RP 271/2004 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring av de bestämmelser om behandling av brottmål i tingsrätten som ingår i lagen om rättegång i brottmål, rättegångsbalken och i vissa andra lagar

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås ändringar i de bestämmelser om behandling av brottmål i tingsrätten som finns i lagen om rättegång i brottmål, rättegångsbalken, förundersökningslagen, tvångsmedelslagen, tingsrättslagen, lagen om verkställighet av böter och militära rättegångslagen. Propositionen hänför sig till den reform av rättegångsförfarandet i brottmål som trädde i kraft 1997. Det föreslås att bestämmelserna ändras så att rättegången i brottmål blir effektivare och mer ändamålsenlig än i dag.

I propositionen föreslås för det första att en ny skriftlig summarisk straffprocess införs för gärningar som den skyldige har erkänt. Inom ramen för förslagets tillämpningsområde kan brottmål avgöras i domstolen utan att huvudförhandling ordnas. Det är dock fråga om ett domstolsavgörande, som träffas på basis av det skriftliga rättegångsmaterialet. För det skriftliga förfarandet krävs den åtalades medverkan, dvs. dennes uttryckliga samtycke. Dessutom skall den åtalade ha erkänt gärningen. Enligt förslaget skall även målsägandens samtycke till det skriftliga förfarandet inhämtas. Det föreslås att tillämpningsområdet begränsas även på basis av det straffmaximum som föreskrivs för brottet. Enligt förslaget får det inte föreskrivas strängare straff än böter eller fängelse i mer än två år för ett enskilt brott som avses i åtalet. Det föreslås att fängelsestraff på högst nio månader skall kunna dömas ut i det skriftliga förfarandet. I sådana fall när svaranden inte hörs muntligen kan dock ett fängelsestraff på maximalt sex månader dömas ut. Om ett strängare straff än detta döms ut skall svaranden således ges möjlighet att avge en muntlig utsaga. I andra fall är det muntliga hörandet beroende av prövning.

Många olika medel föreslås för att minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in samt de olägenheter som detta medför. Bl.a. föreslås det i propositionen att bestämmelserna om huvudförhandling i brottmål ändras så att domstolen under vissa förutsättningar kan höra vittnen och sakkunniga eller förhöra målsäganden eller en annan svarande i bevissyfte vid huvudförhandlingen trots att svaranden är frånvarande. Huvudregeln är således inte längre att huvudförhandlingen ställs in om svaranden är frånvarande. Enligt förslaget skall en dylik person som redan har hörts inte mera höras på nytt vid den fortsatta behandlingen av saken när svaranden är närvarande.

För att den fortsatta huvudförhandlingen skall kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt föreslås det att den tid med vilken en huvudförhandling får skjutas upp förlängs. Det föreslås att huvudförhandlingen enligt huvudregeln skall kunna skjutas upp med 30 dagar i stället för med 14 dagar som i dag, och att huvudförhandlingen av särskilda skäl skall kunna skjutas upp med 60 dagar i stället för med 45 dagar som i dag. Behandlingen av omfattande mål underlättas så att det räcker att ett mål behandlas under minst två vardagar i veckan i stället för som i dag under tre vardagar i veckan i sådana fall när huvudförhandlingen skall fortsätta under dagar som följer på varandra.

I syfte att minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in föreslås det också att en part, ett vittne eller någon annan som skall höras i sådana fall när domstolen har beslutat om hämtning av personen i fråga och denne har tagits i förvar inte får vara berövad sin frihet längre än fem dygn, transporttiden inräknad. Det föreslås att bestämmelserna om

292478

att en svarande under vissa förutsättningar får hämtas till det första sammanträdet utsträcks även till vittnen och andra personer som skall förhöras i bevissyfte.

Det föreslås att bestämmelserna om domstolarnas disciplinära makt moderniseras. En domstol kan enligt förslaget bestämma att den som uppträder störande skall betala en rättegångsbot på högst 1 000 euro. Det är inte längre fråga om ett straffrättsligt straff utan om en disciplinär påföljd. Det föreslås samtidigt att de medel som domstolen kan använda för att säkerställa en störningsfri rättegång utökas så, att domstolen har rätt att bestämma att den som stör en rättegång skall tas i förvar i högst ett dygn.

I propositionen föreslås också att möjligheterna att använda tekniska hjälpmedel vid rättegångar utökas. Den som har begärts häktad kan höras personligen även genom videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. På motsvarande sätt föreslås det att en häktad skall kunna höras genom videokonferens när häktningsärendet behandlas på nytt. I brottmål kan förberedelsesammanträdet enligt förslaget hållas också per telefon eller med hjälp av av någon annan lämplig informationsförmedling där de som deltar i sammanträdet har sådan kontakt att de kan höra varandra. En målsägandes privaträttsliga anspråk kan enligt förslaget på domstolens begäran även tillställas domstolen per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling.

I propositionen föreslås det att ett målsägandebiträde skall kunna förordnas för en målsägande i alla slags mål som gäller brott mot liv, hälsa eller frihet, om ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter. På motsvarande sätt föreslås det att även en stödperson skall kunna förordnas för en målsägande i dessa fall.

Det föreslås att i bestämmelserna om undersökning av sinnestillståndet hos svaranden i ett brottmål görs en ändring enligt vilken domstolen innan den bestämmer om svarandens sinnestillstånd skall undersökas separat skall avgöra frågan om det har visats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. Å andra sidan skall domstolen på framställning av åklagaren, den misstänkte eller den misstänktes intressebevakare kunna bestämma att en misstänkts sinnestillstånd skall undersökas redan vid förundersökningen eller före huvudförhandlingen, om den misstänkte har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till en straffbar gärning.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft ungefär ett halvt år efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL 1

INNEHÅLLSFÖRTECKNING 3

ALLMÄN MOTIVERING 6
1. Inledning 6
2. Nuläge 6
2.1. Lagstiftning och praxis 6
2.1.1. De summariska straffprocesserna 6
2.1.2. Huvudförhandlingen 7
2.1.3. Målsägandens ställning 9
2.1.4. Övriga bestämmelser 9
2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet 10
2.2.1. Sverige 10
De summariska straffprocessformerna 10
2.2.2. Norge 12
De summariska straffprocessformerna 12
2.2.3. Danmark 13
De summariska straffprocessformerna 13
2.2.4. Synpunkter på lagstiftningen i vissa andra länder 13
2.3. Bedömning av nuläget 14
2.3.1. De summariska straffprocessformerna 14
Ordningsbotsförfarandet 14
Strafforderförfarandet 15
Utvidgning av möjligheten till behandling i svarandens utevaro 17
Ett nytt skriftligt förfarande i brottmål 17
2.3.2. Huvudförhandlingen 18
2.3.3. Målsägandens ställning 19
Rättegångsbiträde och stödperson 19
Kallelse till sammanträde 20
2.3.4. Övriga bestämmelser 21
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen 22
3.1. Mål 22
3.2. De viktigaste förslagen 23
3.2.1. Ett nytt skriftligt domstolsförfarande 23
3.2.2. Huvudförhandlingen 24
3.2.3. Målsägandens ställning 27
3.2.4. Ökad användning av tekniska hjälpmedel 29
3.2.5. Övriga föreslagna ändringar 29
Sinnesundersökning 29
Övriga förslag 30
4. Propositionens verkningar 31
4.1. Det nya skriftliga förfarandet i brottmål 31

4.2. De övriga förslagen 33
5. Beredningen av propositionen 34

DETALJMOTIVERING 35
1. Lagförslag 35
1.1. Lagen om rättegång i brottmål 35
1 kap. Om åtalsrätt 35
2 kap. Om biträdande av part 35
3 kap. Om privaträttsligt anspråk 36
5 kap. Om väckande av åtal 37
5 a kap. Om avgörande av mål utan huvudförhandling 40
Förutsättningar 40
Förfarandet 44
Avgörandet 49
Kompletterande bestämmelser 50
6 kap. Om huvudförhandling 50
7 kap. Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan 53
Hörande av åklagaren 54
9 kap. Om rättegångskostnader 54
11 kap. Om domstolens avgörande 55
1.2. Rättegångsbalken 58
2 kap. Om domförhet 58
6 kap. Huvudförhandling i tvistemål 58
12 kap. Om parterna 58
14 kap. Om handläggning av mål inför rätta 59
15 kap. Om rättegångsombud 61
17 kap. Om bevisning 61
29 kap. Om rättegångs missbruk 64
1.3. Förundersökningslagen 64
1.4. Tvångsmedelslagen 66
1 kap. Gripande, anhållande och häktning 66
5 a kap. Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation 67
1.5. Tingsrättslagen 67
1.6. Lagen om verkställighet av böter 68
1.7. Militära rättegångslagen 68
2. Närmare bestämmelser och föreskrifter 68
3. Ikraftträdande 68
4. Lagstiftningsordning 69

LAGFÖRSLAGEN 72
om ändring av lagen om rättegång i brottmål 72
om ändring av rättegångsbalken 78
om ändring av förundersökningslagen 81
om ändring av tvångsmedelslagen 82
om ändring av 17 § i tingsrättslagen 84

om ändring av 1 § i lagen om verkställighet av böter 85
om ändring av 3 § i militära rättegångslagen 86

BILAGA 87

PARALLELLTEXTER 87
om ändring av lagen om rättegång i brottmål 87
om ändring av rättegångsbalken 99
om ändring av förundersökningslagen 105
om ändring av tvångsmedelslagen 107
om ändring av 17 § i tingsrättslagen 110
om ändring av 1 § i lagen om verkställighet av böter 111
om ändring av 3 § i militära rättegångslagen 112

BILAGA 113

FÖRORDNINGSUTKAST 113
om ändring av förordningen om förundersökning och tvångsmedel 113

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

Det nya rättegångsförfarandet i brottmål trädde i kraft i underrätterna den 1 oktober 1997. Redan när lagen bereddes ansågs det viktigt att man noga följer hur reformen genomförs. Riksdagens lagutskott konstaterade när lagarna stiftades att det inte med säkerhet går att förutspå hur reformen kommer att fungera i praktiken. Lagutskottet ansåg därför att det är viktigt att det följs upp hur reformen kommer i gång och verkställs. Vidare ansåg utskottet att det är angeläget att det omedelbart vidtas åtgärder för att ändra bestämmelserna om detta visar sig vara nödvändigt (LaUB 9/1997 rd—RP 82/1995 rd, s. 16).

Rättspolitiska forskningsinstitutet publicerade 2000 en uppföljande undersökning som gällde brottmål (Virve-Maria de Godzinsky: Tietoa uudesta rikosasioiden oikeudenkäynnistä. 47/2000). På basis av undersökningen kan man konstatera att det inte finns några flagranta missförhållanden i straffprocessen i tingsrätterna. I en nyare undersökning har man kommit till liknande resultat (Kaijus Ervasti, Hertta Kallioinen: Oikeudenkäyntimenettelyiden ongelmat ja prosessisäännösten soveltaminen. Rättspolitiska forskningsinstitutet, 202/2003). Många av problemen hänför sig till den praktiska tillämpningen av de nya bestämmelserna om förfarandet i brottmål. Man kan dock sträva efter att utveckla förfarandet ytterligare även lagstiftningsvägen. Detta förslag gäller utvecklandet av straffprocesslagstiftningen.

I den rättspolitiska debatt som förts efter reformen har det riktats kritik mot antalet inställda brottmål och orsakerna till att målen ställts in, problemen vid behandlingen av stora mål, de avgöranden som träffas i den åtalades frånvaro, åklagarnas roll när det gäller talan beträffande en målsägandes skadeståndsanspråk, behandlingstiderna, problemen i de stora tingsrätterna samt kostnaderna för fria rättegångar särskilt i stora mål. Dessutom har det påpekats att det i den gällande processlagstiftningen inte fästs tillräcklig uppmärksamhet vid de aspekter som hänför sig till vittnesskyddet. De sistnämnda frågorna som gäller vittnesskyddet har behandlats i delbetänkandet av arbetsgruppen för översyn av straffprocessen (JM 2002:4), och lagbestämmelser som gäller detta trädde i kraft redan den 1 oktober 2003.

Denna proposition grundar sig på slutbetänkandet av arbetsgruppen för översyn av straffprocessen (JM 2003:11). Arbetsgruppen skulle reda ut de praktiska missförhållanden som påtalats till den del det handlade om frågor som effektivt kan påverkas genom bestämmelser i lag. Syftet med denna proposition är att göra rättegångarna snabbare, smidigare och mer ändamålsenliga utan att ge avkall på parternas rättsskydd. Ett ytterligare mål är att rättegångarna skall bli billigare.

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

2.1.1. De summariska straffprocesserna

Bestämmelser om behandling av brottmål i ett förfarande som är mer summariskt än en fullständig rättegång finns i dag främst i lagen om ordningsbotsförfarande (66/1983) och i lagen om strafforderförfarande (SOL, 692/1993). Kännetecknande för dessa förfaranden är att de i sin helhet försiggår utanför domstol, antingen så att polisen sköter förfarandet eller så att åklagaren deltar i avgörandet av saken. Utöver dessa förfaranden kan den i lagen om rättegång i brottmål (nedan BRL) föreskrivna möjligheten att pröva och avgöra ett brottmål trots svarandens utevaro anses som en typ av förenklat förfarande.

Ordningsbotsförfarandet är avsett för behandling av vissa i lag särskilt föreskrivna lindrigare brott eller massabrott. Förfarandet tillämpas främst på trafikbrott. Ordningsbotsförfarandet går ut på att en polis eller någon annan tjänsteman som utför lagstadgad övervakning förelägger den som har begått en förseelse ordningsbot genom att utfärda ett ordningsbotsföreläggande till personen i frå-

ga. Ordningsboten är en påföljd till ett fast belopp som är oberoende av den skyldiges förmögenhetsställning. Enligt 2 a kap. 8 § 2 mom. i strafflagen får ordningsboten vara högst 200 euro. Bestämmelser om de gällande ordningsbotsbeloppen finns i förordningen om ordningsbotsförseelser (610/1999). Beloppen varierar i dag mellan 10 och 115 euro.

Vid strafforderförfarande kan för sin del dömas ut bötesstraff och förverkandepåföljder på högst 1 000 euro för förseelser för vilka den straffbestämmelse som skall tillämpas på fallet inte med tanke på de föreliggande omständigheterna föreskriver strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader samt för överträdelse av lagligen fastställt vitesförbud (SOL 1 §, sådan den lyder i lag 614/2003). I strafforderförfarandet framställs straffanspråket av en polisman, en tullman eller någon annan tjänsteman som utför lagstadgad övervakning. Efter delgivningen tillställs straffanspråket åklagaren, som har i uppgift att utfärda en strafforder. De bötesstraff som påförs i strafforderförfarande är normala påföljder som bestäms i form av dagsböter.

Som den enda typen av summarisk straffprocess vid behandling av brottmål i domstol kan i dag betraktas den behandling trots svarandens utevaro om vilken föreskrivs i 8 kap. 11—12 § i BRL. Detta förfarande kännetecknas av att ett brottmål prövas och avgörs utan att den åtalade är närvarande i domstolen. Enligt BRL 8:11 kan ett mål prövas och avgöras trots svarandens utevaro, om hans personliga närvaro inte är nödvändig för utredningen av målet och han har kallats till domstolen vid äventyr av sådan påföljd. Svaranden kan i så fall dömas till böter eller fängelse i högst tre månader och till en förverkandepåföljd på högst 10 000 euro. Enligt BRL 8:12 kan ett mål med svarandens samtycke prövas och avgöras trots hans utevaro, om svaranden har kallats till domstolen vid äventyr av sådan påföljd och hans närvaro inte är nödvändig för utredningen av målet. I ett förfarande enligt BRL 8:12 kan svaranden inte dömas till strängare straff än fängelse i sex månader.

Enligt den ovan nämnda undersökningen som gjorts vid rättspolitiska forskningsinstitutet uppgår andelen mål som avgjorts trots svarandens utevaro till i genomsnitt ca 20 %.

2.1.2. Huvudförhandlingen

Vid den reform av rättegångsförfarandet i brottmål som trädde i kraft den 1 oktober 1997 infördes principen om huvudförhandlingens muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Om ett mål inte kan tas till slutlig behandling ställs huvudförhandlingen i regel in. Möjligheten att skjuta upp brottmål begränsades på samma sätt som vid tvistemål, och det bestämdes om en lika lång maximitid för uppskovet.

Enligt den ovan nämnda undersökningen var andelen mål som ställdes in 31 %, vilket motsvarar andelen uppskov före reformen av rättegången i brottmål. Siffran innefattar även de mål som ställts in före ett sammanträde. De inställda målen gäller huvudsakligen samma brottstyper som uppskoven tidigare, dvs. egendomsbrott (38 %), narkotikabrott (31 %) och våldsbrott (29 %).

Av de inställda målen hade merparten (79 %) samband med svarandens utevaro, antingen så att en svarande som hade instämts hade uteblivit eller, vilket var ännu vanligare, så att svaranden inte över huvud taget hade kunnat instämmas. I hela 52 % av fallen var orsaken till att huvudförhandlingen ställdes in att svaranden inte hade kunnat instämmas till förhandlingen. I sådana fall ställs huvudförhandlingen in före sammanträdet. Ofta försöker man instämma svaranden före de andra personer som skall kallas till huvudförhandlingen. Om svaranden inte kan instämmas, informeras de övriga personerna inte ens om datum för huvudförhandlingen. Om de andra personer som skall kallas till huvudförhandlingen har hunnit instämmas till denna, informeras de på förhand om att förhandlingen ställs in, och de behöver således inte infinna sig i domstolen. Det är inte möjligt att genom ändringar i den straffprocessuella lagstiftningen hindra att huvudförhandlingar måste ställas in på grund av att svaranden inte har kunnat instämmas.

Den nästvanligaste orsaken till att en huvudförhandling måste ställas in var att svaranden instämts men trots det uteblivit från förhandlingen (27 %). Enligt undersökningen är målsägandes (3 %) och vittnens (2 %) ute-

varo ett obetydligt problem. I allmänhet är andelen inställda mål större i de stora tingsrätterna än i de små. Procenten inställda mål är högre i de största orterna bl.a. på grund av att där behandlas flera omfattande och komplicerade brottmål och det också är svårare att få tag på svarandena.

I 5 kap. 13 § i BRL föreskrivs om den tid inom vilken huvudförhandling skall hållas i sådana fall när en svarande som inte har fyllt 18 år åtalas för ett brott för vilket, under de omständigheter som nämns i åtalet, stadgas strängare straff än fängelse i sex månader. I dessa fall skall huvudförhandlingen hållas inom två veckor från det att brottmålet blev anhängigt. Samma tid skall tillämpas om svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning.

Enligt den ovan nämnda undersökningen behandlades endast 54 % av de mål där svaranden var en ung person inom 14 dygn från delgivningen av stämningen. Enligt huvudregeln blir ett mål anhängigt när åklagaren tillställer tingsrättens kansli en stämningsansökan. På grund av den tid som gått från det att målet blev anhängigt till delgivningen har den utsatta tiden på två veckor har kunnat överskridas också i dessa fall.

I Helsingfors, Joensuu, Tammerfors, Vasa och Åbo genomfördes 2000—2001 ett projekt vars syfte var att påskynda behandlingen av brottmål som gäller unga personer från förundersökning till dom. Enligt den undersökning av Matti Marttunen som publicerades 2002 (Nuorisoprosessi. Lasten ja nuorten tekemien rikosten viranomaiskäsittelyn arviointia, Rättspolitiska forskningsinstitutets publikationer 193) halverades i bästa fall behandlingstiderna vid domstolarna under försöket jämfört med 1999. Behandlingstiden i domstolen var när alla försöksorterna togs med i genomsnitt drygt tre veckor. Endast ca hälften av ungdomsbrottmålen kunde dock behandlas inom den tid av två veckor som anges i lagen. Behandlingstiderna från det att brottet uppdagades till huvudförhandlingen varierade mellan 54 dygn i Joensuu och 172 dygn i Helsingfors. Projektet utvidgades 2002 till Jyväskylä, Karleby, Lahtis, Rovaniemi, Tusby och Uleåborg. I dessa orter kunde den utsatta tiden av två veckor hållas endast i 45 % av fallen, men medianen för behandlingstiderna var dock endast något över två veckor.

Den gällande lagen innehåller flera medel för att minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in. Av någon anledning används dessa medel inte fullt ut i praktiken. Nedan nämns några av dessa medel, som används i varierande grad i de olika domstolarna.

Med stöd av 8 kap. 5 § 1 mom. i BRL kan domstolen alltid bestämma att en svarande som instämts till ett sammanträde men uteblivit skall hämtas till samma sammanträde, dvs. till ett sammanträde som hålls samma dag. Om huvudförhandlingen har planerats vara flera dagar, kan det bestämmas att svaranden skall hämtas till ett sammanträde som hålls någon annan dag. I samma lagrum sägs det att om en svarande uteblir från ett sammanträde som svaranden har instämts till, skall domstolen döma ut förelagt vite och förelägga ett högre vite. I kallelsen till sammanträdet underrättas svaranden om följderna av utevaro, och svaranden behöver därför inte höras särskilt t.ex. för att vite skall kunna dömas ut. I praktiken döms vite dock ofta ut först senare under behandlingen.

I 8 kap. 5 § 2 mom. i BRL sägs att om svaranden skall vara personligen närvarande vid domstolen och det på grund av svarandens uppförande finns anledning att anta att han inte hörsammar bestämmelsen, kan domstolen bestämma att svaranden skall hämtas genast till det första sammanträdet. Detta tvångsmedel kallas förhandshämtning. Enligt 12 kap. 33 § i rättegångsbalken får en sådan svarande i brottmål som enligt domstolens beslut skall hämtas till domstolen tas i förvar. Frihetsberövandet får inte räcka längre än tre dagar. Efterlysning kan begäras såväl för delgivning av en stämning som för hämtning av en svarande till en huvudförhandling som hålls tre dagar efter det att svaranden gripits.

Åklagaren har på basis av tvångsmedelslagen rätt att yrka på häktning av en svarande som drar sig undan rättegång (tvångsmedelslagen, 459/1987, se 1 kap. 3 § 1 mom. 2 a—punkten).

I 5 kap. 18 § i BRL sägs att skilda åtal som har upptagits till behandling i ett sammanhang senare får skiljas åt, om det är motiverat med hänsyn till behandlingen av målet. En-

ligt 6 kap. 1 § i BRL skall domstolen innan huvudförhandlingen inleds utreda om målet kan tas upp till slutlig behandling. I lagrummet sägs att det då vid behov även fattas beslut om åtskiljande av åtal enligt 5 kap. 18 § så att huvudförhandlingen kan ske i ett enda sammanhang. Denna punkt fogades till lagen på förslag av lagutskottet. Syftet med bestämmelsen är att mål som gäller flera svarande skall kunna beaktas. Domstolens uppgift är att innan en huvudförhandling inleds dela upp målen i sådana delar som lämpligen kan behandlas vid en huvudförhandling. Det är inte heller på långt när alltid nödvändigt att hålla i hop en helhet av flera mål som planerats bli behandlade i ett sammanhang. Ofta kan åtalen avgöras för de svarandes del som är närvarande.

I 6 kap. 3 § i BRL föreskrivs redan i dag om en möjlighet att i vissa situationer inleda huvudförhandlingen trots ett hinder. Med stöd av bestämmelsen får en huvudförhandling inledas när svaranden har infunnit sig eller hämtats till platsen, även om någon annan som skall höras är frånvarande. Åtalet och de övriga yrkandena kan då framställas mot svaranden. Svaranden kan också förhöras i bevissyfte. Därefter skjuts huvudförhandlingen upp så att den övriga bevisningen kan tas emot. Det är då möjligt att under vissa förutsättningar kalla svaranden till den uppskjutna huvudförhandlingen vid äventyr att målet kan avgöras trots svarandens utevaro. Svaranden kan också enligt 8 kap. 12 § i BRL ge sitt samtycke till att målet prövas och avgörs trots svarandens utevaro.

Om huvudförhandlingen måste ställas in, är det enligt lagen möjligt att under vissa förutsättningar ta upp bevisning utom huvudförhandlingen.

Bristande och outvecklat samarbete mellan myndigheterna har angetts som en av orsakerna till att användningen av de åtgärder som i dag kan vidtas för att förhindra att huvudförhandlingar ställs in är så brokig. Myndighetssamarbetet bör också utvecklas med praktiska medel genom hela straffprocesskedjan, från polis till åklagare och domstol. I detta syfte är lagstiftningsåtgärder inte i sig tillräckliga, och dessa andra åtgärder behandlas inte i denna proposition, där man koncentrerar sig på lagstiftningsfrågor.

2.1.3. Målsägandens ställning

Vid reformen av rättegångsförfarandet i brottmål förbättrades målsägandens ställning. Åklagaren ålades att på målsägandens begäran i samband med ett åtal för brott föra målsägandens talan beträffande dennes privaträttsliga anspråk mot svaranden på grund av brottet. En förutsättning är att detta kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart ogrundat. Om åklagaren inte åtar sig att driva målsägandens anspråk, skall målsäganden ges möjlighet att skriftligen framställa sina anspråk till domstolen. Målsäganden behöver då inte infinna sig till huvudförhandlingen för att framställa sina anspråk.

I lagen bestämdes att en målsägande under förundersökningen och rättegången har rätt till ett rättegångsbiträde som bekostas av statens medel i sådana fall när det är fråga om ett sexualbrott eller ett våldsbrott där svaranden är en person som står målsäganden nära. Vid sexualbrott är principen den att ett rättegångsbiträde förordnas. Ett rättegångsbiträde skall förordnas, om inte ett förordnande av särskilda skäl anses onödigt. Vid sådana våldsbrott som kriminaliseras i 21 kap. 1—6 § i strafflagen (dråp, mord, dråp under förmildrande omständigheter, barnadråp, misshandel och grov misshandel) kan domstolen förordna ett rättegångsbiträde, om ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte. Det är i dessa fall i allmänhet fråga om familjevåld. Ett rättegångsbiträde kan också förordnas i mål som gäller människohandel som avses i 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen, om detta skall anses motiverat med hänsyn till brottets allvar, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter. För att ett rättegångsbiträde skall kunna förordnas för att bistå målsäganden under en rättegång förutsätts det att målsäganden är part i målet, dvs. har anspråk i det. En målsägande som endast förhörs i bevissyfte har rätt till en stödperson som bekostas med statens medel.

2.1.4. Övriga bestämmelser

Straffrättsligt straffansvar förutsätter att

gärningsmannen är straffrättsligt tillräknelig. Med tillräknelighet avses att gärningsmannen kan förstå gärningens faktiska natur eller rättsstridighet samt gärningsmannens förmåga att kontrollera sitt handlande (SL 3:4). Domstolen kan också anse att gärningsmannen när gärningen begicks var nedsatt tillräknelig, men dock inte helt otillräknelig. På en sådan gärningsman tillämpas en lindrigare straffskala, även om nedsatt tillräknelighet emellertid inte påverkar det maximistraff som kan tillämpas (SL 6:8).

Den åtalades sinnestillstånd utreds i allmänhet genom en särskild sinnesundersökning. De handlingar som hänför sig till denna innehåller såväl ett utlåtande av den läkare som utfört undersökningen som ett utlåtande av Rättsskyddscentralen för hälsovården. I dag görs det knappt 200 sinnesundersökningar per år. År 2003 gjordes det 181 sinnesundersökningar (Rättspolitiska forskningsinstitutet. Rikollisuustilanne 2003).

I 17 kap. 45 § i rättegångsbalken sägs det att domstolen då det anses vara nödvändigt får förordna att sinnestillståndet hos den som har anklagats för brott skall undersökas. En anklagad får dock inte mot sin vilja åläggas att undergå sådan undersökning, om inte den anklagade hålls häktad eller på det brott för vilket den anklagade åtalas kan följa strängare straff än fängelse i ett år. I dag kan sinnesundersökning således utföras först vid rättegången, efter det att åtal har väckts. Å andra sidan bestämmer domstolen om sinnesundersökning innan det har avgjorts om den åtalade har förfarit på ett sådant sätt som anges i åtalet.

Bestämmelser om domstolarnas disciplinära makt finns i dag särskilt i rättegångsbalkens 14 kap. 6 och 7 §, som stiftats genom lagen 362/1960. Enligt rättegångsbalkens 14 kap. 6 § är rättens ordförande skyldig att övervaka att ordningen vid sammanträde upprätthålls. Ordföranden bör för den skull avbryta en olämplig utsaga och tillrättavisa var och en som uppträder störande eller otillbörligt. En person som uppträder störande och som inte följer ordförandens order skall avlägsnas från rättssalen.

Enligt rättegångsbalkens 14 kap. 7 § får rätten dessutom på eget initiativ genast med böter bestraffa den som stör handläggningen eller är ohörsam mot rätten eller dess ordförande eller annars kränker domstolens anseende eller inför rätta eller i en till rätten ingiven skrift använder kränkande eller vanvördigt tal- eller skrivsätt. Enligt den gällande lagen är det fråga om en straffrättslig straffpåföljd som kan dömas ut i form av dagsböter. Domstolen dömer ut straffet utan att åklagaren på tjänstens vägnar väcker åtal i detta syfte. Det görs inte heller någon förundersökning i saken. På grund av detta exceptionella förfarande har man bl.a. i 1 kap. 1 § 2 mom. i BRL varit tvungen att ta in en bestämmelse enligt vilken domstolen har rätt att självmant döma ut straff för rättegångsförseelser. Straffet är ett normalt bötesstraff också i det avseendet att det liksom de övriga straffen som döms ut i form av dagsböter kan förvandlas till fängelse, om villkoren i övrigt är uppfyllda. I 14 kap. 7 § 2 mom. i rättegångsbalken föreskrivs det dessutom att ett utslag genom vilket någon har dömts till ordningsstraff inte utgör hinder för väckande av åtal för den gärning som föranlett ordningsstraffet, om det i den ingår en gärning för vilken straff föreskrivs någon annanstans i lag. Denna andra gärning behandlas i normal ordning som ett separat brottmål.

2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet

2.2.1. Sverige

De summariska straffprocessformerna

I Sverige tillämpas på de lindrigaste förseelserna ett förfarande för föreläggande av ordningsbot (RB 48 kap.). Förfarandet kan jämföras med ordningsbotssystemet i Finland. Ordningsbot kan föreläggas för gärningar som enligt straffskalan i lagen endast kan medföra bötesstraff. Riksåklagaren väljer i samråd med Rikspolisstyrelsen ut de brott för vilka ordningsbot skall bestämmas. Riksåklagaren bestämmer för olika brott ordningsbotens belopp. I praktiken tillämpas ordningsbotssystemet främst vid trafikförseelser.

Ordningsboten föreläggs av en polisman. Ordningsbot får inte föreläggas om den miss-

tänkte förnekar gärningen. I praktiken kan boten godkännas antingen skriftligen eller genom att den misstänkte betalar den. År 2001 förelades och godkändes sammanlagt 205 155 ordningsböter i Sverige.

Det svenska förfarandet med strafföreläggande (RB 48 kap.) skiljer sig för sin del i väsentliga avseenden från det finländska strafforderförfarandet. Såsom konstaterats ovan framställs straffanspråk i Finland av polisen medan åklagaren utfärdar strafforder utan föregående åtalsprövning. I Sverige utfärdar åklagaren strafföreläggande efter normal åtalsprövning. Den misstänkte skall ges besked om strafföreläggandet. Därefter skall han godkänna strafföreläggandet genom att tillställa åklagaren en förklaring där han erkänner brottet och godkänner straffet. I Finland kan den misstänkte motsätta sig straffanspråket. Om han förhåller sig passivt leder detta till en lagakraftvunnen dom, även om han skulle ha förnekat brottet för polisen. Skillnaderna mellan systemen är så betydande att man kan tala om två olika sätt att behandla brottsärenden.

Det svenska förfarandet med strafföreläggande innebär att den misstänkte kan föreläggas bötesstraff för ett brott som hör under allmänt åtal, om bötesstraff ingår i straffskalan för brottet. I detta sammanhang saknar maximistraffet betydelse, förutsatt att straffskalan omfattar bötesstraff. Strafföreläggandet kan också avse en villkorlig dom. Den svenska lagstiftningen känner inte till villkorligt fängelsestraff. En ytterligare förutsättning för föreläggande av villkorlig dom är att den misstänkte när han begick brottet hade fyllt 18 år och att det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. Har målsäganden anmält enskilt anspråk avseende betalningsskyldighet i anledning av brottet och är omständigheterna sådana att åklagaren (enligt RB 22:5) är skyldig att utföra målsägandens talan, skall också det enskilda anspråket föreläggas den misstänkte till godkännande.

Den misstänktes erkännande skall omfatta alla gärningar och godkännandet skall på motsvarande sätt omfatta alla påföljder som upptagits i föreläggandet. Strafföreläggande får inte utfärdas om talan om företagsbot skall föras i anledning av brottet.

Strafföreläggande utfärdas av åklagaren. En polisman är inte behörig i detta avseende. Föreläggandet skall alltid föregås av normal åtalsprövning. Åklagaren skall således innan han inleder förfarandet inhämta nödvändig utredning, ta ställning till bevisfrågorna, avgöra rättsfrågorna, överväga möjligheten att avstå från åtgärder samt välja en med avseende på ärendets natur lämplig processform. När åklagaren överväger att utfärda ett strafföreläggande skall han beakta att samtliga förutsättningar för detta förfarande obestridligen är för handen. Det räcker således inte att åklagaren förlitar sig på att den misstänkte kommer att godkänna ett föreläggande.

Av strafföreläggandet skall bl.a. framgå 1) brottet med angivande av tid och plats för dess begående samt övriga omständigheter som behövs för att kännetecknа det, 2) det straff och den särskilda rättsverkan som föreläggs den misstänkte, samt 3) det enskilda anspråk som föreläggs den misstänkte med uppgift om målsäganden och de omständigheter som anspråket grundar sig på.

Ett besked om strafföreläggandet skall lämnas eller sändas till den misstänkte. Strafföreläggandet godkänns genom att den misstänkte tillställer åklagaren en förklaring, att han erkänner gärningen och godtar det straff och den särskilda rättsverkan samt det enskilda anspråk som upptagits i föreläggandet. Godkännandet av strafföreläggandet betyder inte att den misstänkte disponerar i brottmålet, utan strafföreläggandet är ett avgörande som åklagaren i enlighet med officialprincipen har fattat under tjänsteansvar.

Också i Sverige kan domstolens möjlighet att pröva och avgöra ett brottmål trots svarandens utevaro betraktas som en summarisk straffprocessform. Bestämmelserna om utevaro kan tillämpas när brottet bestraffas med fängelse i högst tre månader eller villkorlig dom. Svaranden förutsätts inte ha gett särskilt samtycke till att målet behandlas i hans utevaro. Enligt de svenska bestämmelserna om behandling av ärenden i svarandens utevaro fattas beslut om detta behandlingssätt normalt först vid huvudförhandlingen. I de flesta fallen kallas svaranden vid vite att personligen närvara i rätten. I kallelsen sägs dessutom att målet kan avgöras trots svarandens utevaro. Om svaranden trots kallelsen

inte infinner sig i domstolen kan målet avgöras, om saken kan utredas tillfredsställande eller tillräckligt väl trots svarandens utevaro. Ett tilläggsvillkor för att fängelse skall kunna dömas ut är dock att svaranden redan en gång tidigare har uteblivit från huvudförhandlingen, dvs. att svaranden har uteblivit sammanlagt två gånger.

I den skrivelse om en handlingsplan mot den ekonomiska brottsligheten (Regeringens skrivelse 2003/04:178, s. 26) som Sveriges regering överlämnade till riksdagen den 8 juli 2004 redogörs för ett nytt straffprocessuellt förfarande för utredningar om ekonomisk och annan svårutredd brottslighet. Man undersöker möjligheten att i Sverige införa ett nytt förenklat domstolsförfarande för de fall när den tilltalade har erkänt brottet och åklagaren anser att de övriga villkoren för förfarandet är uppfyllda, bl.a. så att den tilltalade har bidragit till utredningen av sina brott. Förutsatt att saken kan utredas tillfredsställande, och den tilltalade inte heller begär ett muntligt sammanträde, skulle domstolen kunna meddela dom i enlighet med åklagarens begäran utan att hålla huvudförhandling i målet. En utredning som behandlar dessa frågor kommer enligt regeringens skrivelse att presenteras under våren 2006.

2.2.2. Norge

De summariska straffprocessformerna

Det norska strafforderförfarandet (*forelegg*) är av samma typ som det svenska förfarandet med strafföreläggande. Strafföreläggandet utfärdas av åklagaren efter åtalsprövning. Vid lindrigare förseelser (*forseelsesaker*) kan strafföreläggandet utfärdas av en polisman som sköter åklagarens uppgifter. Strafföreläggande kan utfärdas om den åtalade skriftligen samtycker till det eller betalar böterna. Tillämpningen är kopplad till att bötesstraff kan dömas ut i målet. Bötesstraff döms inte ut i form av dagsböter utan som ett visst penningbelopp.

Ett viktigt summariskt förfarande i den norska straffprocesslagen är det särskilda förfarande som tillämpas då svaranden har erkänt. I lagens § 248 föreskrivs om förfarandet i dessa ärenden. Enligt lagrummet kan domstolen, på begäran av åklagaren och med svarandens samtycke, avgöra ärendet utan åtalsbeslut och huvudförhandling, om domstolen inte ser något hinder för detta och saken gäller 1) en straffbar handling som kan medföra högst 10 års fängelse och svaranden inför domstolen har gjort ett förbehållslöst erkännande som stöds av övriga upplysningar i ärendet, 2) rattfylleri, om svaranden inför domstolen förklarar sig skyldig enligt åtalet eller 3) körning utan körtillstånd, om svaranden inför domstolen förklarar sig skyldig enligt åtalet. Förhöjning av maximistraffet på grund av tidigare brott, sammanträffande av brott eller strafflagens § 232 kommer inte i fråga. Om svaranden har en försvarare skall denne ges tillfälle att uttala sig innan domen avkunnas. Särskilda påföljder (særreaksjon) kan inte dömas ut i detta förfarande.

Åklagaren skall lägga fram ett strafföreläggande (dvs. åtal, *siktelse*), som avgränsar domstolens behörighet enligt de normala bestämmelserna om åtalsbundenhet. Domstolen kan inte döma svaranden för andra gärningar eller till strängare straff än åtalet anger. Föreläggandet upptar i praktiken också det konkreta straff som åklagaren anser att svaranden borde dömas till. Erkännandet skall ges inför domstolen. Det räcker inte att svaranden har erkänt till polisen under förundersökningen. Svaranden skall höras muntligen under domstolens sammanträde. Det räcker således inte heller att förhöret med svaranden läses upp ur förundersökningsprotokollet under sammanträdet. Svaranden har i vissa fall rätt till en försvarare.

Svaranden kan också erkänna ett lindrigare brott än det som nämns i åtalet. I så fall kan domstolen höra åklagaren och denne kan samtycka till att svaranden döms för det lindrigare brottet. Domstolen kan också på eget initiativ döma svaranden för ett lindrigare brott än det som nämns i åtalet. Målsäganden hörs inte i ärendet och inte heller inhämtas målsägandens samtycke. Skadestånd kan emellertid dömas ut om domstolen anser att skadorna är obestridliga. Detta förutsätter inte att svaranden har godkänt skadeståndsanspråken. Ärendet avgörs vid ett endomarsammanträde.

2.2.3. Danmark

De summariska straffprocessformerna

Det danska strafforderförfarandet (*bødeforelæg*) är jämförbart med motsvarande förfaranden i Sverige och Norge. Förfarandet kan tillämpas när bötesstraff *in concreto* följer på brottet. Förfarandet är beroende av svarandens uttryckliga samtycke. Om svaranden motsätter sig eller inte reagerar på en förfrågan om godkännande av ett strafföreläggande, kan strafforder inte utfärdas utan det hålls en normal domstolsbehandling.

I kapitel 79 i den danska processlagen finns bestämmelser om förfarandet då svaranden erkänt (§§ 922—924). Systemet är uppbyggt på samma sätt som Norges. Detta innebär att svaranden vid en muntlig domstolsförhandling förbehållslöst skall erkänna åtalets riktighet och samtycka till specialförfarandet. Egentlig domstolsförhandling hålls således inte och enligt lagen skall inte heller någon normal anklagelseskrift upprättas. I ett skriftligt åtal (sigtelse) skall emellertid nämnas vad den misstänkte anklagas för. Åklagaren skall dessutom vara närvarande vid sammanträdet och framföra åtalet muntligt. Svaranden får inte åtalas för någon annan gärning än det varit fråga om under förundersökningen.

Under de förutsättningar som nämns i § 922 kan ärendet avgöras utan nämnd och således i en sammansättning med endast en lagfaren domare. En förutsättning är enligt lagen 1) att erkännandets riktighet bestyrks med andra fakta, 2) att svaranden och åklagaren ger sitt samtycke till förfarandet, 3) att domstolen inte ser något hinder för förfarandet samt 4) att det inte är fråga om tillämpning av strafflagens §§ 68, 69, 70 eller 73 (sluten psykiatrisk vård mm.).

Innan domen avkunnas skall svaranden upplysas om de omständigheter som åtalet avser och ges tillfälle att uttala sig. Eventuell tilläggsutredning kan inhämtas med stöd av § 67 och 68, och svaranden skall ges tillfälle att uttala sig också om den (§ 922 stk. 2). Svarandens erkännande skall omfatta den objektiva sidan av gärningsbeskrivningen samt det subjektiva rekvisitet. Domstolen kan inte döma svaranden för annat än de gärningar som nämns i åtalet. Svaranden får anlita en försvarare.

Vissa former av straff kan inte dömas ut i detta förfarande (dessa nämns i § 684 stk. 1, bl.a. upplösning av förening, förlust av hederstecken, förlust av arvsrätt).

När ett brott inte bedöms leda till strängare straff än böter kan åklagarmyndigheten i ett bötesföreläggande meddela svaranden att ärendet kan avgöras utan rättegång, om svaranden erkänner sig skyldig till lagöverträdelsen och är beredd att betala böterna inom utsatt tid. Åklagarmyndigheten kan förlänga tidsfristen. Strafföreläggandet motsvarar i stor utsträckning ett normalt skriftligt åtal. Om svaranden godkänner böterna är ärendet slutbehandlat.

Också i Danmark finns det bestämmelser om när ett brottmål kan prövas och avgöras trots svarandens utevaro. I Danmark kan svaranden med sitt samtycke dömas till fängelse i högst sex månader när ärendet behandlas i svarandens utevaro. Utan svarandens uttryckliga samtycke kan fängelse i högst 30 dagar dömas ut i dessa fall. Om det yrkas på fängelsestraff för svaranden vid en sådan behandling, skall en lagfaren försvarare alltid förordnas för svaranden. Försvararen bekostas av statens medel. Ett sådant typfall är rattfylleri. En dom som avkunnats i svarandens utevaro är slutlig. En svarande har rätt till ny behandling endast om han har haft laga förfall.

2.2.4. Synpunkter på lagstiftningen i vissa andra länder

England och Wales. Vid s.k. summariska rättegångar (*summary trials*) har svaranden möjlighet att erkänna brottet, och om han gör det är det inte nödvändigt att han är personligen närvarande under rättegången. Enligt Magistrates' Courts Act (från 1980) kan svaranden i vissa fall erkänna brottet genom ett brev till domstolen. Förutsättningarna för summarisk rättegång är detaljerade, men en förutsättning är att domstolen kan döma till fängelse i högst sex månader eller, om gärningarna är flera till antalet, i högst 12 månader. Taket för böter har satts vid 2 000 pund (år 2002).

2.3. Bedömning av nuläget

2.3.1. De summariska straffprocessformerna

Syftet med de summariska straffprocessformerna är att möjliggöra en ändamålsenlig användning av samhällets resurser vid rättskipningen. Ett så enkelt förfarande som möjligt bör eftersträvas i de fall när det är möjligt utan att äventyra principerna om en rättvis rättegång. Detta innebär vanligtvis att lindriga och klara brott kan behandlas utan att en normal rättegång behöver ordnas. Vid användningen av de summariska processformerna är det i synnerhet när det gäller straffprocessen svårt att hitta en balans mellan å ena sidan rättsskyddet och å andra sidan de aspekter som gäller en effektiv resursanvändning. I bästa fall garanterar de olika processformerna att en brottsmisstanke behandlas i ett förfarande som tillräckligt väl tillgodoser den misstänktes och målsägandens rättigheter i det aktuella fallet och som dessutom är så billigt och snabbt som möjligt.

Även i Finland riktas mot de nuvarande processarterna hela tiden krav på att särdragen i varje enskilt fall bättre bör kunna beaktas också vid valet av förfarande. En fullständig rättegång behövs främst i oklara fall och vid misstanke om ett allvarligt brott. En resurskrävande huvudförhandling behöver inte alltid ordnas.

För jämförelsens skull kan det konstateras att domstolarna och parterna fick tillgång till många nya alternativa förfaranden för behandling av tvistemål genom de ändringar i rättegångsbalken som trädde i kraft den 1 januari 2003 (768/2002). Syftet med reformen var uttryckligen att tvistemål skall behandlas i ett förfarande som inte är mer omfattande än vad som är nödvändigt med hänsyn till målets art och parternas synpunkter. Grundprincipen i rättegångsbalken när det gäller tvistemål är i dag att ett mål genomgår samtliga faser som hör till en fullständig rättegång endast om det finns fog för detta med hänsyn till målets art och parterna vill det.

Även om många sådana aspekter som inte är förenliga med tvistemålsprocessens syftemål hänför sig till det straffprocessuella förfarandet så är utgångspunkten i grunden densamma. Obetydligare och enklare mål kan i princip behandlas i ett mer summariskt förfarande än mål som är allvarliga eller oklara. Ett viktigt syftemål vid utvecklandet av lagstiftningen bör vara att ett ärende skall kunna överföras till ett summariskt förfarande endast i sådana fall när avgörandet i bevis- eller rättsfrågan inte på något sätt är oklar.

Ordningsbotsförfarandet

I teorin finns det många olika alternativ för att utveckla de summariska processerna. En möjlighet är att utvidga tillämpningsområdet för de gällande förfarandena till att omfatta nya brott. Antalet förseelser som behandlas i *ordningsbotsförfarande* utvidgades i praktiken betydligt genom den ändring av strafflagen som trädde i kraft den 1 oktober 1999 (550/1999) och den förordning om ordningsbotsförseelser (610/1999) som hänför sig till den. Tillämpningsområdet utgörs till den övervägande största delen av fortkörningsförseelser som begåtts med motordrivna fordon. Före reformen 1999 tillämpades ordningsbotsförfarandet på hastighetsöverträdelser på högst 15 km/h. Gränsen höjdes till 20 km/h 1999. Trots att bötesbeloppet höjdes från 400 till 700 mk (115 euro) när ordningsbotens tillämpningsområde utvidgades, innebar utvidgningen av ordningsbotssystemet samtidigt att böterna vid fortkörningsförseelser de facto lindrades. Genom reformen överfördes behandlingen av mellan 35 000 och 40 000 böter från strafforderförfarandet till ordningsbotsförfarandet (Tapio Lappi-Seppälä: Yleisökäsitykset ja vuoden 1999 sakkouudistus, Rättspolitiska forskningsinstitutets publikationer 195, 2002). År 2001 förelades 103 013 ordningsböter medan antalet 2002 var 96 608.

I dag kan ordningsbot bestämmas som påföljd inte bara för trafikbrott utan också för ringa överträdelse av nedskräpningsförbudet enligt avfallslagen samt, sedan den 1 september 2002, för försummelse att betala fiskevårdsavgift eller spöfiskeavgift enligt lagen om fiske eller för försummelse att inom utsatt tid uppvisa ett bevis på att sådan avgift har betalts (strafflagens 2 a kap. 9 § 3 mom.).

Den senaste väsentliga utvidgningen av tillämpningsområdet för ordningsbotsförfa-

randet skedde när ordningslagen (612/2003) stiftades. Denna ändring trädde i kraft den 1 oktober 2003. Till strafflagens 2 a kap. 9 §, som gäller ordningsbotsförseelser, fogades då en bestämmelse enligt vilken ordningsbot kan bestämmas som påföljd för ordningsförseelse enligt ordningslagen samt för ringa brott mot vad som bestäms om föremål och ämnen som lämpar sig för att tillfoga någon annan skada (strafflagens 2 a kap. 9 § 4 mom.). Om beloppen av de ordningsböter som föreläggs med stöd av ordningslagen bestäms i 13 c § i förordningen om ordningsbotsförseelser (809/2003).

I regeringens proposition om revidering av bestämmelserna om alkoholbrott (RP 13/2004 rd) föreslås en ytterligare utvidgning av ordningsbotsförfarandets tillämpningsområde.

Ordningsbotssystemet är till sin karaktär sådant att det kan användas endast vid mycket lindriga förseelser. Rättsskyddsgarantierna är små, och straffet påförs i praktiken av en polisman. Att domsrätten utövas av någon annan än en domstol är ett principiellt problem vid en eventuell utvidgning av ordningsbotsförfarandet. Enligt de gällande bestämmelserna kan ordningsbot föreläggas även om den som misstänks för en förseelse bestrider denna. Den som har fått ett ordningsbotsföreläggande har rätt att få saken prövad av tingsrätten, men det är inte möjligt att söka ändring i tingsrättens avgörande genom ordinära rättsmedel. Ordningsbotslagen stiftades också som en undantagslag i grundlagsordning. I dag krävs det inte heller samtycke av en eventuell målsägande för att ordningsbotsförfarandet skall kunna tillämpas, även om en förutsättning för att förfarandet skall kunna användas är att det är uppenbart att målsäganden inte kommer att framställa några yrkanden i saken (se SL 2a:10 § 2 mom. 3 punkten). I ordningsbotsförfarandet kan målsäganden inte yrka på skadestånd eller använda sin parallella åtalsrätt.

Såsom anges ovan har tillämpningsområdet för ordningsbotsförfarandet således utvidgats betydligt i praktiken, först vid den reform som genomfördes 1999 och på nytt när ordningslagen stiftades. En ytterligare utvidgning av förfarandet vore problematisk. Likaså vore det problematiskt att i stor utsträckning överföra gärningar som i dag hör till tillämpningsområdet för strafforderförfarandet till behandling i ordningsbotsförfarande. Inom ordningsbotsförfarandet är rättsskyddsgarantierna inte lika starka som inom strafforderförfarandet, och det faktum att en gärning genom undantagslag har överförts till behandling i strafforderförfarande kan inte i sig samtidigt innebära att ett mål som gäller en sådan gärning utan problem kan överföras till behandling i ordningsbotsförfarande.

Det är inte motiverat att tillämpningsområdet för ordningsbotsförfarandet i detta sammanhang utvidgas ytterligare, eftersom detta skulle förutsätta en omvärdering av hela ordningsbotssystemet. Även riksdagen förutsatte i sitt svar på regeringens proposition om revidering av lagstiftningen om straffrättens allmänna läror (RSv 261/2002 rd—RP 44/2002 rd) att regeringen vidtar åtgärder för att revidera bestämmelserna om ordningsbot. Detta projekt bereds särskilt.

Strafforderförfarandet

Man kan även göra en bedömning av möjligheterna att utvidga tillämpningsområdet för *strafforderförfarandet* och hur ändamålsenlig en sådan utvidgning vore. I den diskussion som förts i offentligheten har det också gjorts gällande att tillämpningsområdet för det finländska strafforderförfarandet är snävare än tillämpningsområdet för t.ex. det svenska förfarandet med strafföreläggande. Såsom konstaterats ovan i avsnittet om rättsjämförelse ser man när man jämför det finländska systemet med det svenska att bestämmelserna om förfarandet skiljer sig märkbart från varandra inom systemen. På grund av skillnaderna mellan förfarandena kan systemens tillämpningsområden inte direkt jämföras med varandra. Det finländska strafforderförfarandet har kritiserats på grund av de bristfälliga rättsskyddsgarantierna. I det finländska strafforderförfarandet kan en svarande dömas trots att han bestrider den gärning som skall tillräknas honom. Inte heller begärs svarandens uttryckliga samtycke till att förfarandet används. En svarande som bestrider ett straffanspråk skall också själv föra saken till domstol genom att motsätta sig anspråket. Hos oss framställs straffanspråk av

polisen och inte av åklagaren efter åtalsprövning såsom i Sverige. I Finland framställs straffanspråk sällan av åklagaren, och i dessa situationer är det möjligt att samma åklagare även utfärdar strafforder.

Dessutom kan det konstateras att antalet fall som behandlas i strafforderförfarandet i Finland likaså är avsevärt mycket större än det som behandlas i förfarandet för strafföreläggande i Sverige. I Finland utfärdades sammanlagt 236 448 strafforder 2001 och sammanlagt 191 011 strafforder 2002 (Statistikcentralen, Rättsstatistisk årsbok 2002 och 2003, Rättspolitiska forskningsinstitutet, Rikollisuustilanne 2003). I Sverige utfärdades för sin del endast 37 372 strafföreläggande 2001 (Brottsförebyggande rådet, 2001).

Lagen om strafforderförfarande stiftades som en undantagslag i grundlagsordning. Grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande (GrUU 12/1993 rd) om den regeringsproposition som gällde lagförslaget (RP 63/1993 rd) att lagen om strafforderförfarande stod i strid med 2 § 4 mom., 13 § och 91 § i den dåvarande regeringsformen. I regeringsformens 2 § 4 mom. föreskrevs det att domaremakten handhas av oberoende domstolar, i högsta instans av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen. Regeringsformens 91 § gällde domarnas särskilda rätt att kvarstå i tjänsten och 13 § medborgarnas rätt att bli dömda vid den domstol som de enligt lag hör under. Enligt grundlagsutskottets motivering innebar förslaget till lag om strafforderförfarande att åklagaren generellt fick en möjlighet att besluta om straffet i de brottmål som närmare angavs i förslaget. Domaremakt fördes i rätt betydande utsträckning utanför domstolsorganisationen. Utskottet ansåg att det var av största vikt att hålla fast vid att rättskipningen skulle vara oberoende på det sätt som de nämnda bestämmelserna i regeringsformen angav. Utskottet ansåg att det genom en vanlig lag endast var möjligt att föreskriva om begränsade och med tanke på utövningen av domsmakten mindre betydelsefulla undantag från dessa bestämmelser. I den då aktuella överföringen av jurisdiktion till åklagarna var det inte fråga om något sådant, utan om ett betydligt mer omfattande undantag. Grundlagsutskottet ansåg att det noga skulle övervägas om det fanns anledning att stifta den föreslagna lagen ens i grundlagsordning.

I den särskilda utredning som arbetsgruppen för utvärdering av grundlagen låtit göra (Justitieministeriet, Arbetsgruppsbetänkande 2002:8, s. 217) konstateras det att regeringsformens 2 § 4 mom. i den nya grundlagen motsvaras av 3 § 3 mom., där det sägs att den dömande makten utövas av oberoende domstolar, i högsta instans av högsta domstolen och högsta förvaltningsdomstolen. Enligt grundlagens 103 § bestäms genom lag om domares skyldighet att avgå vid en viss ålder eller till följd av förlorad arbetsförmåga och om grunderna för domarnas anställningsförhållanden. Paragrafen motsvarar i sak regeringsformens 91 §. I utredningen kommer man följaktligen till att lagen om strafforderförfarande torde strida mot åtminstone de ovan nämnda bestämmelserna i den gällande grundlagen.

Överföringen av straffrättslig dömande makt från domstolarna till åklagarna utgör således ett stort principiellt problem om man vill utvidga tillämpningsområdet för strafforderförfarandet. En mera omfattande utvidgning av tillämpningsområdet skulle därför förutsätta en omvärdering av hela strafforderförfarandet. Det är också uppenbart att en sådan utvidgning samtidigt skulle aktualisera allvarliga frågor om det nya arrangemangets grundlagsenlighet. Vidare kan det hänvisas till att grundlagsutskottet i sitt betänkande med anledning av regeringens proposition om den nya grundlagen (GrUB 10/1998 rd, s. 21) konstaterade att man bör undvika att stifta nya, rent nationella lagar som innebär undantag från grundlagen. Förfarandet med undantagslagar skall enligt utskottet tillgripas endast i ytterst exceptionella fall och av tvingande skäl.

Det kunde vara möjligt att ändra strafforderförfarandet så att förfarandet skulle kunna tillämpas endast med den misstänktes uttryckliga samtycke. En sådan ändring skulle dock förutsätta en samtidig omvärdering av såväl ordningsbotssystemet som strafforderförfarandet. Det skulle krävas noggrannare kriterier för när dessa summariska straffprocesser kan användas.

Av de orsaker som anges ovan föreslås det inte i propositionen att tillämpningsområdet

för det nuvarande strafforderförfarandet utvidgas till att omfatta nya brottstyper.

Utvidgning av möjligheten till behandling i svarandens utevaro

I det följande är det skäl att ta ställning till frågan om en eventuell utvidgning av de mål som kan behandlas i svarandens utevaro till att omfatta nya brott. En utvidgning av möjligheten till behandling i svarandens utevaro skulle vara problemfri i det avseendet att det inte är fråga om överföring av dömande makt från domstolarna. Emellertid är också en utvidgning av tillämpningsområdet för ett förfarande av denna typ förenad med problem. Såsom konstaterats ovan i det avsnitt som gäller nuläget avgörs ca 20 % av målen i dag i svarandens utevaro, vilket framgår av en undersökning som publicerades 2000. Denna siffra kan redan nu anses vara rätt hög.

Utgångspunkten i den centrala bestämmelsen om behandling av brottmål trots svarandens utevaro (BRL 8:11) är att ett mål kan prövas och avgöras trots svarandens utevaro utan att uttryckligt samtycke begärs eller fås av svaranden. Trots det avgörs målet i dessa fall vid en domstolsbehandling vid vilken de övriga parterna, såsom åklagaren och eventuellt målsäganden, kan vara närvarande. Den gällande lagen innehåller inget förbud mot att vittnen hörs eller annan utredning tas emot vid behandling som sker i svarandens utevaro. På motsvarande sätt kan även åklagaren höras trots svarandens utevaro. I lagen sägs inte att svaranden skall höras särskilt med anledning av rättegångsmaterial som har lagts fram på detta sätt.

När det gäller bestämmelserna i BRL 8:11 och 8:12 kan det också anses vara ett missförhållande att bestämmelserna är beroende av prövning och tillämpas på mycket olika sätt i de olika tingsrätterna. Enligt den ovan nämnda undersökningen från 2000 avgjordes i tingsrätterna mellan 8 och 40 % av målen trots svarandens utevaro.

På grund av dessa faktorer måste en utvidgning av tillämpningsområdet för förfarandet anses problematisk.

Till dessa delar kan man även hänvisa till att också tillsynsorganet enligt Förenta Nationernas konvention om medborgerliga och politiska rättigheter har riktat kritik mot de bestämmelser om saken som finns i BRL. Förenta Nationernas kommitté för de mänskliga rättigheterna har nämligen i sina observationer som gällde Finland (den 8 april 1998) konstaterat att dessa bestämmelser bekymrar kommittén. Om svaranden inte klart och tydligt har samtyckt till ett sådant förfarande och domstolen inte till fullo känner till svarandens omständigheter, kan förfarandet enligt kommittén ifrågasättas i ljuset av artikel 14 stycke 3 punkt d och e i nämnda konvention. Kommittén för de mänskliga rättigheterna har också föreslagit för Finlands regering att de ifrågavarande bestämmelserna i BRL ändras .

Utifrån detta uttalande av kommittén för de mänskliga rättigheterna är det klart att det vore problematiskt att ytterligare utvidga tillämpningsområdet för behandling av mål i svarandens utevaro på basis av den gällande lagen. Därför bör syftet också vara att skapa ett system där svaranden uttryckligen kan samtycka till att målet behandlas i domstolen utan någon egentlig rättegång och således i ett skriftligt förfarande. Ett dylikt system som grundar sig på uttryckligt samtycke vore inte förenat med lika stora problem med hänsyn till rätten till en rättvis rättegång.

Ett nytt skriftligt förfarande i brottmål

Ett sätt att utvidga användningen av summariska förfaranden vore att införa alldeles nya förenklade förfaranden för behandling av brottmål. När ett nytt enklare förfarande införs kan man försöka undvika de problem som hänför sig till de gällande arrangemangen. Den muntliga huvudförhandlingen är en central fas i rättegången som kräver stora resurser av domstolen, åklagaren och de övriga parterna samt vittnena. Vid huvudförhandlingen tas hela rättegångsmaterialet emot muntligen, och när huvudförhandling hålls skall enligt huvudregeln åklagaren samt alla de övriga parterna och de personer som skall höras vara närvarande i domstolen samtidigt. Huvudförhandlingens centrala syfte är att ge domstolen så bra förutsättningar som möjligt att träffa ett korrekt avgörande. Av särskilt stor nytta är den muntliga huvudförhandlingen när bevisningen är oklar eller stridig.

Mindre mål där bevisningen är klar kunde å andra sidan också avgöras utan att någon huvudförhandling hålls.

För jämförelsens skull kan det konstateras att tre fjärdedelar av ärendena i hovrätterna i dag avgörs enbart på basis av det skriftliga materialet. Å andra sidan kan hovrättsförfarandet inte direkt jämföras med förfarandet i tingsrätten, eftersom ett ärende när besvär anförs redan har behandlats en gång i tingsrätten. I förvaltningsdomstolarna ordnas på motsvarande sätt muntlig förhandling endast i en bråkdel av de fall som behandlas. I samband med den tidigare nämnda ändringen av rättegångsförfarandet i tvistemål blev det fr.o.m. den 1 januari 2003 möjligt att med en parts samtycke avgöra också ett stridigt tvistemål enbart på basis av skriftlig förberedelse och således utan muntlig förberedelse eller huvudförhandling. Såsom framgår också av den internationella jämförelsen ovan tillämpas i många länder något slag av specialförfarande i brottmål där den skyldige har erkänt.

Därför har man i propositionen beslutat föreslå att det införs ett nytt summariskt förfarande som skall tillämpas i andra än de grövsta brottmålen i sådana fall när den skyldige har erkänt. Det viktigaste förslaget är att ingen muntlig huvudförhandling hålls i det nya förfarandet, utan målen avgörs enbart på basis av det skriftliga materialet, vid behandling i domstolens kansli (skriftligt förfarande), om det finns förutsättningar för detta.

Ett skriftligt förfarande som tillämpas med svarandens samtycke i sådana fall när denne har erkänt gärningen innebär ett system där den åtalades minimirättigheter respekteras i högre grad än i det nuvarande förfarandet för behandling av mål i svarandens utevaro enligt BRL 8 kap. 11 §, eftersom det inte är fråga om en utevarodom. Användningen av det föreslagna förfarandet grundar sig inte på svarandens passivitet utan på dennes uttryckliga samtycke. Dessutom beaktas i förfarandet det material som svaranden skriftligen har lagt fram i tingsrätten.

2.3.2. Huvudförhandlingen

Enligt Rättspolitiska forskningsinstitutets ovan nämnda undersökning från 2000 är det stora antalet huvudförhandlingar som ställs in ett problem i den nuvarande straffprocessen. Detta faktum bekräftas också i en ny undersökning som gjorts vid Rättspolitiska forskningsinstitutet (Kaijus Ervasti, Hertta Kallioinen: Oikeudenkäyntimenettelyiden ongelmat ja prosessisäännösten soveltaminen. 202/2003, s. 67).

Att huvudförhandlingar ställs in är i dag ungefär lika vanligt som det före rättegångsreformen var att mål sköts upp. I mer än hälften av fallen är orsaken till att huvudförhandlingen ställs in att svaranden inte har kunnat instämmas till rätten. De övriga personer som har kallats till huvudförhandlingen kan då på förhand underrättas om att förhandlingen ställs in, och de behöver således inte infinna sig i domstolen. I sådana fall när svaranden eller någon annan som har kallats att personligen infinna sig till huvudförhandlingen uteblir trots stämningen kommer de övriga personer som kallats till huvudförhandlingen vanligtvis i onödan till platsen, och de är tvungna att senare på nytt infinna sig i domstolen för att höras. Detta orsakar onödigt besvär för vittnen och andra som skall höras vid huvudförhandlingen. Att huvudförhandlingen ställs in betyder också att behandlingstiden för målet förlängs. Staten kan också åsamkas kostnader för bl.a. ersättningar och arvoden till vittnen samt till biträden till parter som erhåller rättshjälp. Också stämningsförfarandet och ordnandet av sammanträdena kostar.

Såsom konstaterats ovan innehåller lagstiftningen redan i dag ett urval medel med vilkas hjälp man kan försöka minska problemen vid huvudförhandlingar. Genom praktiska åtgärder och bl.a. ett förbättrat myndighetssamarbete kan man öka användningen av dessa medel. Man kan dock också försöka komma åt problemet med inställda huvudförhandlingar lagstiftningsvägen. En särskild brist i den gällande lagstiftningen är att huvudförhandling inte enligt BRL 6 kap. 3 § kan inledas om en svarande som har instämts till huvudförhandlingen uteblir från denna.

Av de ovan nämnda orsakerna vore det nödvändigt att vittnen och andra personer som skall förhöras i bevissyfte i vissa fall kunde höras även när svaranden har uteblivit från huvudförhandlingen trots stämning. För att bevisningen skall vara omedelbar bör hö-

randet också framöver ske vid huvudförhandlingen, vilket innebär att målet skall skjutas upp och svaranden höras vid den fortsatta behandlingen. För att hörandet vid den första behandlingen skall vara till nytta behöver bevisningen i regel inte tas upp på nytt. Det är dock nödvändigt att föreskriva om undantag från denna regel med tanke på situationer när svarandens rättsskydd eller behandlingen av målet i övrigt förutsätter det.

Också framöver skall huvudregeln vid brottmålsrättegångar vara att principen om omedelbarhet iakttas när bevisningen tas upp och att målet behandlas i ett sammanhang i ett muntligt och koncentrerat förfarande. En svarande i ett brottmål har de facto dock inte samma intresse av att främja en snabb behandling av sin sak som parterna i ett tvistemål, och svaranden kan även av denna anledning utebli från huvudförhandlingen trots en stämning. Därför bör avvägningen av hur viktig en koncentrerad huvudförhandling är i relation till de övriga syftena med förhandlingen göras på ett delvis annorlunda sätt i brottmål än i tvistemål i situationer när svaranden uteblir. För att man skall kunna minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in och de olägenheter som detta medför är det nödvändigt att lindra principen om koncentration så att bevisning kan tas upp vid huvudförhandlingen trots svarandens utevaro. Dessutom måste de utsatta tiderna för uppskov med mål förlängas.

I brottmål där svaranden är yngre än 18 år skall huvudförhandling hållas inom två veckor från det att målet blev anhängigt. Bestämmelsen grundar sig på de krav på att brottmål som gäller unga åtalade skall behandlas skyndsamt som finns i artikel 10 stycke 2 punkt b i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (108/1976, FördrS 8) och i artikel 37 punkt d i konventionen om barnets rättigheter (1130/1991, FördrS 60). De internationella förpliktelserna förutsätter dock inte att det föreskrivs om bestämda tider för behandlingen av mål. Av de undersökningar som nämns i avsnitt 2.1. framgår det att domstolarna inte särskilt väl iakttar den utsatta tiden på två veckor. Tiden på två veckor är sällan tillräckligt lång för att de åtgärder som föregår huvudförhandlingen skall hinna vidtas, och den bör således förlängas. De faktiska behandlingstiderna för brottmål som gäller unga väntas inte bli längre på grund av ändringen.

2.3.3. Målsägandens ställning

Rättegångsbiträde och stödperson

Ett rättegångsbiträde eller en stödperson som bekostas av statens medel kan förordnas för en målsägande endast när målet gäller ett sexualbrott eller när det gäller vissa typer av våldsbrott och ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte eller, under vissa förutsättningar, när målet gäller ett människohandelsbrott. Dessa brottstyper har djupt ansetts kränka målsäganden också psykiskt. I dag kan en stor del av offren för våldsbrott inte få ett rättegångsbiträde, eftersom de inte har ett sådant förhållande till den misstänkte som enligt lagen är ett villkor för att ett biträde skall kunna förordnas. Ett våldsbrott kan dock djupt kränka offret även i andra situationer än de som nämns i den gällande lagen. Även om målsäganden inte har en nära relation till den misstänkte kan målsäganden på grund av sina personliga egenskaper eller förhållanden stå i en mer underordnad ställning till denne än normalt. T.ex. offrets ålder inverkar på hur sårbart offret är; åldringar och barn behöver ofta mer stöd än andra när de har fallit offer för brott. Offret kan också befinna sig i en svår livssituation och därför uppleva följderna av brottet tyngre än normalt. Likaså ökar behovet av stöd om offrets fysiska eller psykiska hälsa är svag. Å andra sidan kan även målsägandena i andra brott än de våldsbrott som kriminaliseras i 21 kap. 1—6 § i strafflagen behöva ett rättegångsbiträde. Möjligheten för en målsägande att få ett rättegångsbiträde som bekostas av statens medel bör således utvidgas så att den omfattar alla typer av brott som riktar sig mot liv, hälsa eller frihet i sådana fall när målsäganden t.ex. på grund av sina personliga förhållanden eller av någon annan motsvarande orsak är i särskilt stort behov av ett biträde.

Också en stödperson kan i dag förordnas för en målsägande endast när målet gäller ett

sexualbrott eller när det gäller ett våldsbrott och målsäganden har en nära relation till den misstänkte eller, under vissa förutsättningar, när det gäller ett människohandelsbrott. För att en stödperson skall kunna förordnas förutsätts det dessutom att målsäganden hörs personligen för utredning av saken, att målsäganden behöver stöd och att målsäganden inte framställer yrkanden vid rättegången. Om ett rättegångsbiträde förordnas för målsäganden kan för honom eller henne inte förordnas en stödperson.

Att rättegångsbiträdet och stödpersonen är alternativa har kritiserats på den grunden att offrets behov av psykiskt stöd inte försvinner trots att han eller hon får rättslig hjälp. Den som har fallit offer för ett sexualbrott behöver t.ex. i allmänhet psykiskt stöd oberoende av om han eller hon framställer självständiga yrkanden vid rättegången eller inte. Det är alltid tungt för offret att möta gärningsmannen och gå igenom händelserna vid rättegången. Om målsäganden framställer egna yrkanden kan han eller hon få ett rättegångsbiträde men inte en stödperson. När det är fråga om ett brott som är djupt kränkande för offret kan man inte förutsätta att rättegångsbiträdet förutom att bevaka målsägandens rättsliga intressen även skall ge målsäganden psykiskt stöd. Dessutom behöver målsäganden såväl rättslig hjälp som psykiskt stöd redan under förundersökningen. Vid förundersökningen är det ännu inte nödvändigtvis klart om målsäganden kommer att framställa yrkanden vid rättegången, men denna omständighet avgör dock om ett rättegångsbiträde eller en stödperson kan förordnas för målsäganden. I praktiken har det att rättegångsbiträdet och stödpersonen är alternativa också lett till att en stödperson ytterst sällan har kunnat förordnas. Av dessa orsaker bör lagstiftningen ändras så att en målsägande inte behöver avstå från att framställa yrkanden för att kunna få en stödperson och så att både ett rättegångsbiträde och en stödperson vid behov kan förordnas för målsäganden.

Kallelse till sammanträde

I 5 kap. 15 § 1 mom. i BRL föreskrivs om vilka parter som skall kallas till ett sammanträde. Enligt den gällande lagen skall till sammanträdet kallas förutom åklagaren och svaranden också målsäganden, om inte åklagaren för dennes talan. Enligt motiveringen till regeringens proposition (RP 82/1995 rd, s. 71) skall till sammanträdet kallas en målsägande som har yrkanden i målet, både när han har meddelat att han själv för sin talan och när allmänna åklagaren trots målsägandens begäran har vägrat föra talan beträffande målsägandens yrkanden eller framställa dem för hans räkning. Med ett yrkande avses här förutom privaträttsliga anspråk även ett straffyrkande, om inte allmänna åklagaren för åtal beträffande det. I motiveringen till regeringens proposition sägs att om målsäganden endast har meddelat att han förenar sig om allmänna åklagarens straffyrkande, kallas han inte att inställa sig som part i målet.

I 3 kap. 10 § i BRL finns en bestämmelse om när domstolen utreder en målsägandes privaträttsliga anspråk. I bestämmelsen sägs att om målsäganden, eller någon annan som har sådan rätt, under förundersökningen eller annars har uppgett att han själv vill framställa sina privaträttsliga anspråk med anledning av det brott som stämningsansökan avser, eller åklagaren har meddelat att han trots målsägandens begäran inte har för avsikt att föra dennes talan med anledning av anspråket, skall målsäganden eller en sådan annan person som avses i paragrafen ges möjlighet att inom en viss tid skriftligen framställa sina anspråk och grunderna för anspråken till domstolen, vid äventyr att anspråken annars kan avvisas i samband med behandlingen av brottmålet. I 3 kap. 10 § 2 mom. i BRL sägs att ett skriftligt anspråk enligt 1 mom. kan prövas i samband med ett brottmål även om den som framställt anspråket inte är närvarande i rätten.

Om åklagaren inte avser föra målsägandens talan med anledning av dennes anspråk och målsäganden har uppgett att han vill framställa anspråk i målet, skall tingsrätten enligt det förfarande som anges i 3 kap. 10 § 1 mom. i BRL ge målsäganden möjlighet att framställa sina anspråk till domstolen. Om målsäganden framställer sina privaträttsliga anspråk eller avvikande straffyrkanden till domstolen, skall domstolen enligt 5 kap. 15 §

kalla målsäganden till sammanträdet. Frågan om en målsägande som trots en begäran från domstolen inte har framställt sina yrkanden skall kallas till sammanträdet eller inte har i praktiken visat sig vara problematisk. I domstolspraxis kallar en del av domstolarna inte målsäganden till sammanträdet i dessa fall, och en del sänder målsäganden en underrättelse om behandlingen.

Målsägandens passivitet kan ha många orsaker. Försäkringsbolaget kan på basis av en försäkring ha ersatt den skada som brottet åsamkat målsäganden, och denne har därför inte längre något intresse av rättegången. Målsäganden kan också tycka att det är onödigt att framställa yrkandena och delta i rättegången av den anledningen att han eller hon vet att svaranden saknar tillgångar och någon ersättning de facto aldrig kommer att betalas. Det kan också finnas någon annan orsak till att målsäganden inte vill delta i rättegången. Även lagutskottet betonar i sitt betänkande (LaUB 9/1997 rd, s. 12) att en målsägande måste ha rätt att ställa sig utanför målet, om han eller hon vill.

Av dessa orsaker föreslås det i propositionen att 5 kap. 15 § 1 mom. i BRL preciseras. Enligt den preciserade bestämmelsen skall till sammanträdet kallas en målsägande som har meddelat domstolen att han eller hon kommer att framställa yrkanden med anledning av det brott som stämningsansökan avser, om åklagaren inte för talan med anledning av yrkandena. I övrigt föreslås förfarandet vara oförändrat.

2.3.4. Övriga bestämmelser

Det nuvarande förfarandet för förordnande om undersökning av en persons sinnestillstånd kan på principiell nivå kritiseras för att domstolen också i mål där åtalet har bestridits kan bestämma om sinnesundersökning mot en persons vilja redan innan det har fattats något egentligt beslut om personen i fråga har begått den gärning som åtalet gäller. Sinnesundersökningen tar i genomsnitt två månader i anspråk. I praktiken är det möjligt att den åtalade svarar på ett åtal s.a.s. på fri fot och således inte är häktad med anledning av målet. Konsekvensen och öppenheten i systemet skulle öka om domstolen redan innan den bestämmer om sinnesundersökning också uttryckligen skulle ta ställning till om den anser att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet.

De gällande bestämmelserna om förfarandet vid förordnande om sinnesundersökning kan också anses vara onödigt formella eftersom det enligt rättsnormen i RB 17:45 kan bestämmas om sinnesundersökning först efter det att åtal har väckts. I en del fall, t.ex. när bevisningen i målet är klar, vore det ofta ändamålsenligt att skaffa utlåtande om den åtalades sinnestillstånd redan innan den egentliga rättegången börjar. I praktiken har man ibland också gått till väga så att ett läkarutlåtande om den misstänktes sinnestillstånd eller om huruvida en egentlig sinnesundersökning är nödvändig har inhämtats redan under förundersökningen, med den åtalades samtycke.

I rättegångsbalkens 14 kap. 7 § sägs att rätten på eget initiativ omedelbart med böter får bestraffa den som stör handläggningen eller kränker domstolens anseende i tal eller skrift. Bestämmelserna måste i dag betraktas som exceptionella, eftersom domstolen enligt dem dömer ut ett straffrättsligt straff på tjänstens vägnar och således utan att åklagaren har yrkat på straff eller förundersökning har gjorts i saken. Straffyrkandet behandlas således inte heller vid en särskild rättegång utan straffet påförs med detsamma. Den domstol som dömer ut straffet är densamma som den vars anseende har kränkts. Domstolen bedömer således själv om förfarandet har kränkt dess anseende och bestämmer ett straffrättsligt straff för det. Straffet bestäms i form av dagsböter, och det kan förvandlas till fängelse. Huruvida ett dylikt system är godtagbart kan ifrågasättas även mot den bakgrunden att var och en enligt artikel 6 i den europeiska människorättskonventionen är berättigad till en rättvis rättegång inför en oavhängig och opartisk domstol, när det gäller att pröva anklagelser mot honom för brott. Det nuvarande systemet är inte ägnat att ge vare sig den dömde själv eller en utomstående observatör en objektiv bild av att en person som på de grunder som anges i lagrummet har dömts till ordningsstraff faktiskt har fått sin sak behandlad inför en oavhängig och opartisk

domstol. Biträdande justitiekanslern har också i ett avgörande fäst uppmärksamhet vid saken och delgivit justitieministeriet sitt ställningstagande. Justitiekanslern föreslog också att ministeriet vidtar åtgärder för att bedöma om det finns anledning att ändra lagstiftningen i fråga (3/50/99).

Av ovan nämnda orsaker föreslås det i propositionen att dessa bestämmelser, vilkas syfte är att underlätta upprätthållandet av ordningen i domstolen, flyttas över från det straffrättsliga systemet till det disciplinära systemet. Enligt förslaget skall den disciplinära åtgärden för den som stör ordningen inte längre vara ett straff i form av dagsböter utan en rättegångsbot som bestäms i euro. I detta avseende är förslaget även konsekvent med det faktum att man vid reformen av rättegångsförfarandet i brottmål helt frångick systemet med att döma ut ett straffrättsligt straff för utevaro från rätten. Då övergick man nämligen till att använda vite som utevaropåföljd även för en svarande i brottmål.

Å andra sidan har ordningsstörningar vid domstolssammanträdena i praktiken blivit ett allt större problem. Domstolarna har inte i tillräckligt hög grad kunnat säkerställa att rättegången förlöper utan störningar och att ordningen upprätthålls vid sammanträdena. Detta har ansetts bero på att den processledning som rättens ordförande utövar inte har varit tillräckligt effektiv. Å andra sidan har det påpekats att domstolen inte har tillgång till tillräckligt effektiva medel för att upprätthålla ordningen. Därför föreslås det att domstolen under vissa förutsättningar som en disciplinär åtgärd skall kunna bestämma att en person skall tas i förvar.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

3.1. Mål

Propositionens viktigaste syfte är att utveckla bestämmelserna om behandling av brottmål i tingsrätterna så att rättegångarna på det hela taget blir smidigare, billigare och mer ändamålsenliga. Eftersom strävan är att uppnå detta syfte utan att göra avkall på parternas rättsskydd, kan målet sägas vara en effektivare process i brottmål.

Avsikten är däremot inte att helt och hållet ändra de grundläggande principerna för den reform av förfarandet i brottmål som genomfördes 1997. Principerna om ett omedelbart, muntligt och koncentrerat förfarande skall också framöver vara hörnstenar i rättegången, även om tillämpningen av dem delvis lättas upp och lindras jämfört med den gällande lagen. Enligt förslaget skall arten av det mål som behandlas i högre grad än i dag beaktas vid tillämpningen av de processuella principerna. I detta avseende överensstämmer förslaget med målen för revideringen av det ovan nämnda förfarande i tvistemål som trädde i kraft vid ingången av 2003.

Till den del propositionen gäller förslaget om att skapa ett nytt skriftligt förfarande i tingsrätten är syftet att möjliggöra ett så enkelt förfarande som möjligt i brottmål där den skyldige har erkänt, utan att förutsättningarna för en rättvis rättegång äventyras. Målet är att brottmål förutom i de grövsta fallen med svarandens samtycke skall kunna prövas och avgöras på ett processekonomiskt sätt utan huvudförhandling i tingsrättens kansli i sådana fall när gärningen har erkänts. Målet är också att säkerställa att domsrätten kvarstår hos domstolarna och samtidigt att garantera den misstänktes rättsskydd.

Syftet med de förslag som gäller ordnandet av huvudförhandling och förfarandet vid denna är att minska antalet inställda huvudförhandlingar i tingsrätterna och därmed de olägenheter som de inställda förhandlingarna medför. De föreslagna bestämmelserna om huvudförhandlingen förenklar också behandlingen av omfattande mål där det finns många svarande. Det föreslås att de övriga svarandena i ett mål skall kunna höras även om samtliga svarande i målet inte infinner sig till huvudförhandlingen, om det finns förutsättningar för detta, så att behandlingen av saken kan framskrida.

Förslaget om att utvidga möjligheten att förordna ett rättegångsbiträde för en målsägande och förslaget om möjlighet att under vissa förutsättningar förordna såväl ett rättegångsbiträde som en stödperson för en målsägande syftar för sin del båda till att förbättra offrets ställning.

Också de övriga ändringar som föreslås i

rättegångsförfarandet i brottmål syftar till att avhjälpa de nuvarande missförhållandena så att straffprocessen blir mer ändamålsenlig än i dag.

3.2. De viktigaste förslagen

3.2.1. Ett nytt skriftligt domstolsförfarande

I propositionen föreslås det att en ny summarisk straffprocess införs vid gärningar som den skyldige har erkänt. Det föreslås att det skapas ett nytt, helt och hållet skriftligt förfarande som skall tillämpas vid sidan av de nuvarande systemen. Sådana brottmål som faller inom förslagets tillämpningsområde kan avgöras i domstolen utan huvudförhandling. Det är dock fråga om ett domstolsavgörande, och i detta avseende minskar förslaget även behovet av att utvidga tillämpningsområdet för strafforderförfarandet eller ordningsbotsförfarandet. Å andra sidan har detta inte någon direkt inverkan på hurudana ärenden man vill tillämpa t.ex. strafforderförfarandet på.

En fördel med det skriftliga förfarandet är att ingen behöver kallas till domstolen och inget sammanträde behöver ordnas, utan domaren kan avgöra målet vid behandling i kansliet, i sitt "tjänsterum". Det är dock inte fråga om en "utevarodom" i det avseendet att domen skulle avkunnas trots att den åtalade inte är närvarande, utan om att även den åtalades skriftliga utsagor skall tas emot och prövas innan målet avgörs. Det är således inte fråga om ett förfarande grundat på svarandens passivitet.

Med hänsyn till bestämmelserna i människorättskonventionen och mer generellt även principen om en rättvis rättegång i första instans krävs den åtalades medverkan, dvs. uttryckliga samtycke, för att det skriftliga förfarandet skall få användas. I första hand skall förfarandet tillämpas på gärningar som erkänts redan under förundersökningen.

Därför föreslås det att svaranden uttryckligen skall samtycka till att saken behandlas i domstol utan att någon egentlig rättegång ordnas, dvs. i ett skriftligt förfarande. Ett dylikt förfarande som grundar sig på uttryckligt samtycke är inte förenat med lika stora problem som utevarobehandlingen med hänsyn till rätten till en rättvis rättegång.

Å andra sidan är det dock sannolikt att den åtalade ofta kommer att samtycka till det skriftliga förfarandet av den anledningen att förfarandet därefter är enkelt också för den åtalade och han eller hon ändå kan lita på att målet prövas av en domare. Enligt förslaget kan den åtalade dock ge sitt samtycke och erkänna gärningen först efter det att åtalet har blivit känt. Det räcker således inte att den åtalade har gett sitt samtycke och erkänt gärningen under förundersökningen. Det föreslås emellertid att den åtalade skall kunna ge sitt samtycke till förfarandet och erkänna gärningen i ett skriftligt förfarande. Enligt förslaget skall det dock under förundersökningen preliminärt utredas hur den misstänkte förhåller sig till ett skriftligt förfarande.

Enligt förslaget skall även målsägandens samtycke till det skriftliga förfarandet inhämtas. Detta försvårar givetvis förfarandet i någon mån. I Finland har målsäganden dock av tradition en mycket stark rättslig ställning i straffprocessen. En målsägande kan hos oss om han eller hon så önskar delta i en brottmålsrättegång med samma rättigheter som en part. Enligt förslaget räcker det dock i dessa fall att målsäganden ger sitt samtycke under förundersökningen. För jämförelsens skull kan det konstateras att målsägandens samtycke krävs för att strafforderförfarandet skall få användas, men detta samtycke kan ges till förundersökningsmyndigheten eller till den som framställer straffanspråket eller utfärdar straffordern. Att målsäganden ger sitt samtycke till att strafforderförfarandet används är nödvändigt också av den anledningen att en målsägande i detta förfarande inte kan yrka på skadestånd eller använda sin parallella åtalsrätt. I det nya skriftliga förfarandet kan målsägandens privaträttsliga anspråk däremot prövas och avgöras på basis av det skriftliga materialet (yrkande och svaromål).

På grund av de bättre rättsskyddsgarantierna kan det nya förfarandet tillämpas på betydligt fler brott än strafforderförfarandet. Det finns inte heller några hinder för att döma ut fängelsestraff i förfarandet. Enligt den gällande BRL 8:12 kan ett mål med sva-

randens samtycke prövas och avgöras trots svarandens utevaro och ett fängelsestraff på högst sex månader dömas ut.

Det föreslås att tillämpningsområdet för det nya förfarandet begränsas för det första enligt det föreskrivna maximistraffet för brottet. Till dessa delar föreslås att det för ett i åtalet avsett enskilt brott inte får föreskrivas strängare straff än böter eller fängelse i mer än två år (*in abstracto*). Detta betyder i praktiken att förfarandets tillämpningsområde omfattar nästan alla vanliga och lindriga och även en del grova gärningsformer av brotten i strafflagen. Förfarandet inbegriper t.ex. misshandel, grovt rattfylleri, grovt olovligt brukande, stöld och förskingring, vilka alla är mycket frekventa brottstyper i tingsrätterna. Faktum är också att en stor del av dessa brott i praktiken erkänns.

Enligt förslaget kan strängare straff än fängelse i nio månader inte dömas ut i det skriftliga förfarandet (*in concreto*). Denna begränsning beror på att det vid grövre gärningar kan förutsättas att en fullständig rättegång ordnas. Dessutom föreslås det att svaranden skall ges möjlighet att avge en muntlig utsaga om han eller hon döms till ett fängelsestraff på mer än sex månader. I andra fall beslutar domstolen på basis av prövning om muntligt hörande skall ordnas. I det nya förfarandet kan även alla andra slag av påföljder för brott dömas ut, såsom skadestånd, förverkandepåföljd och t.ex. körförbud.

Om svaranden har varit yngre än 18 år när gärningen begicks, kan målet enligt förslaget inte behandlas i skriftligt förfarande. Denna begränsning är nödvändig för att det i uppfostringssyfte är särskilt viktigt att en ung person är personligen närvarande i domstolen, eftersom det kan bidra till att förhindra återfall i brott.

Enligt de nya bestämmelserna kallas ingen till domstolen om villkoren för förfarandet är uppfyllda och det inte finns något behov av att ordna ett muntligt hörande. Målet avgörs i domarens tjänsterum på basis av det skriftliga materialet. De centrala handlingarna är åtalet och förundersökningsprotokollet samt eventuella skriftliga utsagor av parterna. Det krävs fortfarande ett åtal. Åklagaren kan redan i stämningsansökan föreslå ett skriftligt förfarande, och den åtalades samtycke kan förslagsvis inhämtas antingen samtidigt som stämningen delges eller senare. Också för åklagarens del är processen skriftlig.

Eftersom det nya skriftliga förfarandet de facto kommer att minska behandlingen av mål i svarandens utevaro enligt 8 kap. 11 § i BRL, är det efter reformen inte längre nödvändigt att genom lagstiftning begränsa den ovan nämnda bestämmelsens tillämpningsområde, trots att Förenta Nationernas kommitté för de mänskliga rättigheterna har föreslagit det.

3.2.2. Huvudförhandlingen

I propositionen föreslås det att bevisning skall kunna tas upp vid huvudförhandlingen också när svaranden trots kallelse har uteblivit från denna. I dag får en huvudförhandling inte inledas i dessa fall, utan förhandlingen skall ställas in och sättas ut till en annan dag om svaranden har uteblivit och målet inte är sådant att det kan avgöras trots svarandens utevaro. En huvudförhandling kan således inledas i svarandens utevaro endast om svaranden har kallats till huvudförhandlingen vid äventyr av att målet kan avgöras trots utevaron. I propositionen föreslås det att huvudförhandlingen skall kunna inledas också i andra situationer när svaranden trots stämning har uteblivit från huvudförhandlingen. Vid huvudförhandlingen kan enligt förslaget då tas upp personbevisning och målet behandlas i den omfattning som är nödvändigt för att bevisningen skall kunna tas upp. T.ex. ett vittne eller en målsägande som skall förhöras i bevissyfte kan då höras genast vid huvudförhandlingen, och personen i fråga behöver inte nödvändigtvis infinna sig i domstolen på nytt. Personbevisning kan dock tas upp endast till den del svaranden i samband med stämningen har underrättats om möjligheten att ta upp bevisning. När bevis tas upp på detta sätt i svarandens utevaro är det enligt förslaget uttryckligen fråga om bevisupptagning vid huvudförhandlingen, och bestämmelserna om bevisupptagning utom huvudförhandlingen skall därför inte tillämpas i dessa fall.

Att huvudförhandlingen med stöd av de föreslagna bestämmelserna inleds trots att en

svarande som ålagts att infinna sig personligen i domstolen är frånvarande innebär i praktiken att behandlingen av målet måste skjutas upp efter det att de övriga parterna i målet eller de personer som skall förhöras i bevissyfte har hörts. Vid uppskovet iakttas vad som i 6 kap. 10 och 11 § i BRL föreskrivs om tidsfristerna för när huvudförhandlingen skall fortsätta och ny huvudförhandling hållas efter ett uppskov. I propositionen föreslås också att de tider inom vilka en ny huvudförhandling skall hållas förlängs så som anges nedan. En huvudförhandling får inledas endast om det finns anledning att anta att någon ny huvudförhandling inte behöver hållas och att inledandet av huvudförhandlingen inte medför någon olägenhet för behandlingen av målet. När förhandlingen fortsätter efter uppskovet och svaranden är närvarande skall domstolen redogöra för den bevisning som tagits upp vid den tidigare förhandlingen. Under vissa förutsättningar skall bevisningen tas upp på nytt. Bevisningen skall på svarandens begäran alltid tas upp på nytt om svaranden har haft laga förfall för utevaron. En huvudförhandling skall heller aldrig inledas om det är känt att svaranden har laga förfall. I övriga fall tas bevisningen upp på nytt endast om det finns särskilda skäl.

Enligt artikel 6 stycke 3 punkt d i Europarådets människorättskonvention (439/1990, FördrS 19) skall var och en som anklagats för ett brott ha rätt att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom. Bevismaterial skall i princip läggas fram vid en offentlig förhandling i den åtalades närvaro så att kravet på ett kontradiktoriskt förfarande uppfylls. Kravet på att koncentrationsprincipen följs är dock inte lika strikt i människorättskonventionen som i den gällande nationella lagstiftningen. Enligt konventionens tolkningspraxis är det inom vissa gränser möjligt att utnyttja bevisningen i förundersökningsprotokoll eller motsvarande bevisning som har lagts fram utom huvudförhandlingen. För att dylikt material skall kunna läggas till grund för domen förutsätts det i allmänhet att den åtalade åtminstone genom sitt biträde har haft möjlighet att under någon fas av rättegången ställa frågor till de vittnen som åberopas mot honom eller henne. Att en sådan möjlighet inte har ordnats kan vara godtagbart om det har varit rättsligt eller faktiskt omöjligt och om dylika vittnesutsagor inte utgör de enda bevisen i målet.

Den i propositionen föreslagna möjligheten att höra ett vittne eller en sakkunnig eller förhöra målsäganden eller en annan svarande i bevissyfte gäller endast sådana situationer när svaranden inte har följt en uppmaning att infinna sig personligen vid domstolen och svaranden i samband med stämningen har underrättats om att bevisningen kan tas upp trots att svaranden inte infinner sig till huvudförhandlingen. Enligt de föreslagna bestämmelserna ges svaranden således möjlighet att ställa frågor till vittnena, men svaranden har genom att utebli från huvudförhandlingen avstått från att använda sig av denna möjlighet. Bevisningen tas alltid upp på nytt på svarandens begäran om svaranden har haft laga förfall för utevaron. Bevisningen kan även tas upp på nytt av andra särskilda skäl, t.ex. om den bevisning som tagits upp vid den första förhandlingen står i strid med sådan bevisning som har lagts fram senare. De föreslagna bestämmelserna kan därför anses uppfylla de krav på en rättvis rättegång om vilka bestäms i människorättskonventionen.

Personbevisning kan fortfarande tas upp också utanför huvudförhandlingen under de förutsättningar som anges i 6 kap. 4 § i BRL. I dag kan dessa bestämmelser tillämpas t.ex. uttryckligen i sådana situationer när huvudförhandlingen måste ställas in på grund av svarandens utevaro. Bevisning som har tagits upp utanför huvudförhandlingen skall dock tas upp på nytt när parten är närvarande, om inte det finns något hinder för detta och bevisningen inte gäller en omständighet som inte inverkar på saken eller redan är utredd, eller om inte bevisningen med avsevärt mindre besvär eller kostnader kan erhållas på något annat sätt. Till denna del föreslås lagen inte bli ändrad. De föreslagna bestämmelserna gäller en i systematiskt avseende annorlunda situation, eftersom det i dem föreskrivs om bevisupptagningen vid en huvudförhandling som skall skjutas upp. Vid bevisupptagning utanför huvudförhandlingen är det fråga om en annan situation, och det är därför inte nödvändigt att i detta nu ändra dessa bestämmelser. De facto kommer de föreslagna

nya bestämmelserna uppenbarligen också i praktiken att leda till att behovet av att ta upp bevisning utanför huvudförhandlingen minskar.

En huvudförhandling kan skjutas upp i de situationer som anges i 6 kap. 10 § i BRL. I samma kapitels 11 § bestäms det hur länge ett uppskov i sin helhet får vara. I propositionen föreslås att de tidsfrister som gäller uppskov förlängs. I dag är principen den att en ny huvudförhandling skall hållas, om behandlingen av målet har uppskjutits en eller flera gånger med mer än 14 dagar. Avvikelser från tiden på 14 dagar får dock göras, om en ny huvudförhandling av särskilda skäl anses onödig och om det kan anses att huvudförhandlingen har hållits i ett sammanhang trots uppskovet och avbrottet. En ny huvudförhandling skall dock alltid hållas när huvudförhandlingen har skjutits upp med mer än sammanlagt 45 dagar. Genom de ovan nämnda nya bestämmelserna blir uppskoven vanligare. Samtidigt bör reglerna om ordnandet av den fortsatta huvudförhandlingen efter uppskovet bli smidigare. I propositionen föreslås att den ovan nämnda tiden på 14 dagar förlängs till 30 dagar och tiden på 45 dagar till 60 dagar. En dylik försiktig lindring av principen om en koncentrerad rättegång äventyrar inte denna princip, som fortfarande skall gälla.

En huvudförhandling avbryts om målet inte kan behandlas inom en dag. Huvudförhandlingen skall då om möjligt fortsättas under dagar som följer på varandra. Om detta inte är möjligt skall målet behandlas under minst tre vardagar i veckan. I propositionen föreslås att denna bestämmelse lindras så att målet skall behandlas under minst två vardagar i veckan. Detta är nödvändigt för att större rättegångar skall kunna ordnas på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Efter reformen är det fortfarande också möjligt att fortsätta huvudförhandlingen under flera vardagar i veckan, men det räcker om målet behandlas under minst två dagar. Syftet med bestämmelsen, dvs. att också omfattande rättegångar skall kunna behandlas koncentrerat i den mån det är ändamålsenligt, uppnås i tillräckligt hög grad också efter reformen.

De ändringar i huvudförhandlingen som föreslås ovan innebär en lindring av den i dag strikta principen om koncentration. Syftet med de föreslagna ändringarna är att minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in och att underlätta ett ändamålsenligt förfarande. I stället för att en huvudförhandling måste ställas in kan förhandlingen allt oftare inledas och behandlingen slutföras inom utsatt tid trots ett uppskov. Man kan minska antalet situationer när målsägande och vittnen i onödan infinner sig till ett sammanträde och således spara både onödigt besvär och kostnader. Avsikten är dock inte att genom de föreslagna bestämmelserna ändra huvudregeln enligt vilken ett brottmål vid huvudförhandlingen skall behandlas i ett sammanhang utan uppskov.

I 5 kap. 13 § i BRL sägs att domstolen är skyldig att hålla huvudförhandlingen inom två veckor från det att brottmålet blev anhängigt i sådana fall när svaranden är yngre än 18 år. Domstolarna lyckas sällan hålla denna tidsfrist, men det är dock oftast fråga om relativt små förseningar. Tiden på två veckor kan överskridas i synnerhet när svarandena, målsägandena, vittnena och de som skall höras kallas till rättegången och ett skriftligt anspråk begärs av en målsägande i sådana fall när åklagaren inte för talan med anledning av dennes anspråk. När det bestäms att huvudförhandlingen skall hållas inom två veckor från det att brottmålet blev anhängigt kan det hända att förhandlingen måste ställas in t.ex. för att alla parter, vittnen eller personer som skall höras inte kan kallas till huvudförhandlingen inom en så kort tid. En längre tidsfrist skulle därför göra rättegången smidigare och minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in. Tiden på två veckor är inte heller alltid optimal för att ta tillvara intressena för en svarande som är yngre än 18 år eller skälig från målsägandens synpunkt. För en svarande som är yngre än 18 år skall på tjänstens vägnar förordnas en försvarare, om det inte är uppenbart att personen i fråga inte behöver en försvarare. Det bör finnas tillräckligt med tid för att förordna en försvarare och förbereda försvaret. Därför föreslås det att den tid inom vilken huvudförhandling i brottmål skall hållas när svaranden är yngre än 18 år förlängs från två veckor till 30 dagar.

Tiden på 30 dagar kan fortfarande anses

tillräckligt kort för att säkerställa en snabb behandling av brottmål där svaranden är yngre än 18 år. Huvudförhandlingen skall dock alltid hållas så snabbt som möjligt efter det att målet blivit anhängigt. Den föreslagna tidsfristen främjar en lyckad huvudförhandling, eftersom tingsrätten får mera tid för att vidta de åtgärder som föregår huvudförhandlingen. Likaså får en svarande som är yngre än 18 år tillräckligt med tid för att förbereda sitt försvar. Den föreskrivna tidsfristen väntas minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in i brottmål som gäller unga personer. Förlängningen av tidsfristen kan således i själva verket förkorta den totala behandlingstiden i dessa mål.

Brottmål som gäller unga personer bör behandlas snabbt hos alla myndigheter. Det väsentliga är behandlingstiden från brottets begående till avkunnandet av domen. I en del orter har man gått till väga så att stämningsansökan lämnas in till åklagaren i väntan på tingsrättens meddelande om att en lämplig behandlingsdag har hittats och sänds till tingsrätten först två veckor före denna dag. Enligt 1 kap. 8 a § 2 mom. (647/2003) i BRL skall åtal som gäller den som är yngre än 18 år väckas utan dröjsmål. Att stämningsansökan blir liggande hos åklagaren motsvarar inte lagstiftarens avsikt att mål som gäller unga personer skall behandlas snabbt. Med tanke på problemen när det gäller att få tag på och instämma parterna och de övriga personer som skall kallas till rättegången vore det viktigt att ett brottmål blir anhängigt i tingsrätten så snabbt som möjligt. Den längre tidsfristen väntas avskaffa ovan nämnda praxis, som står i strid med lagens syfte. Åklagaren kan givetvis meddela tingsrätten den tidpunkt när åtalsprövningen i ett mål som gäller en ung person sannolikt blir klar, så att tingsrätten kan förbereda sig för målet på förhand. En sådan förhandsplanering av processen bidrar till en lyckad huvudförhandling.

I lagen finns inte någon uttrycklig bestämmelse om när huvudförhandlingen skall hållas i sådana fall när den första huvudförhandlingen måste ställas in. Syftet med den gällande bestämmelsen har dock varit att huvudförhandlingen skall hållas så snart som möjligt. I en del tingsrätter har brottmål där svaranden är yngre än 18 år dock inte längre behandlats som brådskande efter det att huvudförhandlingen har ställts in. Behovet av en så snabb behandling som möjligt i dessa fall försvinner inte i och med att huvudförhandlingen ställs in. Därför föreslås det att i lagen tas in en uttrycklig bestämmelse om att ny huvudförhandling skall hållas inom 30 dagar från den dag när huvudförhandlingen skulle ha hållits i sådana fall när en huvudförhandling måste ställas in.

Tidsfristen för när huvudförhandling skall hållas i sådana fall när svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning föreslås inte bli ändrad. I dessa situationer förutsätter svarandens rättsskydd att huvudförhandlingen hålls inom två veckor. En ny huvudförhandling skall också utan någon uttrycklig bestämmelse om detta hållas så snabbt som möjligt även i sådana fall när huvudförhandlingen måste ställas in.

Det föreslås att undantagsbestämmelsen om att det under vissa förutsättningar kan bestämmas om en längre tidsfrist kvarstår i lagen.

Förslagen om att en part, ett vittne eller någon annan person som skall höras får tas i förvar i sådana fall när domstolen har bestämt att personen i fråga skall hämtas till domstolen syftar även de till att minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in. Frihetsberövandet, transporttiden inräknad, får inte räcka längre än fem dygn. Det föreslås att bestämmelserna om att domstolen under vissa förutsättningar får bestämma att svaranden skall hämtas till det första sammanträdet utsträcks även till vittnen och andra personer som skall förhöras i bevissyfte.

3.2.3. Målsägandens ställning

I propositionen föreslås att den i 2 kap. i BRL föreskrivna möjligheten att förordna ett rättegångsbiträde för en målsägande utvidgas. Det föreslås att ett rättegångsbiträde skall kunna förordnas för en målsägande förutom när målet gäller ett sexualbrott, ett sådant våldsbrott där målsäganden har en nära relation till den misstänkte eller ett människohandelsbrott också när det gäller andra

brott som riktar sig mot liv, hälsa eller frihet. Det förutsätts dock att det med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och andra omständigheter är motiverat att ett rättegångsbiträde förordnas. Förutom sexualbrotten är uttryckligen brott som riktar sig mot liv, hälsa eller frihet sådana brott som kan vara djupt kränkande för offret. Därför bör brottsoffrets processuella ställning i första hand förbättras så att det blir möjligt för den som fallit offer för något av dessa brott att oberoende av förmögenhetsställning få ett rättegångsbiträde som bekostas av statens medel.

Det föreslås också att en stödperson på motsvarande sätt skall kunna förordnas för målsäganden i ett mål som gäller ett brott som riktar sig mot liv, hälsa eller frihet, om de ovan nämnda tilläggsvillkoren är uppfyllda. I propositionen föreslås att bestämmelserna om stödpersoner ändras så att en stödperson kan förordnas också för en målsägande som framställer yrkanden vid rättegången. Enligt förslaget kan domstolen också förordna en stödperson för en målsägande som får ett rättegångsbiträde. Ändringen är motiverad av den anledningen att offret kan vara i behov av såväl rättslig hjälp som psykiskt stöd vid rättegången och det inte bör ingå i ett rättsligt biträdes uppgifter att stöda offret också psykiskt under denna. Dessutom är det motiverat att en stödperson kan förordnas i sådana situationer när målsäganden har yrkanden i målet men inte begär att ett rättegångsbiträde enligt BRL förordnas. Stödpersonen kunde i praktiken förordnas vid huvudförhandlingen så att förordnande inte behöver begäras på förhand av tingsrätten.

I dag betalas arvode och ersättning till en stödperson på samma grunder som till ett rättegångsbiträde. Härvid iakttas de bestämmelser om arvode och ersättning till ett biträde som finns i rättshjälpslagen (257/2002). Hittills har det varit sällsynt att en stödperson enligt 2 kap. i BRL förordnats för en målsägande så att arvode av statens medel skulle ha betalats till stödpersonen på ovan nämnda grunder. Orsaken till detta är dels att rättegångsbiträdet och stödpersonen är alternativa, dels att denna verksamhet ofta sköts av olika organisationer på frivillig basis. T.ex. Brottsofferjouren utbildar frivilliga stödpersoner. Offret har också kunnat få stöd vid rättegången av en närstående person. Avsikten är inte att den ersättning som betalas för uppdraget som stödperson skall fungera som ett ekonomiskt incitament. Därför föreslås det att bestämmelsen om arvode och ersättning till stödpersoner ändras så att till en stödperson betalas ersättning på samma grunder som till ett vittne.

Liknande förslag om ändring av bestämmelserna om rättegångsbiträden och stödpersoner ingår också i brottsofferkommissionens betänkande (kommittébetänkande 2001:5).

I dag skall en målsägande i sådana fall när åklagaren inte vid rättegången för talan med anledning av målsägandens anspråk ges möjlighet att skriftligen framställa sina privaträttsliga anspråk och grunderna för anspråken till domstolen. En skriftlig begäran om att målsäganden skall framställa sina anspråk till domstolen sänds till målsäganden antingen i samband med kallelsen till huvudförhandlingen eller före det. I propositionen föreslås att det skall vara möjligt att per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling uppmana målsäganden att framställa sina anspråk till domstolen. Målsäganden kan enligt förslaget framställa sina anspråk per telefon, och vid behov kan målsäganden uppmanas att framställa anspråken skriftligen. Målsäganden får inte vid vite åläggas att framställa anspråken. Syftet med bestämmelsen är att möjliggöra ett smidigt förfarande för såväl målsäganden som domstolen vid utredningen och översändandet av målsägandens anspråk. Vid den reform av behandlingen av tvistemål som trädde i kraft vid ingången av 2003 fogades till lagen en bestämmelse om användning av telefon eller annan lämplig informationsförmedling vid komplettering av stämningsansökningar och ordnande av förberedelsesammanträden i tvistemål.

I propositionen föreslås också en precisering av 5 kap. 15 § 1 mom. i BRL. Enligt den preciserade bestämmelsen skall till sammanträdet kallas en målsägande som har meddelat domstolen att han eller hon har för avsikt att i ett brott som avses i stämningsansökan framställa anspråk som åklagaren inte kommer att driva. Till övriga delar föreslås förfarandet inte bli ändrat.

3.2.4. Ökad användning av tekniska hjälpmedel

Bestämmelserna om användning av videokonferens och telefon vid rättegången gäller i dag förberedelse i tvistemål (RB 5:15d), mottagning av bevisning (RB 17:34a) och huvudförhandling i hovrätten (RB 26:24a). I propositionen föreslås att det skall bli möjligt att använda tekniska hjälpmedel också vid häktningsrättegångar, vid behandling av yrkanden som gäller teletvångsmedel och vid förberedelse i brottmål.

Enligt förslaget kan den som begärts häktad höras personligen med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i förhandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Den som har begärts häktad behöver således inte hämtas till domstolen, utan personen i fråga kan delta i sammanträdet genom videokonferens eller någon annan teknisk dataöverföring. Samma förfarande kan tillämpas när häktningsärendet behandlas på nytt. Videokonferens används om domstolen på basis av prövning anser att det är lämpligt. Syftet med de föreslagna bestämmelserna är att underlätta behandlingen av häktningsärenden och minska kostnaderna för dessa ärenden. Dessutom kan förfarandet vara nödvändigt för att garantera säkerheten vid förhandlingen.

Enligt de gällande bestämmelserna om rättegången i brottmål är det inte möjligt att hålla förberedelsesammanträdet per telefon eller genom videokonferens. Det är dock motiverat att förberedelsesammanträdet skall kunna hållas per telefon eftersom detta förfarande i allmänhet är klart enklare och billigare för parterna än ett sammanträde i domstol. Detta gäller särskilt när avståndet mellan domstolsorten och den ort där parterna eller deras biträden bor är långt. Vid en telefonkonferens kan parterna och domaren dessutom tala med och vid behov ställa kompletterande frågor till varandra, och ett sammanträde som hålls genom telefonkonferens kan således i detta avseende också betraktas som effektivare och mer omedelbart än ett rent skriftligt förfarande. Det är konsekvent att förberedelsesammanträden kan hållas per telefon också vid rättegångar i brottmål, eftersom detta har varit möjligt i tvistemål sedan den ändring av rättegångsbalken som trädde i kraft vid ingången av 2003.

3.2.5. Övriga föreslagna ändringar

Sinnesundersökning

I propositionen föreslås att en ny 5 a § fogas till 11 kap. i BRL. Enligt bestämmelsen skall domstolen innan den bestämmer om sinnesundersökning av en svarande i brottmål separat avgöra frågan om det har visats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. Domstolen skall således ta ställning till de bevis som har lagts fram vid huvudförhandlingen. I mellandomen kan domstolen enligt förslaget samtidigt avgöra de privaträttsliga och övriga yrkanden som har framställts i målet eller grunderna för dem. Enligt den gällande lagen kan domstolen inte avkunna en sådan mellandom. Bestämmelsen stärker de centrala principerna för rättegången, dvs. principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Domstolen utför denna bevisprövning omedelbart efter huvudförhandlingen.

I den nya 5 a § i 11 kap. sägs också att domstolen efter sinnesundersökningen avgör vilket brott svaranden har gjort sig skyldig till och avgör målet till övriga delar. Domstolen skall då slutligt avgöra hur den gärning som anges i åtalet skall bedömas i straffrättsligt avseende, dvs. vilket brott svaranden har gjort sig skyldig till. Beslut om privaträttsliga ersättningar har kunnat fattas redan i mellandomen när det gäller påvisade skador och deras belopp. I den slutliga domen skall det således avgöras vilka ersättningar svaranden är skyldig att betala med beaktande av sinnesundersökningen och bestämmelserna i skadeståndslagen. Om det förutom den som genomgått sinnesundersökning finns även andra svarande i målet, skall saken också för deras del i regel avgöras i den slutliga domen. I praktiken kan det vara möjligt att avgöra målet genom en deldom för någon av svarandenas del. Detta är möjligt redan enligt den gällande lagen på basis av 11 kap. 5 § i BRL. Det föreslås att en uttrycklig hänvisning om detta fogas till den nya 5 a §.

I propositionen föreslås att 17 kap. 45 § i rättegångsbalken ändras. Det föreslås noggrannare bestämmelser om förutsättningarna för sinnesundersökning. För att det skall kunna bestämmas om sinnesundersökning förutsätts det för det första att det i mellandomen har konstaterats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. Dessutom förutsätts det att en sinnesundersökning är motiverad.

Enligt den gällande lagen får en anklagad inte mot sin vilja åläggas att undergå sinnesundersökning, om inte den anklagade är häktad eller på det brott som den anklagade åtalas för kan följa strängare straff än fängelse i ett år. Bestämmelsen föreslås kvarstå i sak oförändrad i det föreslagna 45 § 1 mom.

I propositionen föreslås att till rättegångsbalkens 17 kap. 45 § 2 mom. fogas en bestämmelse som gör det möjligt att företa sinnesundersökning redan under förundersökningen eller innan huvudförhandling har hållits i målet. Enligt förslaget kan åklagaren, den misstänkte eller den misstänktes intressebevakare göra framställning om saken hos domstolen. Den misstänkte är ju då ännu inte svarande i brottmålet. Ett villkor för att det skall kunna bestämmas om sinnesundersökning under förundersökningen eller före huvudförhandlingen är att den misstänkte vid förundersökningen har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till det straffbara förfarandet och inte motsätter sig sinnesundersökningen. En utredning om att sinnesundersökning är nödvändig skall givetvis läggas fram för domstolen så som anges i 1 mom. 2 punkten. I praktiken kan sinnesundersökning göras före huvudförhandlingen endast i sådana fall när det straffrättsligt relevanta händelseförloppet i målet har kunnat klarläggas redan vid den aktuella tidpunkten under förundersökningen.

I den gällande lagen finns inga bestämmelser om sökande av ändring i beslut som gäller sinnesundersökning. Det föreslås i propositionen att ändring i ett dylikt beslut inte får sökas särskilt genom besvär. Den som skall sinnesundersökas har dock rätt att anföra klagan över beslutet utan tidsbegränsning. En sådan klagan skall enligt förslaget behandlas skyndsamt i fullföljdsdomstolen.

Övriga förslag

I 4 § 4 mom. i förundersökningslagen föreslås en bestämmelse om att åklagaren på framställning av undersökningsledaren kan bestämma att förundersökningen skall avslutas, om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, och något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att förundersökningen fortsätter, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än en åtalseftergiftsgrund av påföljdsnatur. För att förundersökningen skall kunna avslutas förutsätts det dock dessutom att något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att den skall fortsätta. Syftet med förslaget är att möjliggöra en ändamålsenlig och effektiv användning av förundersökningsresurserna. Förslaget hänför sig till programmet för den inre säkerheten.

På grund av att bestämmelsen i 9 kap. 1 a § i BRL i praktiken har visat sig ge upphov till tolkningssvårigheter föreslås det att bestämmelsen förtydligas så att statens skyldighet att ersätta svarandens rättegångskostnader inte gäller sådana situationer där svaranden med anledning av att en målsägande har överklagat domstolens beslut har dömts i fullföljdsdomstolen för den gärning som åklagarens åtal gällde. Det finns inga rättvisa grunder för att staten skall vara ersättningsskyldig i sådana fall när svaranden trots allt döms för gärningen i fråga.

Det föreslås att 14 kap. 7 § i rättegångsbalken ändras så att det inte längre skall vara ett brott att störa rättegången eller annars uppföra sig olämpligt och att straffrättsligt straff inte längre skall dömas ut för ett sådant förfarande. I stället bestämmer domstolen en disciplinär påföljd vars maximibelopp fastställs i lagen. För att domstolen skall ha tillgång till effektivare medel för att trygga en störningsfri rättegång föreslås det att till 14 kap. 7 § i rättegångsbalken fogas en bestämmelse om att domstolen även kan bestämma att den som stör rättegången skall tas i förvar i högst 24 timmar.

4. Propositionens verkningar

4.1. Det nya skriftliga förfarandet i brottmål

Införandet av det nya skriftliga förfarandet medför inga statsfinansiella kostnader. Däremot väntas förfarandet leda till besparingar, vilkas belopp i väsentlig grad är beroende av en hur stor andel av de brottmål som i dag behandlas i domstol som överförs för behandling i det nya skriftliga förfarandet. De centrala dragen i den nya processen som möjliggör minskningen av arbetsmängden är att det inte längre är nödvändigt att hålla huvudförhandling i de mål som hör till förfarandets tillämpningsområde och att målen avgörs i en sammansättning med en domare. Tack vare arbetsbesparingen förkortas behandlingstiderna för samtliga mål och ärenden och förbättras behandlingens kvalitet.

För åklagarnas del innebär rationaliseringen av arbetet att åklagaren inte längre behöver delta i huvudförhandlingen. Däremot minskar inte det arbete som hänför sig till åtalsprövningen och uppsättandet av stämningsansökningar. Ju fler mål som behandlas i skriftligt förfarande, desto mindre tid behöver åklagaren använda till att driva mål i rättssalen.

När det gäller domstolarna märks fördelarna med rationaliseringen dels i organiseringen av domarnas arbete, dels i att antalet avgöranden som träffas i endomarsammansättning ökar. Den tid som domarna lägger ner på själva avgörandet och förberedelsen av mål är oförändrad. Däremot underlättas också för deras del organiseringen av arbetet när ingen egentlig huvudförhandling behöver hållas. Domen meddelas på basis av handlingarna, vilket möjliggör en tidsanvändning som i högre grad baserar sig på vad som behövs i varje enskilt mål. För domarnas del minskas arbetsbesparingen av de situationer när parterna ändå kallas till muntligt förhör. Dessa situationer är å andra sidan rätt sällsynta. I enkla mål kan en tidsbesparing göras tack vare det skriftliga förfarandet, och denna tid kan användas till mera krävande mål. Domarna behöver inte heller längre till dessa delar förbereda sig inför sammanträdesdagarna. Även för tingssekreterarnas del kan en motsvarande arbetsbesparing göras när dessa inte längre behöver delta i sammanträdena.

Det nya förfarandet innebär också att nämndemän inte kommer att behövas lika ofta som i dag. Det skriftliga förfarandet sköts av en domare vid behandling i kansliet, och enligt förslaget behövs inte nämndemän i dessa mål.

Det är svårt ett ge en exakt uppskattning av den andel brottmål som i dag behandlas i tingsrätterna som kommer att överföras för behandling i skriftligt förfarande. Enligt uppgifter från Statistikcentralen avgjordes sammanlagt 69 800 brottmål i tingsrätterna vid en egentlig rättegång 2001. Trafikbrotten stod för de flesta brottmålsrättegångarna (24 191 mål) och utgjorde således mer än en tredjedel av alla de brottmål som behandlades som egentliga mål. Av trafikbrotten var inemot hälften (11 542 mål) grova rattfyllerier. Egendomsbrotten var den näststörsta gruppen (ca 19 000 mål) och stod för mer än 27 % av rättegångarna.

Enligt Statistikcentralens uppgifter för 2002 avgjordes sammanlagt 64 500 brottmål i tingsrätterna vid en egentlig rättegång nämnda år. Återigen var trafikbrotten den största gruppen (23 963 mål), och de utgjorde således mer än en tredjedel av de brottmål som behandlades som egentliga mål. Av trafikbrotten var inemot hälften (11 630 mål) grova rattfyllerier. Egendomsbrotten var den näststörsta gruppen, 21 %.

Enligt rättspolitiska forskningsinstitutets ovan nämnda undersökning som publicerades 2000 avgjordes ca 22 % av de i tingsrätten avgjorda mål som undersökningsmaterialet omfattade trots svarandens utevaro. I dessa fall är det i praktiken vanligt att svaranden vid förundersökningen har erkänt det misstänkta brottet, och således kommer åtminstone de mål som i dag behandlas i svarandens utevaro framöver i praktiken att till största delen avgöras i skriftligt förfarande.

Tillämpningsområdet för det nya skriftliga förfarandet är i princip mera omfattande än den nuvarande behandlingen i svarandens utevaro. Svaranden kan dömas till ett fängelsestraff på högst tre månader när utevarobehandlingen sker utan svarandens samtycke och till ett fängelsestraff på högst sex månader när behandlingen sker med svarandens

samtycke. Enligt förslaget kan ett fängelsestraff på nio månader dömas ut i skriftligt förfarande. Det faktum att det nya förfarandet är enkelt kommer dessutom i praktiken att bidra till användningen av det. Om parterna samtycker till förfarandet behöver de inte infinna sig i tingsrätten, vilket kan väntas bidra till att parterna samtycker till att det nya förfarandet används.

Det är svårt att exakt uppskatta antalet mål som kommer att behandlas i det nya kansliförfarandet, eftersom man inte kan veta hur många svarande som samtycker till att deras mål behandlas utan huvudförhandling. Enligt en bedömning som gjorts av arbetsgruppen för översyn av straffprocessen, som berett denna proposition, kommer kanske 30—40 % av de brottmål som i dag behandlas i tingsrätterna att överföras för behandling i det nya förfarandet (Justitieministeriet, arbetsgruppsbetänkande 2003:11, s. 51). Vid remissbehandlingen av arbetsgruppens betänkande ansåg en del av remissinstanserna dock att denna bedömning är alltför optimistisk.

Att 30—40 % av brottmålen behandlas i skriftligt förfarande skulle i dagens läge betyda att ca 20 000—26 000 mål skulle behandlas utan huvudförhandling i tingsrätterna. Eftersom de mål som det skriftliga förfarandet kan tillämpas på är okomplicerade, kan det kalkylmässigt antas att i genomsnitt tio sådana mål normalt kan behandlas under en sammanträdesdag. På basis av en sådan kalkyl skulle en besparing på mellan 2 000 och 2 600 sammanträdesdagar kunna göras. T.ex. för åklagarnas del skulle detta på riksnivå betyda att nämnda antal sammanträdesdagar skulle kunna användas för att utföra annat arbete. Om en tjänsteman har i genomsnitt ca 220 arbetsdagar per år, innebär besparingen av sammanträdesdagar enligt den ovan nämnda kalkylen att 9—12 åklagares arbetsinsats kunde användas till annat. Om man i kalkylen räknar med endast åtta mål per sammanträdesdag motsvarar arbetsbesparingen 11—15 åklagares årliga arbetsinsats. I denna kalkyl över hur mycket åklagarnas arbete minskar har då inte beaktats att åklagaren i dag efter uppsättandet av stämningsansökan dessutom på nytt måste sätta sig in i ett mål före sammanträdesdagen för att kunna driva målet på ett fullgott sätt i tingsrätten. Denna arbetsfas faller bort i mål som behandlas i skriftligt förfarande. Om man antar att en åklagare använder ca en fjärdedel av arbetsdagen varje sammanträdesdag för att sätta sig in i målen på förhand, är besparingen beroende på hur den beräknas till dessa delar således mellan 2 och 4 årsverken.

Ytterligare besparingar kan göras också i besvärsfasen, eftersom svaranden i ett mål som avgörs i skriftligt förfarande endast kan söka ändring i straffmätningen och någon huvudförhandling i dessa fall normalt inte heller ordnas i hovrätten. Dessutom kan det antas att svaranden inte har så stort intresse av att söka ändring, eftersom svaranden redan har erkänt gärningen och samtyckt till att målet behandlas skriftligen.

För tingssekreterarnas del är den kalkylerade arbetsbesparingen grovt uppskattat kanske hälften av vad den är för åklagarna. Också tingssekreterarna sparar in den tid som går åt till att delta i sammanträden, dock inte helt och hållet, eftersom tingssekreterarna under huvudförhandlingen i dag utför sådant efterarbete som hänför sig till avgörandet av målet och detta arbete kvarstår också i det skriftliga förfarandet. I det skriftliga förfarandet slipper man föra protokoll över sammanträdena. Beroende på hur man räknar frigörs 5—8 tingssekreterarårsverken för annat arbete, om de ovan nämnda antagandena håller streck.

Arbetsbesparingen för domarna samt för notarier och tingsfiskaler som behandlar sådana mål är mindre och ännu svårare att uppskatta. I varje fall uppstår det också för deras del arbetsbesparingar på grund av att de inte behöver använda tid till sammanträden och inte förbereda sig inför huvudförhandlingar. En notarie behöver givetvis mera tid för denna förberedelse och för att hålla sammanträdena än en yrkesdomare. Enligt en grov uppskattning kunde den totala arbetsbesparingen även i denna grupp vara ungefär hälften av vad den är för åklagarna. Detta betyder således 5—8 årsverken, beroende på hur man räknar.

Behovet av att använda nämndemän minskar när det nya skriftliga förfarandet införs. I dag är tingsrätten i brottmål domför med ordföranden ensam och således utan nämnde-

män, om det för det brott som nämns i åtalet med hänsyn till de omständigheter som anges där inte föreskrivs något annat eller strängare straff än böter eller fängelse i högst ett år och sex månader. Det kan då inte dömas till strängare straff än böter. Användningsområdet för det skriftliga förfarandet är i princip mycket mera omfattande än användningsområdet för det nuvarande endomarsammanträdet. Å andra sidan begränsas användningsområdet för det nya förfarandet av att svaranden och målsäganden skall samtycka till att förfarandet används. En del av de mål som i dag behandlas i nämndemannasammansättning kommer dock att överföras för behandling i skriftligt förfarande, utan nämnd.

När det skriftliga förfarandet börjar användas kan på motsvarande sätt när det gäller rättssalskapaciteten göras en besparing som beroende på hur man räknar uppgår till mellan 2 000 och 3 250 sammanträdesdagar på riksnivå. Detta förbättrar möjligheterna att behandla andra mål och gör det lättare att komma överens om tidtabeller.

4.2. De övriga förslagen

Också de övriga föreslagna ändringarna bidrar till att sänka kostnaderna för rättegångarna. De reformer som hänför sig till ordnandet av huvudförhandling kommer att minska de olägenheter som beror på att huvudförhandlingar måste ställas in. I första hand är det de som deltar i och hörs vid rättegångarna som drar nytta av dessa besparingar. När de nya bestämmelserna börjar tillämpas behöver sådana personer som skall förhöras i bevissyfte vid en rättegång i regel inte längre infinna sig till den fortsatta behandlingen av målet om en svarande som instämts till rättegången uteblir från huvudförhandlingen utan laga förfall. De personer som har kallats i bevissyfte hörs med detsamma. Detta minskar det besvär och de kostnader som personerna i fråga åsamkas.

I propositionen föreslås att tillämpningsområdet för bestämmelsen om förordnande av ett rättegångsbiträde för en målsägande utvidgas. För en målsägande kan förordnas ett rättegångsbiträde när målet gäller ett brott mot liv, hälsa eller frihet, om det skall anses motiverat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter. Enligt den gällande lagen förordnas ett rättegångsbiträde för sådana offer för våldsbrott som har en nära relation till den misstänkte. Dessutom kan ett rättegångsbiträde i dag förordnas för den som fallit offer för ett sexualbrott samt, enligt en lag som trädde i kraft den 1 augusti 2004, i mål som gäller människohandel som avses i 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen, om detta skall anses motiverat med hänsyn till brottets allvar, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter.

Det föreslås att målsägandens ställning förbättras även så att både ett rättegångsbiträde och en stödperson framöver skall kunna förordnas för en målsägande. Kostnaderna för förordnandet av stödpersoner kommer dock att minska, eftersom den ersättning som betalas till en stödperson inte längre motsvarar arvodet till ett biträde enligt rättshjälpslagen utan arvodet till ett vittne. Dessutom kommer de föreslagna ändringarna i propositionen om de genomförs att minska antalet sammanträden som måste ställas in, och således minskar även kostnaderna för de arvoden som betalas av statens medel till rättegångsbiträden. De tilläggskostnader som de förslag som syftar till att förbättra målsägandens ställning medför kan således täckas med dessa besparingar.

I propositionen föreslås att användningen av videokonferens i straffprocessen utvidgas ytterligare. Förslaget utgör således en fortsättning på den lagstiftning som genomförts i detta syfte för domstolarnas del. Om den föreslagna lagstiftningen antas innebär detta inte i sig att varje tingsrätt genast skall skaffa eller hyra den utrustning som behövs. Lagförslaget medför således inte några direkta kostnader till dessa delar. För att de föreslagna möjligheterna också faktiskt skall kunna utnyttjas förutsätts det emellertid att domstolarna skaffar utrustningen i fråga. Den tekniska utrustningen kan dock skaffas så småningom eller i samband med domstolarnas normala anskaffningar. En ytterligare orsak till att skaffa utrustningen är att de övriga kostnaderna för rättegångarna minskar efter detta.

En särskilt stor kostnadsbesparing kan gö-

ras om häktningsrättegångar hålls genom videokonferens, eftersom antalet övervakade transporter mellan fängelser och domstolar minskar. Dessutom ökar säkerheten om häktningsrättegångar kan hållas på detta sätt.

5. Beredningen av propositionen

Det nya rättegångsförfarandet i brottmål trädde i kraft i underrätterna den 1 oktober 1997. Redan när lagen bereddes ansågs det viktigt att man noga följer hur reformen genomförs. Riksdagens lagutskott konstaterade när lagarna stiftades att det inte med säkerhet går att förutspå hur reformen fungerar i praktiken. Lagutskottet ansåg därför att det är viktigt att det följs upp hur reformen kommer i gång och verkställs och att det omedelbart vidtas åtgärder för att ändra bestämmelserna om detta visar sig vara nödvändigt (LaUB 9/1997 rd—RP 82/1995 rd, s. 16).

Justitieministeriet tillsatte den 22 maj 2001 en arbetsgrupp med uppgift att utreda de praktiska missförhållanden som framkommit vid straffprocessreformen till den del det handlade om frågor som effektivt kan påverkas genom bestämmelser i lag. Till denna arbetsgrupp för översyn av straffprocessen kallades företrädare för tingsrätterna, åklagarkåren, advokatkåren, polisen och justitieministeriet.

I maj 2002 överlämnade arbetsgruppen för översyn av straffprocessen till justitieministeriet sitt delbetänkande om vittnesskydd och förbättrandet av offrets ställning i samband med det samt vissa andra frågor (Justitieministeriet, arbetsgruppsbetänkande 2002:4). Utifrån betänkandet bereddes regeringens proposition RP 190/2002 rd, och lagändringarna godkändes och trädde i kraft den 1 oktober 2003.

Arbetsgruppen för översyn av straffprocessen överlämnade sitt slutbetänkande till justitieministeriet i november 2003 (Justitieministeriet, arbetsgruppsbetänkande 2003:11). Utlåtande om betänkandet begärdes av 48 myndigheter, domstolar, organisationer och sakkunniga, av vilka 42 inkom med ett utlåtande.

De flesta av utlåtandena gällde arbetsgruppens förslag om att införa ett skriftligt förfarande i brottmål. Till dessa delar fördelade sig utlåtandena så att en del av dem understödde arbetsgruppens förslag medan andra förhöll sig kritiskt till det. En tredje grupp understödde i sig förslaget om att ett skriftligt förfarande införs men ansåg att det tillämpningsområde som arbetsgruppen föreslog var alltför omfattande. De som förhöll sig kritiskt ansåg att förslaget var problematiskt med hänsyn till parternas rättsskydd. De ansåg att det skulle vara svårt att försäkra sig om att samtycket och erkännandet i dessa fall var genuint samt att påföljdsprövningen och bestämmandet av en korrekt straffpåföljd skulle försvåras i ett skriftligt förfarande. Det skriftliga förfarandet ansågs problematiskt också med tanke på rättegångens betydelse och hela påföljdssystemets trovärdighet. Förslaget kritiserades även på den grunden att förfarandet inte skulle medföra någon arbetsbesparing vid tingsrätterna, eftersom det skulle tillämpas i ostridiga mål.

Förslagen i denna proposition har beretts som tjänstearbete vid justitieministeriet utifrån slutbetänkandet av arbetsgruppen för översyn av straffprocessen och de utlåtanden som erhållits om det. Med anledning av de utlåtanden som erhållits om det skriftliga förfarandet föreslås det i propositionen att ett fängelsestraff på högst nio månader skall kunna ådömas i detta förfarande, dvs. inte fängelse i ett år som arbetsgruppen föreslog i sitt betänkande. Dessutom skall domstolen alltid ge svaranden tillfälle att avge en muntlig utsaga när denne döms till ett strängare straff än fängelse i sex månader. När svaranden hörs muntligen kan man försäkra sig om att dennes samtycke till förfarandet och erkännande är genuint. Domstolen kan då också föra en omedelbar diskussion om påföljden med svaranden.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1. Lagen om rättegång i brottmål

1 kap. **Om åtalsrätt**

1 §. Enligt 2 mom. får domstolen självmant döma ut straff för rättegångsförseelser. Det föreslås att bestämmelsen upphävs, eftersom den blir onödig på grund av de föreslagna ändringarna. Enligt den föreslagna 7 § i rättegångsbalkens 14 kap. kriminaliseras störande av rättegången inte längre särskilt, och för gärningen döms inte ut ett straffrättsligt straff utan endast en disciplinär påföljd. Det föreslås att de övriga straffbestämmelserna om sådana rättegångsförseelser för vilka domstolen självmant får döma ut straff upphävs såsom föråldrade. Dylika bestämmelser är 15 kap. 14—16 § och 29 kap. i rättegångsbalken.

Det är klart att domstolen fortfarande också utan något uttryckligt krav t.ex. självmant skall döma ut ett förelagt vite, om det i övrigt finns förutsättningar för detta. Likaså skall domstolen självmant på tjänstens vägnar använda sig av de disciplinära medel som föreslås i 14 kap. 7 § i rättegångsbalken. Dessa påföljder är dock inte längre straffrättsliga, och de innebär således inte något undantag från den bestämmelse i 1 kap. 1 § 1 mom. i BRL enligt vilken ett brottmål inte får tas till prövning vid domstol, om inte åtal för brottet har väckts av den som enligt lag har åtalsrätt.

2 kap. **Om biträdande av part**

1 a §. Paragrafen har senast ändrats genom lagen 652/2004, som trädde i kraft den 1 augusti 2004. Ändringen gjordes i samband med att strafflagen ändrades i syfte att effektivera kampen mot människohandel, koppleri och prostitution. I det sammanhanget ansågs det viktigt att den ändring genom vilken det blev möjligt att förordna ett rättegångsbiträde för målsäganden vid människohandelsbrott skulle träda i kraft samtidigt som de ändringar som i detta syfte gjordes i strafflagen (RP 34/2004 rd, s. 104—105). Domstolen kan således redan i dag enligt paragrafens 3 punkt förordna ett rättegångsbiträde för att bistå målsäganden under förundersökningen och, om målsäganden har anspråk i ett mål som drivs av allmänna åklagaren, under rättegången, när målet gäller människohandel som avses i 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen och om ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter.

I denna proposition föreslås att bestämmelserna om målsägandebiträde utvidgas ytterligare. Det föreslås att den nämnda 3 punkten ändras så att domstolen med stöd av den mera allmänt vid brott som riktar sig mot liv, hälsa eller frihet skall kunna förordna ett rättegångsbiträde för att bistå en målsägande under förundersökningen och, om målsäganden har anspråk i ett mål som drivs av allmänna åklagaren, under rättegången. Dessutom förutsätts det på samma sätt som i den gällande lagen att ett förordnande är befogat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter. Domstolen skall i varje enskilt fall på basis av prövning göra en helhetsbedömning av huruvida det är befogat att förordna ett målsägandebiträde. Ju allvarligare brottet är, desto mera befogat är det att förordna ett biträde. Ett målsägandebiträde skall inte förordnas om brottet är ringa. När ett målsägandebiträde förordnas beaktas även målsägandens personliga förhållanden, t.ex. de följder brottet har haft för honom eller henne. Också målsägandens ålder och hälsotillstånd och målsägandens förhållande till den misstänkte kan beaktas vid prövningen.

För våldsbrottens del innebär den föreslagna utvidgningen av tillämpningsområdet för bestämmelsen om förordnande av målsägan-

debiträde att bestämmelsen inte längre är begränsad till fall där ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte. Offret för ett våldsbrott kan ha en svagare ställning än normalt också av någon annan orsak än ett nära förhållande till den misstänkte. Därför skall ett målsägandebiträde med stöd av 3 punkten förordnas också för sådana våldsbrottsoffer som på grund av sina personliga egenskaper eller förhållanden eller av någon annan motsvarande orsak är i ett särskilt stort behov av ett rättegångsbiträde.

Efter den föreslagna utvidgningen kan ett målsägandebiträde med stöd av 3 punkten förordnas förutom i brottmål som gäller människohandel också i andra brottmål som gäller brott mot liv, hälsa eller frihet.

3 §. Paragrafen gäller förutsättningarna att förordna en stödperson för en målsägande. Det föreslås att i paragrafen stryks den förutsättning enligt vilken en stödperson endast kan förordnas för en målsägande som inte framställer yrkanden vid rättegången. En stödperson kan således förordnas för en målsägande i ett brott som avses i 1 a § i sådana fall när målsäganden hörs personligen vid rättegången, oberoende av om målsäganden framställer yrkanden vid rättegången eller inte. Detta betyder att målsägandebiträdet enligt 1 a § och stödpersonen inte längre är alternativa. För en målsägande kan förordnas både en stödperson och ett målsägandebiträde när det finns förutsättningar för detta. På grund av den nya 3 punkten som fogas till 1 a § kan även en stödperson förordnas för målsäganden i ett brott som riktar sig mot liv, hälsa eller frihet, om ett förordnande är befogat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter. När domstolen bestämmer om förordnandet av en stödperson skall den fästa stor vikt vid om målsäganden själv begär att få en sådan.

10 §. Det föreslås att de bestämmelser i *1 mom.* som gäller arvodet och ersättningen till en stödperson ändras så att till en stödperson betalas ersättning av statens medel enligt samma bestämmelser som till ett vittne i stället för arvode och ersättning för rättslig hjälp enligt rättshjälpslagen. En stödperson har således rätt till dagtraktamente samt ersättning för inkomstbortfall och resekostnader av statens medel.

3 kap. Om privaträttsligt anspråk

10 §. I paragrafen sägs att målsäganden, eller någon annan som har sådan rätt, skall ges möjlighet att skriftligen framställa sina privaträttsliga anspråk och grunderna för anspråken till domstolen. Bestämmelsen gäller målsägande och andra personer som har uppgett att de själva vill framställa sina anspråk eller vilkas anspråk åklagaren inte driver. Det föreslås att till paragrafen fogas ett nytt *2 mom.* där det sägs att domstolen per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling kan uppmana målsäganden eller någon annan person att framställa sina anspråk till domstolen. Bestämmelsen utformas så att den är neutral när det gäller den teknik som skall användas vid uppmaningen. Med någon annan lämplig informationsförmedling kan avses t.ex. e-post, men uttrycket innefattar förutom befintliga metoder också sådana eventuella nya former av kommunikation som blir tekniskt möjliga i framtiden.

När en uppmaning görs per telefon eller med hjälp av annan lämplig informationsförmedling gäller inte att anspråken och grunderna för dem skall framställas vid äventyr att de annars kan avvisas. Detta beror på att det lättare kan uppstå oklarheter och tolkningstvister om innehållet i en uppmaning som gjorts per telefon och det i efterhand är svårare att bekräfta den. Till skillnad från vad som gäller vid en uppmaning som avses i 1 mom. kan underlåtelse att följa en uppmaning som gjorts per telefon inte leda till att ett anspråk som framställs senare avvisas i samband med behandlingen av brottmålet. Om målsäganden inte följer uppmaningen betyder detta dock i praktiken att målsäganden inte mera på nytt särskilt kommer att uppmanas att framställa sina anspråk. En målsägande som enligt det föreslagna 2 mom. har uppmanats att framställa sina anspråk till domstolen men som trots det inte har framställt sina anspråk behöver inte på nytt uppmanas att framställa anspråken enligt 1 mom. Inte heller kallas målsäganden särskilt till huvudförhandlingen (se det före-

slagna 5 kap. 15 § 1 mom.). En målsägande som inte framställer sina anspråk till domstolen eller infinner sig till huvudförhandlingen kan, i sådana fall när åklagaren inte heller driver målsägandens anspråk, om han eller hon så önskar driva sina privaträttsliga anspråk mot svaranden genom en separat talan.

Målsäganden eller någon annan person kan på motsvarande sätt på domstolens uttryckliga begäran framställa anspråken och grunderna för dem till domstolen per telefon eller på något annat lämpligt sätt. Om sådana anspråk eller grunder som har framställts muntligen är oklara eller om det annars uppstår tolkningsproblem beträffande dem, kan domstolen yrka på att målsäganden tillställer domstolen en bekräftelse av anspråken och grunderna i en sådan form att det är möjligt att få en skriftlig version.

Det föreslås att det gällande 2 mom., där det sägs att ett anspråk kan prövas i samband med ett brottmål även om den som framställt anspråket inte är närvarande i rätten, blir 3 mom. Till momentet fogas även en hänvisning till det föreslagna 2 mom.

5 kap. **Om väckande av åtal**

8 §. I det gällande 3 mom. föreskrivs om instämning av en svarande när denne påträffas av en händelse. Syftet med bestämmelsen är att möjliggöra att polisen när den påträffar en efterlyst person kan instämma denne utan att hela stämningsansökan behöver delges. Svaranden delges då endast stämningen och meddelas vissa i lagrummet närmare angivna omständigheter som ligger till grund för stämningsansökan. Momentet fogades till paragrafen under riksdagsbehandlingen på förslag av lagutskottet (LaUB 9/1997 rd, s. 17—18).

När stämningen verkställs på detta sätt, förutsätter den gällande bestämmelsen att stämningsansökan och det i 3 kap. 10 § avsedda yrkandet utan dröjsmål sänds till svaranden per post i så god tid att svaranden har tillräckligt med tid att bereda sitt försvar innan ärendet behandlas i rätten.

När det gäller efterlysta personer är situationen dock ofta den att den som skall instämmas inte har någon stadigvarande eller annan postadress till vilken handlingarna kunde sändas. I praktiken har man då ibland gått till väga så att den som instämts har underrättats om var handlingarna finns att få. Det föreslås att till lagrummet fogas ett uttryckligt omnämnande om detta för den händelse att svaranden inte har någon postadress. I slutet av 3 mom. föreslås en bestämmelse där det sägs att om svaranden inte har någon postadress, skall svaranden i samband med stämningen underrättas om i vilken domstols kansli handlingarna finns att få. I praktiken finns handlingarna i den tingsrätts kansli som behandlar målet.

Om svarandens postadress finns i utlandet, skall på delgivningen tillämpas den gällande lagstiftning och andra bestämmelser om internationell rättslig hjälp i brottmål som blir tillämpliga i det aktuella fallet.

10 a §. Även i brottmål är det ibland mest ändamålsenligt att hålla förberedelsesammanträdet per telefon eller genom videokonferens. Bestämmelser om detta finns i den föreslagna nya 10 a §. Enligt förslaget kan förberedelsesammanträdet hållas per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling som möjliggör att de som deltar i sammanträdet kan tala med varandra, om detta är ändamålsenligt med hänsyn till arten och omfattningen av de frågor som skall behandlas vid sammanträdet.

Ett sammanträde som hålls per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling ger inte lika goda förutsättningar för en grundlig behandling av saken som ett egentligt sammanträde i domstol. Detta beror främst på att de som deltar i rättegången kan samtala på ett naturligare och mer strukturerat sätt när de är personligen närvarande vid sammanträdet. De har då också bättre möjligheter att genom frågor och svar föra diskussionen framåt, och domstolen kan utöva en aktivare processledning och t.ex. klarlägga hur nödvändig den bevisning som läggs fram i målet är. Därför bör möjligheten att hålla sammanträdet med hjälp av teknisk dataöverföring begränsas till situationer där ett sådant förfarande kan anses lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

För att bestämmelsen skall kunna tillämpas förutsätts det därför att det med hänsyn till arten och omfattningen av de frågor som

skall behandlas vid sammanträdet är ändamålsenligt att förberedelsesammanträdet hålls per telefon eller med hjälp av någon annan motsvarande informationsförmedling. Frågan om ändamålsenlighet skall avgöras med beaktande av hur väl syftena med förberedelsen kan nås. Detta betyder att ett sammanträde inte kan hållas per telefon t.ex. i ett sådant fall när det kan antas att syftena med förberedelsen effektivare kan nås om behandlingen sker vid ett egentligt sammanträde. Om de frågor som skall behandlas vid förberedelsesammanträdet däremot lika väl kan utredas vid en telefonkonferens, är det på grund av de högre kostnaderna för detta inte ändamålsenligt att ordna ett egentligt sammanträde.

När ändamålsenligheten bedöms skall enligt bestämmelsen beaktas arten och omfattningen av de frågor som skall behandlas vid sammanträdet. Detta betyder för det första att ett egentligt sammanträde skall ordnas, om de frågor som skall behandlas till sin art är sådana att det är motiverat att parterna är personligen närvarande. Omfattningen av en fråga inverkar för sin del på prövningen så att en telefonkonferens inte kan anses lämplig om saken måste behandlas i mera omfattande utsträckning vid sammanträdet. Det kan vara motiverat att hålla ett förberedelsesammanträde genom telefonkonferens också i mera komplicerade mål, för att utreda vissa begränsade frågor som ännu är öppna. Telefonkonferensen är ofta också användbar för att komplettera skriftliga framställningar som parterna har gett in. När man överväger om ett mål till sin art och omfattning är sådant att förberedelsen kunde hållas per telefon skall parternas åsikter givetvis tillmätas betydelse. Om parterna anser att telefon lämpligen kunde användas skall domstolen endast i undantagsfall kalla parterna till ett egentligt förberedelsesammanträde, eftersom detta ökar rättegångskostnaderna.

Eftersom det i lagrummet är fråga om att hålla ett sammanträde per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling, skall t.ex. ett telefonsamtal enligt den kontradiktoriska principen ordnas så att alla de som deltar i sammanträdet kan delta i diskussionen samtidigt och också hela tiden höra vad som sägs. Detta betyder således att en s.k. telefonkonferens skall ordnas i de fall när telefon används. För att parterna skall behandlas rättvist vid rättegången förutsätts det dessutom att de yttre ramarna för deltagandet i sammanträdet är så lika som möjligt för dem alla. Därför skall i allmänhet inte endast en del av parterna delta i sammanträdet per telefon eller med hjälp av någon annan förbindelse som kommer i fråga i sådana fall när ett förberedelsesammanträde hålls i domstolen och de övriga parterna deltar personligen i det. I undantagsfall kunde detta komma i fråga, t.ex. så att en part som befinner sig långt borta hörs per telefon medan den andra parten är närvarande i domstolen.

Enligt bestämmelsen kan förberedelsesammanträdet under de förutsättningar som anges i lagen hållas förutom som telefonkonferens också med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling. Syftet med detta omnämnande är att på förhand beakta den tekniska utveckling som sker också i domstolarna, så att lagen inte till dessa delar behöver ändras alltid när en ny form av lämplig informationsförmedling blir möjlig. Också dessa andra former av informationsförmedling skall uppfylla de ovan nämnda kraven på att alla parterna skall kunna delta i sammanträdet samtidigt och på lika villkor. Ett förberedelsesammanträde kunde t.ex. ordnas som videokonferens. Om videokonferenser i framtiden blir allmännare och kostnaderna för dem minskar kunde en allt större del av förberedelsesammanträdena hållas på detta sätt. Ett förberedelsesammanträde som hålls genom videokonferens kommer klart närmare ett normalt sammanträde i domstol än en telefonkonferens, vilket innebär att videokonferenser i allt högre grad kommer att användas vid behandlingen av mål som med hänsyn till sin art och omfattning är sådana att en videokonferens är ändamålsenlig, när möjligheterna att hålla sammanträdet på detta sätt ökar.

Eftersom det är fråga om att ordna ett muntligt sammanträde, bör den informationsförmedling som används möjliggöra att de som deltar i sammanträdet har sådan kontakt att de åtminstone kan tala med varandra för att den skall kunna anses vara lämplig så som anges i lagrummet. Elektronisk kommunikation mellan domstolen och parterna t.ex. i

form av e-post kan således inte komma i fråga. Däremot kan man i dag med hjälp av en internetförbindelse upprätta en ljud- och bildförbindelse i realtid. Dagens teknik möjliggör således att förberedelsesammanträden hålls genom videokonferens genast när domstolarna samt parterna och ombuden får tillgång till den tekniska utrustning som behövs för en sådan förbindelse.

I bestämmelsen sägs det inte att parterna på förhand skall ge sitt samtycke till att sammanträdet hålls på det sätt som anges i lagrummet. Det är dock klart att det i praktiken förutsätts att parterna medverkar i arrangemanget när ett sammanträde ordnas genom telefonkonferens eller med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling, redan av den orsaken att en part inte kan åläggas att t.ex. svara i telefon eller fortsätta ett påbörjat telefonsamtal.

Förslaget motsvarar i stor utsträckning motsvarande bestämmelse om förberedelse i tvistemål i 5 kap. 15 d § i RB (768/2002).

13 §. Den i *1 mom.* föreskrivna tiden på två veckor inom vilken huvudförhandlingen skall hållas gäller framöver endast sådana situationer när svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning. Bestämmelsen motsvarar i fråga om dessa situationer det gällande 1 mom.

I *2 mom.* föreskrivs om den tid inom vilken huvudförhandling skall hållas i sådana fall när en svarande som inte har fyllt 18 år åtalas för ett brott för vilket, under de omständigheter som nämns i åtalet, föreskrivs strängare straff än fängelse i sex månader. Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås det att tidsfristen förlängs så att huvudförhandlingen skall hållas inom 30 dagar från det att brottmålet blev anhängigt i stället för inom två veckor som i dag. Om en svarande som inte har fyllt 18 år har häktats eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning, skall den tid på två veckor som föreskrivs i 1 mom. tillämpas. Såsom framgår av allmänna motiveringen kommer mål som gäller unga personer att behandlas med tillbörlig snabbhet också efter den föreslagna ändringen.

I 2 mom. föreslås också en särskild bestämmelse om att ny huvudförhandling skall hållas inom 30 dagar från den dag när huvudförhandlingen skulle ha hållits, om huvudförhandlingen måste ställas in. Bestämmelsen säkerställer att ett mål behandlas skyndsamt även om den första huvudförhandlingen eller en senare huvudförhandling måste ställas in.

Eftersom det gällande 1 mom. föreslås bli uppdelat i 1 och 2 mom., föreslås det att den bestämmelse om möjlighet att förlänga fristen för huvudförhandlingen som finns i det gällande 2 mom. blir 3 mom. Om det finns någon viktig orsak kan såväl den frist som avses i 1 mom. som den som avses i 2 mom. förlängas. Eftersom fristen för huvudförhandling i brottmål där svaranden inte har fyllt 18 år förlängs, kommer det i framtiden oftare än i dag att finnas förutsättningar för att hålla en koncentrerad huvudförhandling. Därför kommer undantagsbestämmelsen i 3 mom. att tillämpas mer sällan än i dag.

15 §. Det föreslås att bestämmelsen i *1 mom.* om vilka parter som skall kallas till huvudförhandlingen preciseras. Till huvudförhandlingen skall kallas alla de parter som bör ha rätt att föra talan i saken. För målsägandens del föreskrivs i den gällande lagen att målsäganden skall kallas till huvudförhandlingen, om inte åklagaren för hans talan. Det föreslås att ordalydelsen till dessa delar ändras så att målsäganden skall kallas till huvudförhandlingen, om denne har underrättat domstolen om att han eller hon kommer att framställa yrkanden i saken och åklagaren inte för målsägandens talan. Inga ändringar föreslås i bestämmelserna när det gäller åklagaren, svaranden eller ett målsägandebiträde eller en stödperson som har förordnats med stöd av 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål.

Till sammanträdet skall för det första kallas en målsägande som har underrättat domstolen om att han eller hon kommer att framställa privaträttsliga anspråk i saken så som anges i 3 kap. 10 §. Det föreslagna förfarandet motsvarar gängse praxis. Målsäganden skall kallas att inställa sig i domstolen antingen personligen eller genom ombud. Målsäganden skall underrättas om att ett privaträttsligt anspråk kan prövas i samband med ett brottmål även om den som framställt anspråket inte är närvarande i rätten.

Till sammanträdet skall även kallas en mål-

sägande som har framställt straffyrkande i saken i sådana fall när allmänna åklagaren inte för målsägandens talan med anledning av yrkandet. Målsäganden kallas i dessa fall att inställa sig i domstolen antingen personligen eller genom ombud (RP 82/1995 rd). Till sammanträdet skall även kallas en målsägande som har meddelat att han eller hon till stöd för ett åtal som väckts av åklagaren kommer att åberopa sådana omständigheter som inte har åberopats av åklagaren. Ett straffyrkande avviker från ett privaträttsligt anspråk i det avseendet att en målsägandes straffyrkanden inte prövas vid huvudförhandlingen om inte målsäganden inställer sig personligen eller genom ombud.

Den föreslagna bestämmelsen innebär att en målsägande som inte framställer några yrkanden i målet trots att domstolen enligt 3 kap. 10 § har gett målsäganden möjlighet till detta inte kallas till sammanträdet. Det finns inte heller något behov av att sända en sådan målsägande ett meddelande om behandlingen. Målsäganden kan således om han eller hon så önskar ställa sig utanför rättegången. Domstolen behöver inte kalla en dylik passiv målsägande till sammanträdet.

Också i sådana fall när det inte är nödvändigt att kalla en målsägande till huvudförhandlingen skall denne givetvis fortfarande ha rätt att infinna sig till förhandlingen om han eller hon vill det. I så fall skall målsäganden dock själv t.ex. per telefon ta reda på när huvudförhandlingen hålls. De föreslagna bestämmelserna utgör inte i sig något hinder för man fortsätter med nuvarande praxis, dvs. att också en sådan målsägande som inte kallas till huvudförhandlingen vid behov ändå t.ex. genom vanligt brev underrättas om när huvudförhandlingen hålls. I det föreslagna momentet anges endast vilka som skall kallas till huvudförhandlingen.

För tydligheten skull kan det konstateras att en målsägande som endast har meddelat att han eller hon omfattar allmänna åklagarens straffyrkande inte skall kallas till domstolen som part. Åklagaren driver ju de facto straffyrkandet i enlighet med målsägandens ståndpunkt när denne har omfattat åtalet. I dessa fall kan målsäganden däremot i bevissyfte kallas att inställa sig personligen i domstolen för utredning av saken.

5 a kap. **Om avgörande av mål utan huvudförhandling**

Allmänt. Systematiken i BRL är sådan att det verkar vara möjligt att på ett i lagtekniskt avseende relativt enkelt sätt införa ett förfarande som i sin helhet är skriftligt som en ny rättegångsform i lagen. Eftersom det i de föreslagna paragraferna föreskrivs att målen i det nya förfarandet avgörs utan huvudförhandling är det klart att bestämmelserna om huvudförhandling inte behöver tillämpas. Å andra sidan kan alla de övriga paragraferna i BRL som inte hänför sig till huvudförhandlingen vara oförändrade. Det behövs relativt få lagändringar för att införa det skriftliga förfarandet, eftersom BRL innehåller mycket detaljerade särskilda bestämmelser om huvudförhandlingen och dessa bestämmelser således inte behöver tillämpas i det nya förfarandet. Det behövs endast sådana nya bestämmelser som hänför sig uttryckligen till det nya förfarandets särdrag. Lagtekniskt föreslås det att det nya skriftliga förfarandet genomförs så att till BRL fogas ett nytt 5 a kap. där det föreskrivs om avgörande av mål utan huvudförhandling. Kapitlet kommer således före det nuvarande 6 kap., som gäller huvudförhandling. Rubriken för kapitlet är ”Om avgörande av mål utan huvudförhandling”.

I enlighet med detta följer av förslaget att vid det skriftliga förfarandet i övrigt iakttas bestämmelserna i BRL och i rättegångsbalken, på samma sätt som i andra mål och ärenden. För tydlighetens skull finns en bestämmelse om detta i det föreslagna nya kapitlets 7 §. T.ex. vid ändringssökande iakttas de normala bestämmelserna om fullföljd av talan från tingsrätt till hovrätt.

Förutsättningar

1 §. I paragrafen föreskrivs om förutsättningarna för att använda det nya förfarandet som uteslutande baserar sig på skriftligt material. Det skriftliga förfarandet innebär att ingen huvudförhandling hålls i målet. Efter att parterna har tillställt tingsrätten det skriftliga rättegångsmaterialet går tingsrätten omedelbart över till avgörandefasen. Den särskilda muntliga huvudförhandlingen faller

bort. I övrigt motsvarar förfarandet i tingsrätten den nuvarande processen. Det är fråga om att målet avgörs på basis av det förundersökningsprotokoll och de övriga handlingar som tillställts tingsrätten. Domstolen har alltid prövningsrätt när det gäller det skriftliga förfarandet, och förfarandet är således aldrig obligatoriskt.

Det föreslås att användningen av det nya skriftliga förfarandet begränsas så att de grövsta brotten inte kan behandlas på detta sätt. Däremot kan såväl normala som lindrigare brott behandlas utan huvudförhandling om det i övrigt finns förutsättningar för detta. En förutsättning för att förfarandet skall kunna användas är enligt det föreslagna *1 mom. 1 punkt* att det för inget enskilt brott som avses i ett åtal som väckts av allmänna åklagaren under de omständigheter som nämns i åtalet har föreskrivits (*in abstracto*) strängare straff än böter eller fängelse i högst två år.

Den föreslagna formuleringen innebär bl.a. att förfarandet kan tillämpas även när åtalet i ett brottmål avser flera gärningar och maximitiden för ett gemensamt straff, beräknad enligt 7 kap. 2 § i strafflagen (39/1889), överstiger två års fängelse. För ett enskilt brott är det avgörande den straffskala som enligt den straffbestämmelse som är tillämplig i det aktuella fallet skall tillämpas på gärningen under de omständigheter som nämns i åtalet. Däremot inverkar inte de allmänna straffnedsättningsgrunderna, t.ex. nedsatt tillräknelighet, på saken.

Användningen av förfarandet begränsas i detta avseende också så att fängelsestraff på mer än nio månader (*in concreto*) enligt förslagets *2 mom.* inte kan dömas ut. Om någon på en gång skall dömas för två eller flera brott för vilka straffet är fängelse, får längden på det gemensamma fängelsestraffet inte överstiga nio månader. Det i 2 mom. nämnda maximistraffet som kan dömas ut avser med andra ord det totala gemensamma straff som kan dömas ut i sådana fall när det är fråga om flera brott. Svaranden kan också dömas till bötesstraff vid sidan av ett fängelsestraff. Likaså kan det i skriftligt förfarande bestämmas om samhällstjänst när en person har dömts till fängelsestraff, om det i övrigt finns förutsättningar för detta. På motsvarande sätt föreslås det inga kvalitativa eller kvantitativa begränsningar när det gäller bestämmande av andra offentligrättsliga påföljder för brott, t.ex. förverkandepåföljder. Det föreslås inte heller några begränsningar beträffande prövning av en målsägandes privaträttsliga anspråk. Vid ett förfarande för bestämmande av förvandlingsstraff behandlas inte åtalet, och förfarandet i det föreslagna 5 a kap. gäller således inte det.

Enligt 8 kap. 12 § i den gällande BRL är det redan i dag möjligt att döma ut ett fängelsestraff på sex månader i svarandens utevaro, om svaranden ger sitt samtycke till det. Eftersom det föreslås att tillämpningsområdet för det nya förfarandet begränsas till att gälla endast sådana gärningar som har erkänts kan det vara mera omfattande i detta avseende. Det föreslås att ett maximistraff på fängelse i nio månader skall kunna dömas ut i förfarandet. Fängelsestraffet kan också dömas ut ovillkorligt. På motsvarande sätt är inte heller den begränsning i 8 kap. 11 § i BRL enligt vilken en förverkandepåföljd på högst 10 000 euro kan dömas ut nödvändig, eftersom förfarandet grundar sig på svarandens samtycke. Enligt förslaget föreskrivs det inte om något tak för förverkandepåföljder, varken i euro eller annars. På omfattningen av tillämpningsområdet inverkar dessutom det att svaranden enligt den föreslagna 5 § inte heller i det nya förfarandet kan dömas till strängare straff än fängelse i sex månader utan att svaranden ges tillfälle att avge en muntlig utsaga.

Däremot bör tillämpningsområdet begränsas även så att ett mål inte kan behandlas enbart i ett skriftligt förfarande om bevisningen är oklar. Eftersom en muntlig rättegångsförhandling ger domstolen de bästa förutsättningarna att bedöma den bevisning som läggs fram, skall gärningar som har bestridits inte kunna behandlas i tingsrätten utan huvudförhandling. Enligt det föreslagna *1 mom. 2 punkt* förutsätts det för att förfarandet skall kunna tillämpas att svaranden erkänner den gärning som anges i allmänna åklagarens åtal och samtycker till att målet avgörs i skriftligt förfarande.

Denna förutsättning innehåller således två olika omständigheter. Svaranden skall för det första erkänna den gärning som anges i åtalet. Med detta avses att svaranden meddelar

att han eller hon har förfarit på det sätt som anges i åtalet. Svaranden behöver således inte instämma i den rättsliga bedömningen av gärningen i allmänna åklagarens åtal för att det skriftliga förfarandet skall kunna användas. Svaranden kan t.ex. nog erkänna att han eller hon tillägnat sig varor så som avses i åtalet men anse att domen bör falla för snatteri och inte för stöld, eftersom brottet enligt svarandens mening skall betraktas som ringa. Enbart det att åklagaren och svaranden inte är av samma åsikt om den rättsliga bedömningen av gärningen innebär inte att saken inte skulle kunna behandlas i skriftligt förfarande. Om den rättsliga meningsskiljaktigheten däremot gäller huruvida gärningen är straffbar över huvud taget kan saken inte behandlas i ett skriftligt förfarande. Om t.ex. någon som åtalats för misshandel erkänner att han eller hon har slagit men säger sig ha handlat i nödvärn, är det inte fråga om en sådan rättslig meningsskiljaktighet att den åtalade skulle kunna anses ha erkänt i den mening som avses i lagrummet.

För det andra skall svaranden samtycka till att målet behandlas utan huvudförhandling. Med hänsyn till bestämmelserna i människorättskonventionen och mera allmänt principen om en rättvis rättegång i den första rättsinstansen krävs det alltid uttryckligt samtycke av svaranden för att det skriftliga förfarandet skall kunna användas. Det föreslagna förfarandet grundar sig således inte på svarandens passivitet, utan svaranden skall aktivt erkänna det förfarande som anges i åtalet och dessutom ge sitt samtycke till att målet avgörs utan huvudförhandling.

För svarandens del räcker det inte att han eller hon erkänner gärningen och ger sitt samtycke till det skriftliga förfarandet under förundersökningen. Detta beror på att det då ännu inte är helt klart vilket brott svaranden kommer att åtalas för. Svaranden kan slutligt ta ställning till om han eller hon ger sitt samtycke och erkänner gärningen först efter det att åtal har väckts och svaranden har fått kännedom om åtalet. Samtycket ges skriftligen i samband med delgivningen av stämningen eller senare.

Även om det inte räcker att svaranden erkänner gärningen och ger sitt samtycke till det skriftliga förfarandet vid förundersökningen, skall det redan under denna utredas hur svaranden förhåller sig till att förfarandet används. Redan i dag utreds det under förundersökningen t.ex. om den misstänkte erkänner att han eller hon har gjort sig skyldig till brott. Framöver skall också svarandens åsikt om den processform som skall användas i tingsrätten utredas under förundersökningen. Även om svaranden under förundersökningen har förnekat att han eller hon har gjort sig skyldig till brott finns det å andra sidan inget hinder för att svaranden senare, efter att ha delgivits åtalet, erkänner gärningen och samtycker till att det skriftliga förfarandet används. Att svaranden har förnekat brottet under förundersökningen betyder inte i sig att det nya förfarandet inte skulle kunna tillämpas på målet.

Enligt den föreslagna bestämmelsen i 2 § 1 mom. kan svaranden erbjudas ett skriftligt förfarande om förundersökningen ger anledning att anta att det finns förutsättningar för ett sådant. Om det redan vid förundersökningen framgår att det, med undantag av svarandens erkännande och samtycke, i övrigt finns förutsättningar för ett skriftligt förfarande, kan domstolen alltid föreslå att det skriftliga förfarandet används.

I praktiken skulle förfarandet underlättas om åklagaren och polisen samarbetade redan i förundersökningsfasen. I enkla och rutinmässiga brottmål skulle åklagaren nämligen själv kunna utfärda stämningen med stöd av 5 kap. 19 § i BRL redan under förundersökningen och således medan den misstänkte ännu finns på plats t.ex. vid ett förhör. Åtalet skulle således skrivas klart genast efter det att förundersökningen avslutats. Svaranden kunde då ombes att ge sitt samtycke till det skriftliga förfarandet och erkänna gärningen genast efter det att förundersökningen avslutats och i samband med att åtalet delges, vilket sker samtidigt. Svaranden kunde underrättas om dagen för en eventuell huvudförhandling, som samtidigt kunde vara den dag när domen avkunnas. Genom detta förfarande kunde man undvika eventuella senare delgivningsproblem. Förfarandet förutsätter att polisen och åklagaren på orten kommer överens om gemensamma förfaringssätt.

Inom ramen för arrangemanget skulle tingsrätten regelbundet utfärda och hålla s.k.

åklagarstämningsdagar, vilkas antal kunde ökas vid behov. Arrangemanget skulle underlätta delgivningsförfarandet även i sådana fall när svaranden inte går med på ett skriftligt förfarande.

Vidare föreslås det att användningen av det skriftliga förfarandet begränsas så att det inte kan tillämpas på brott som någon har begått innan han eller hon fyllde 18 år. Enligt det föreslagna *1 mom. 3 punkt* förutsätts det att svaranden var myndig när gärningen begicks. Trots att behandlingen av brottmål som gäller unga personer styrs av samma ändamålsenlighetssynpunkter som de som gäller övriga svarande finns det dessutom också andra aspekter som skall beaktas när svaranden är en ung person. Det kan ha betydelse i uppfostringssyfte att en ung svarande är personligen närvarande vid huvudförhandlingen, eftersom detta kan bidra till att han eller hon inte återfaller i brott på grund av att gärningen och, t.ex. genom målsägandens eventuella närvaro, konsekvenserna av den utreds. Ett annat alternativ kunde vara att åldersgränsen på 18 år skulle gälla den tidpunkt när samtycket ges. Enligt detta alternativ skulle det inte räcka att samtycke ges av en person som är yngre än 18 år. En dylik begränsning skulle innebära att brott som har begåtts av minderåriga skulle kunna behandlas i skriftligt förfarande. Den begränsning som föreslås här står dock i samklang med vad ungdomsbrottskommissionen har föreslagit om förutsättningarna för behandling i svarandens utevaro (komm.bet. 2003:2, s. 81—83). Det normala är att gärningar som har begåtts av minderåriga behandlas i domstol relativt snabbt efter det att gärningen begicks. Därför utesluter begränsningen så som den formulerats i förslaget i praktiken endast unga personer eller personer som nyligen fyllt 18 år.

I de brott där det finns en målsägande förutsätts det enligt förslagets *1 mom. 4 punkt* dessutom att denne ger sitt samtycke till att det skriftliga förfarandet används. Enligt förslaget skall målsäganden under förundersökningen eller senare skriftligen meddela att han eller hon inte yrkar på att huvudförhandling hålls. För målsägandens del räcker det således enligt förslaget att han eller hon under förundersökningen ger sitt samtycke till att målet avgörs utan huvudförhandling. Om målsäganden ger sitt samtycke under förundersökningen krävs hans eller hennes samtycke inte på nytt efter det att åtalet har blivit känt. Till dessa delar motsvarar förslaget i stor utsträckning det nuvarande systemet vid strafforderförfarandet. I dag krävs det samtycke av målsäganden för att strafforderförfarandet skall kunna användas, men samtycket kan ges till förundersökningsmyndigheten, eller till den som framställer straffanspråket eller utfärdar straffordern (SOL 2 §).

Å andra sidan kan målsäganden också efter förundersökningen skriftligen meddela att han eller hon ger sitt samtycke till det skriftliga förfarandet. En målsägande som under förundersökningen har yrkat på huvudförhandling kan således senare ändra sig och t.ex. efter det att målet har blivit anhängigt i tingsrätten skriftligen meddela att han eller hon inte längre yrkar på att huvudförhandling hålls.

Även om målsäganden har gett sitt samtycke till det skriftliga förfarandet har målsäganden fortfarande rätt omfatta åtalet eller framställa privaträttsliga anspråk på grund av brottet. Likaså är målsägandens övriga rättigheter så gott som oförändrade. Det är endast fråga om att huvudförhandling inte hålls i målet.

Att också målsägandens privaträttsliga anspråk har erkänts och således är ostridiga föreslås inte vara en ovillkorlig förutsättning för att det skriftliga förfarandet skall kunna användas. Avsikten är att också ett privaträttsligt anspråk som är stridigt skall kunna prövas och avgöras utan huvudförhandling i samband med ett brottmål, om det i övrigt finns förutsättningar för att använda det skriftliga förfarandet. Skadeståndsanspråk på grund av brott är ofta sådana att deras riktighet kan bedömas på basis av en skriftlig utredning. Också i dag kan enligt 3 kap. 10 § 2 mom. i BRL en målsägandes privaträttsliga anspråk prövas utifrån en skriftlig utredning även om målsäganden inte är närvarande vid huvudförhandlingen. Ett skadeståndsanspråk kan således också i det nya förfarandet godkännas helt eller delvis trots att svaranden bestrider anspråket, om det skall anses motiverat. På motsvarande sätt finns det heller inte något hinder för att målsägandens anspråk avslås utan att huvudförhandling hålls.

Om en målsägande lägger fram ett privaträttsligt anspråk som är komplicerat eller som förutsätter muntlig bevisning, kan detta i praktiken leda till att domstolen inte anser det vara motiverat att avgöra målet utan huvudförhandling. Däremot bör tingsrätten undvika att använda sig av möjligheten att i dessa fall bestämma att anspråket skall behandlas särskilt (BRL 3:3), eftersom en sådan särskild behandling i praktiken kunde åsamka målsäganden onödiga tilläggskostnader.

Om målsäganden vill yrka på straff för någon annan gärning än allmänna åklagaren eller åberopa en ny omständighet till stöd för åtalet, skall målsäganden särskilt meddela tingsrätten detta skriftligen efter att stämningen har delgivits. Sådana yrkanden skall tillsammans med eventuella privaträttsliga anspråk som målsäganden framställer delges svaranden, som kan bemöta dem skriftligen. Tingsrätten kan efter det bedöma om huvudförhandling trots allt skall hållas i målet. Om målsägandens straffrättsliga yrkande t.ex. gäller den grova gärningsformen av ett brott, kan målet inte avgöras i skriftligt förfarande så att yrkandet samtidigt bifalls, om den grova gärningsformen av brottet inte — på grund av ett högt straffmaximum — hör till tillämpningsområdet för det skriftliga förfarandet.

När målsäganden framställer ett straffyrkande för ett brott för vilket under de omständigheter som nämns i åtalet föreskrivs strängare straff än fängelse i högst två år, skall domstolen utifrån det skriftliga materialet bedöma om en huvudförhandling trots allt skall ordnas. Det finns inte något hinder för att ett sådant yrkande avslås i ett skriftligt förfarande. Man kan i allmänhet gå till väga på detta sätt när det är klart att yrkandet är utsiktslöst. Om det på basis av det skriftliga materialet verkar möjligt att målsägandens yrkande kan bifallas bör man dock gå över till huvudförhandling. Om ett dylikt yrkande som är strängare än åklagarens yrkande avslås i ett skriftligt förfarande i tingsrätten, kan målsäganden om han eller hon vill det också överklaga beslutet hos hovrätten och yrka på huvudförhandling där.

En förutsättning för att ett mål skall kunna behandlas i det föreslagna skriftliga förfarandet är att det finns ett i 1 punkten avsett åtal som väckts av allmänna åklagaren. Detta betyder att det föreslagna nya 5 a kap. inte kan tillämpas på behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan. Bestämmelser om detta förfarande finns i 7 kap.

Såsom redan konstaterats ovan föreslås i *1 § 2 mom.* en bestämmelse enligt vilken strängare straff än fängelse i nio månader inte kan dömas ut i det skriftliga förfarandet.

Förfarandet

2 §. Att svaranden erkänner gärningen och ger sitt samtycke till förfarandet är den springande punkten i det nya skriftliga förfarandet. De processekonomiska fördelarna med det nya systemet uppnås bäst om detta ställningstagande kan fås av svaranden på ett relativt enkelt sätt. Såsom redan konstaterats ovan har det sagts att ett av problemen inom det nuvarande straffprocessuella systemet är att det är svårt att få tag på svaranden så att stämningen eller andra handlingar kan delges. Enligt statistiken är den vanligaste orsaken till att t.ex. huvudförhandlingen måste ställas in att det inte har gått att få tag på svaranden. Det nya förfarandet avskaffar i sig inte detta problem.

Det är klart att man inte heller inom det skriftliga förfarandet kan frångå delgivningen, eftersom en rättvis brottmålsrättegång alltid förutsätter bevislig delgivning till svaranden. Det väsentliga när det gäller det nya systemet är dock enligt förslaget att antalet delgivningar som behövs i normala fall inte blir fler än vid en normal huvudförhandlingsprocess i dag. Av dessa orsaker är det viktigt att svarandens erkännande och samtycke till det skriftliga förfarandet kan begäras i samband med delgivningen av stämningen och stämningsansökan.

Därför föreslås det i *1 mom.* att om förundersökningen eller andra omständigheter ger anledning att anta att det finns förutsättningar för ett skriftligt förfarande, skall svaranden i samband med delgivningen av stämningen, stämningsansökan och ett sådant anspråk som avses i 3 kap. 10 § i BRL uppmanas att skriftligen, inom en tid som domstolen bestämmer, meddela tingsrätten att han eller hon erkänner den gärning som anges i åtalet

och samtycker till att målet avgörs utan huvudförhandling.

I praktiken kunde detta genomföras så att svaranden samtidigt dels kallas till en huvudförhandling som utsatts till en bestämd dag, dels uppmanas att inom en viss tid meddela om han eller hon erkänner brottet och ger sitt samtycke till det skriftliga förfarandet. Om svaranden inom den utsatta tiden meddelar tingsrätten att han eller hon ger sitt samtycke kan huvudförhandlingen ”ställas in” och målet avgöras i skriftligt förfarande. Om svarandens erkännande och samtycke inte fås kan huvudförhandling däremot hållas enligt planerna. Enligt förslaget finns det inget hinder för att huvudförhandlingen hålls i form av en sådan behandling trots svarandens utevaro som avses i 8 kap. 11 eller 12 § i BRL, om det finns förutsättningar för att tillämpa dessa bestämmelser.

Å andra sidan finns det inte heller något hinder för att svaranden inte omedelbart i samband med delgivningen av stämningen och stämningsansökan kallas till huvudförhandling utan endast uppmanas att erkänna brottet och ge sitt samtycke till det skriftliga förfarandet. Detta förfarande kunde vara ändamålsenligt särskilt i sådana fall när det är relativt säkert att svaranden kommer att samtycka till det skriftliga förfarandet. I annat fall skall svaranden särskilt delges en kallelse till huvudförhandling.

Stämningen kan delges genom vilket som helst av de förfaranden som enligt rättegångsbalkens 11 kap. kan användas i brottmål. I sådana fall när en stämningsman delger svaranden stämningen personligen kan stämningsmannen vid behov omedelbart när stämningen delges fråga svaranden om denne erkänner brottet och samtycker till ett skriftligt förfarande. Svaranden kan således om han eller hon vill det genast när stämningen delges underteckna ett sådant erkännande och samtycke som är en förutsättning för det skriftliga förfarandet. Detta är möjligt särskilt i sådana klara mål där svaranden redan under förundersökningen har meddelat att han eller hon erkänner brottet och samtycker till att målet behandlas i ett skriftligt förfarande. I mer komplicerade mål bör svarandens samtycke dock inte inhämtas omedelbart i samband med stämningen. Orsaken till detta är att svaranden under en skälig tid bör ha möjlighet att tänka över följderna av i synnerhet ett erkännande.

I praktiken är det mest användbara sättet att svaranden erkänner och ger sitt samtycke omedelbart i samband med stämningen, eftersom en svarande inte nödvändigtvis själv är aktiv t.ex. när det gäller att returnera blanketten i fråga till tingsrätten. I lagen kan det inte ställas hinder för att svaranden senare återtar sitt erkännande, vilket minimerar de rättsskyddsrisker som är förknippade med att erkännandet och samtycket begärs redan i samband med stämningen. Svaranden har således rätt att återta sitt erkännande. I praktiken skall detta ske skriftligen, om inte ett muntligt förhör hålls i målet så som anges i 3 §. Däremot kan ett samtycke till att målet behandlas i skriftligt förfarande givetvis återtas endast till dess att tingsrättens dom har fallit.

Frågan om erkännande och samtycke kan begäras omedelbart när svaranden delges stämningsansökan personligen prövas av den domare som behandlar målet, och denne kan ge stämningsmannen anvisningar om saken. I de fall när åklagaren med stöd av 5 kap. 1 § i BRL utfärdar stämning skall åklagaren för sin del bedöma om erkännande och samtycke kan begäras vid delgivningen och ge stämningsmannen anvisningar om saken.

Om svarandens samtycke inte fås i samband med att stämningen delges svaranden personligen eller om delgivningen sköts på något annat av de sätt som avses i rättegångsbalkens 11 kap., skall svaranden inom den tid som tingsrätten bestämmer skriftligen meddela rätten att han eller hon erkänner gärningen och samtycker till ett skriftligt förfarande. I detta syfte får svaranden i samband med delgivningen av stämningen en blankett för ändamålet och ett kuvert för returnering av blanketten. Den tid som tingsrätten sätter ut för returneringen kunde i praktiken vara ganska kort, t.ex. två veckor.

Om det verkar finns förutsättningar för att avgöra målet utan huvudförhandling kan redan åklagaren föreslå för domstolen att det skriftliga förfarandet används. Åklagaren kan delge domstolen sin uppfattning om saken på samma sätt som vid utevarobehandling i dag enligt 8 kap. 11 § i BRL. Åklagaren föreslår i

samband med att stämningsansökan översänds till tingsrätten att det skriftliga förfarandet används. I själva stämningsansökan behövs däremot inte något omnämnande av saken. Om åklagaren inte föreslår ett skriftligt förfarande men domstolen trots det kommer fram till att förfarandet skall användas, skall åklagaren informeras om saken.

Enligt *2 mom.* skall svaranden i stämningen, på samma sätt som i andra mål, också uppmanas att meddela hur svaranden ställer sig till de yrkanden som framställs mot honom eller henne och lägga fram grunderna för sitt ställningstagande (BRL 5:9). Om svaranden samtycker till ett skriftligt förfarande skall han eller hon uppmanas att skriftligen bemöta yrkandena. Om svaranden har erkänt gärningen kan det då främst bli fråga om att svaranden tar ställning till omständigheter som inverkar på det straff som döms ut, eventuella andra offentligrättsliga påföljder samt målsägandens privaträttsliga anspråk. Det föreslagna skriftliga förfarandet grundar sig således inte heller till dessa delar på svarandens passivitet eller utevaro, utan svarandens skriftliga ställningstaganden i målet beaktas som rättegångsmaterial.

För att förfarandet skall kunna användas förutsätts det inte att svaranden skriftligen har bemött de yrkanden som framställts. Svaranden kan också utgå från att det räcker med att han eller hon avgivit sin berättelse under förundersökningen, erkänt gärningsbeskrivningen i åtalet och givit sitt uttryckliga samtycke till förfarandet samt avstå från att lägga fram ytterligare synpunkter i saken. Domstolen kan således avgöra målet utan huvudförhandling även om svaranden inte inkommer med ett närmare skriftligt svaromål.

Att svaranden inte godkänner målsägandens anspråk eller erkänner målsägandens straffyrkande utgör inte något hinder för att använda det skriftliga förfarandet.

I övrigt gäller angående stämningen dessutom vad som bestäms i 5 kap. 9 § i BRL. I samband med att det skriftliga förfarandet används är det dock i praktiken nödvändigt att åklagaren ger ett förslag om det straff som skall dömas ut. Om åklagaren tar ställning till åtminstone valet av straffart och till frågan om huruvida ett eventuellt fängelsestraff skall dömas ut villkorligt samt, om ett ovillkorligt fängelsestraff blir aktuellt, huruvida det är lämpligt att döma ut samhällstjänst, är det också lättare för svaranden att bedöma om han eller hon skall ge sitt samtycke till att det skriftliga förfarandet används. I denna proposition föreslås det dock inte att ett dylikt påföljdsförslag av åklagaren som eventuellt ingår i stämningsansökan skall vara bindande för domstolen. Till dessa delar är rättsläget oförändrat, dvs. domstolen kan självständigt bestämma straffet och i princip också döma ut ett strängare straff än vad åklagaren föreslagit.

När det gäller den praxis som åklagaren iakttar i sitt arbete kan det föreslagna skriftliga förfarandet också förutsätta att åklagaren mera i detalj åberopar förundersökningsmaterialet när bevisen i stämningsansökan uppges och bestäms tematiskt.

Om svaranden inom den utsatta tiden tillställer tingsrätten sitt erkännande och samtycke till det skriftliga förfarandet och det i övrigt finns förutsättningar för detta förfarande, ordnas enligt huvudregeln ingen huvudförhandling i målet utan saken avgörs i skriftligt förfarande. Enligt *3 mom.* har tingsrätten dock ytterligare prövningsrätt så att tingsrätten kan bestämma att målet överförs till huvudförhandling om det visar sig finnas skäl till det, trots att det finns förutsättningar för ett skriftligt förfarande. Ett sådant skäl kunde t.ex. vara att domstolen anser att en huvudförhandling är nödvändig för att saken skall kunna utredas. Denna möjlighet kommer dock antagligen att utnyttjas rätt sällan, eftersom tingsrätten med stöd av den föreslagna 3 § 2 mom. också kan begära att en part ger sitt svaromål eller sin utsaga muntligen i tingsrätten. I de flesta fallen torde det räcka med ett sådant förfarande, och huvudförhandling behöver då inte hållas enbart för att reda ut någon enskild fråga.

3 §. I paragrafen föreslås för det första en bestämmelse om att tingsrätten även kan uppmana parterna att avge ytterligare utsagor. Normalt går det skriftliga förfarandet till så att tingsrätten av åklagaren får stämningsansökan inklusive eventuella bilagor, av målsäganden yrkandena och av den åtalade svaromålet. Eftersom det i vissa situationer kan vara nödvändigt att parterna på nytt skriftligen uttalar sig om någon omständighet i må-

let, föreslås det i propositionen att i paragrafens *1 mom.* föreskrivs att parterna av särskilda skäl dessutom kan ges tillfälle att tillställa tingsrätten ytterligare en skriftlig utsaga i sådana fall när målet avgörs i skriftligt förfarande. Detta lagrum kunde vid behov tillämpas även när en part inte har avgivit någon skriftlig utsaga men tingsrätten anser att en sådan är motiverad, t.ex. om det för att saken skall kunna avgöras är nödvändigt att en viss part tar ställning till någon enskild viktig fråga. Omfattande skriftväxling bör undvikas, och domstolen skall specificera sin begäran. Domstolen skall genom specifika frågor uppmana parten att yttra sig endast om någon viss omständighet som är oklar. Enligt förslaget skall tingsrätten när den uppmanar en part att inkomma med en utsaga bestämma vad parten skall yttra sig om. Uppmaningen kan riktas till vem som helst av parterna och vid behov till flera av dem.

För det andra föreslås det i paragrafen att det också skall vara möjligt att höra parterna muntligen trots att målet behandlas i skriftligt förfarande. Huvudförhandling ordnas således inte, men i de situationer som avses i *2 mom.* kan en part vid behov höras muntligen. Den domare som behandlar målet beslutar om ett muntligt förhör är nödvändigt. En part kan dock framställa en begäran om saken till domstolen. Enligt den föreslagna 5 § kan svaranden dock inte dömas till strängare straff än fängelse i sex månader utan att svaranden ges tillfälle att avge en muntlig utsaga.

För svarandens del kan ett muntligt förhör vara nödvändigt för det första när det uppstår en misstanke om att erkännandet inte är genuint och man vill försäkra sig om att svaranden har erkänt och gett sitt samtycke av fri vilja och efter moget övervägande. Likaså kan det vara nödvändigt att höra svaranden muntligen när det uppstår en misstanke om att svaranden inte har förstått innebörden av sitt erkännande och samtycke. Dylika misstankar kan uppstå t.ex. på grund av vad svaranden anför i ett skriftligt svaromål. Likaså kan det t.ex. i sådana fall när svaranden är utlänning och behöver tolk vara befogat att man försäkrar sig om att svaranden förstår innebörden av erkännandet och samtycket.

Trots att svaranden i sitt skriftliga svaromål har möjlighet att fästa domstolens uppmärksamhet vid sådana omständigheter som inverkar på påföljdsprövningen, kan det i vissa fall vara motiverat att svaranden dessutom också hörs muntligen om de omständigheter som inverkar på bestämmandet av påföljden. T.ex. när man överväger om ett fängelsestraff skall dömas ut villkorligt eller ovillkorligt eller om det finns förutsättningar att bestämma om samhällstjänst kan det uppstå sådana svårigheter vid påföljdsprövningen som förutsätter att muntligt förhör ordnas. Av bestämmelserna i den föreslagna 5 § följer att domstolen alltid skall ge svaranden tillfälle att avge en muntlig utsaga i sådana fall när ett fängelsestraff på mer än sex månader kan bli aktuellt. Muntligt förhör kan dock på grund av straffets stränghet behövas också i andra fall än i de fall som avses i 5 §, särskilt i sådana fall där svaranden döms till ovillkorligt fängelsestraff.

För att säkerställa att ett ändamålsenligt förfarande används föreslås i 2 mom. dessutom en bestämmelse enligt vilken domstolen kan tillåta att ett svaromål eller en utsaga som en part i allmänhet uppmanas att avge skriftligen får avges muntligen i tingsrättens kansli eller på platsen för sammanträdet. Parten förhörs av den domare som behandlar saken och avgör målet. Domstolen kan således också i de situationer som avses i 1 mom. höra en part muntligen, antingen vid sammanträdet eller i kansliet. För målsägandens del blir ett muntligt förhör också aktuellt främst i sådana fall när domstolen anser att det är nödvändigt för att utreda någon enskild fråga.

Ett muntligt förhör kan vara av betydelse dels för avgörandet av målet, dels för att det ger domstolen möjlighet att ytterligare överväga om det trots allt är motiverat att hålla huvudförhandling i målet. Domstolen kan tillåta att någon av parterna avger sitt svaromål eller sin utsaga muntligen, men det är inte heller förbjudet att tillämpa detta förfarande på alla parterna. I det sistnämnda fallet eller t.ex. om flera personer skall höras muntligen kan det dock vara mest ändamålsenligt att genast ordna en huvudförhandling. Enligt förslaget kan ett muntligt förhör hållas antingen i domstolens kansli eller på platsen för sammanträdet.

Om tingsrätten på basis av ett muntligt förhör kommer fram till att det trots allt finns anledning att hålla huvudförhandling i målet, är det skäl att genast kalla en svarande eller någon annan part som är närvarande vid förhöret till denna. På detta sätt slipper man eventuella problem vid delgivningen.

Enligt *3 mom.* kallas en part i regel till muntligt förhör vid äventyr att målet kan avgöras trots partens utevaro, vilket betyder att målet kan avgöras även om parten inte infinner sig till förhöret. Om tingsrätten uttryckligen anser att det är nödvändigt att parten hörs personligen, kan parten också åläggas att infinna sig i rätten vid sådant äventyr. Härvid iakttas de bestämmelser i 8 kap. som gäller en parts närvaro och de tvångsmedel som kan användas för att försäkra sig om att parten infinner sig. Parten kallas då till tingsrätten vid vite, och om det finns förutsättningar för detta kan domstolen också bestämma att parten skall hämtas till rätten. I praktiken är det främst svaranden som kan åläggas att infinna sig personligen i domstolen.

Om svaranden kallas till förhör uttryckligen för att diskutera påföljden, skall domstolen också meddela åklagaren tidpunkten för förhöret så att denne kan infinna sig för att närmare motivera eller säga sin åsikt om vilken den rättvisa påföljden är.

4 §. I paragrafen finns bestämmelser om hur en parts muntliga eller skriftliga utsagor skall delges de övriga parterna. Eftersom även sådana utsagor som en part har lagt fram vid ett muntligt förhör skall delges motparten, sägs det i det föreslagna *1 mom.* att en parts muntliga svaromål eller utsaga skall antecknas i protokollet. Endast de omständigheter som är relevanta i målet skall dock protokollföras. Dylika omständigheter är, med hänsyn till det muntliga förhörets natur, t.ex. att svaranden erkänt och givit sitt samtycke till att målet behandlas utan huvudförhandling samt sådana ställningstaganden som gäller påföljdsprövningen eller utsagor som gäller skadeståndsanspråk.

Enligt den föreslagna paragrafens *2 mom.* skall en parts skriftliga svaromål eller utsaga eller ett protokoll som enligt 1 mom. upprättats över en parts muntliga svaromål eller utsaga genast delges de övriga parterna, om inte detta är uppenbart onödigt. För att garantera motpartens rätt att bli hörd skall sådana svaromål eller utsagor som parterna har avgivit i ett skriftligt förfarande tillställas de övriga parterna. I vissa fall kan detta dock vara uppenbart onödigt, t.ex. är det onödigt att delge motparten ett ovan nämnt protokoll över ett muntligt förhör om denne har varit närvarande vid förhöret.

I vanliga fall uppmanas en part inte att avge någon ny utsaga med anledning av andra parters svaromål och utsagor, utan parten s.a.s. kommuniceras handlingarna. Normalt kan målet avgöras genast när motparten har kommunicerats handlingarna, och man behöver inte invänta eventuella ytterligare skrivelser från denne. I undantagsfall kan domstolen dock bedöma att det är nödvändigt att be en part uttala sig på nytt med anledning av ett svaromål eller en utsaga som motparten har avgivit.

5 §. Enligt förslaget kan svaranden inte i det skriftliga förfarandet dömas till strängare straff än fängelse i sex månader, om inte svaranden ges tillfälle att avge en muntlig utsaga till domstolen.

För att målet skall kunna avgöras i skriftligt förfarande krävs det att svaranden har förstått innebörden av erkännandet och samtycket och att han eller hon har erkänt och gett sitt samtycke av fri vilja och efter moget övervägande. Betydelsen av detta krav ökar ju strängare straff det är fråga om. Därför föreslås det att svaranden i sådana fall när han eller hon döms till strängare straff än fängelse i sex månader alltid skall ges tillfälle att avge en muntlig utsaga, medan domstolen med stöd av 3 § 2 mom. annars beslutar om muntligt hörande på basis av prövning. På motsvarande sätt är det när ett strängare straff döms ut också viktigt för domaren att han eller hon har direkt kontakt med den som skall dömas. Vid ett muntligt förhör kan även påföljdsdiskussionen föras på ett mera omedelbart sätt med svaranden, som då med egna ord kan ta ställning till arten och strängheten hos det straff som döms ut.

Enligt den gällande lagen kan en svarande så som anges i 8 kap. 12 i BRL med sitt skriftliga samtycke dömas till ett fängelsestraff på högst sex månader. Det föreslås på motsvarande sätt att en svarande i det skriftliga förfarandet inte skall kunna dömas till

strängare straff än fängelse i sex månader utan att svaranden ges tillfälle att avge en muntlig utsaga.

6 §. Det skriftliga förfarandet gäller brottmål där den skyldige har erkänt och som således är okomplicerade. Dessa brottmål kan lämpligen avgöras i en sammansättning med en lagfaren domare. Därför föreslås det att i 2 kap. 6 § i RB föreskrivs att tingsrätten i det skriftliga förfarandet skall vara domför med ordföranden ensam.

Reformen innebär i praktiken också att användningen av s.k. nämndemannasammansättningar minskar i motsvarande mån. Å andra sidan kan behovet av att nämndemän deltar i beslutsfattandet anses vara mindre i brottmål som erkänts.

För tydlighetens skull föreslås det att till paragrafen fogas en hänvisningsbestämmelse enligt vilken bestämmelser om tingsrättens domföra sammansättning vid avgörandet av brottmål i skriftligt förfarande finns i 2 kap. 6 § i RB. Frågan om vem som kan vara ordförande i tingsrätten bestäms fortfarande utifrån bestämmelserna i tingsrättslagen (581/1993). Normalt är en tingsdomare eller lagmannen ordförande, men i tingsrättslagen finns dessutom bestämmelser om de situationer när även en tingsfiskal eller en notarie som utför domstolspraktik kan fungera som ordförande.

Eftersom de straff som kan dömas ut i det skriftliga förfarandet är rätt stränga, föreslås det att i tingsrättslagens 17 § föreskrivs om en begränsning enligt vilken strängare straff än böter dock inte kan dömas ut i det skriftliga förfarandet i sådana fall när en notarie ensam är ordförande. Detta betyder att endast förhållandevis lindriga mål, dvs. brottmål som högst kan bestraffas med böter, kan behandlas av en notarie eller, med stöd av tingsrättslagens 3 b §, en tingsfiskal i det föreslagna skriftliga förfarandet.

Avgörandet

7 §. En särskild bestämmelse om rättegångsmaterialet bör tas in i lagen med tanke på det skriftliga förfarandet. Eftersom ingen huvudförhandling hålls avgörs målet på basis av det skriftliga rättegångsmaterialet. Bestämmelser om det s.k. lagliga rättegångsmaterial som i dag får beaktas i domen finns i 11 kap. 2 § i BRL. I lagrummets 1 mom. sägs bl.a. att i domen får beaktas endast det rättegångsmaterial som har lagts fram vid huvudförhandlingen. I 2 mom. föreskrivs om rättegångsmaterialet i sådana fall när åtalet avvisas eller förkastas utan huvudförhandling. Dessa bestämmelser är otillräckliga med tanke på det nya skriftliga förfarandet. I dessa fall bör det skriftliga rättegångsmaterial som har lagts fram för tingsrätten kunna beaktas vid rättegången.

Enligt förslaget får i det skriftliga förfarandet till grund för domen eller beslutet läggas endast sådana omständigheter som nämns i åtalet, dvs. åtalsskriften, den åtalades erkännande, eventuella skriftliga yrkanden, svarsmål eller utsagor som parterna har framställt samt annat skriftligt material som har uppkommit vid behandlingen av målet. Ett förundersökningsprotokoll som har tillställts tingsrätten får enligt förslaget utnyttjas endast till den del protokollet har åberopats av parterna. Denna rätt gäller både en förundersökningsberättelse som svaranden själv har avgivit och en förundersökningsberättelse som någon annan person, t.ex. målsäganden, en annan svarande eller ett vittne har avgivit och som åberopas av en part. Med annat skriftligt material som uppkommit vid behandlingen av målet avses t.ex. en i protokollet antecknad utsaga som avgivits vid ett ovan nämnt muntligt förhör som hållits med stöd av den föreslagna 3 § 2 mom. I dessa situationer är endast sådant material som har antecknats i protokollet och som således har kommunicerats till de övriga parterna lagligt rättegångsmaterial med stöd av 7 §.

RB 17 kap. 11 §, där det bl.a. föreskrivs om förbud mot att åberopa förundersökningsprotokollet, behöver inte ändras särskilt, eftersom det redan nu sägs i paragrafen att undantag kan göras från förbudet mot att åberopa skriftligt material om ”annat stadgas i lag”.

Ett mål kan behandlas i skriftligt förfarande endast om svaranden har erkänt den gärning som anges i åtalet. Det nya förfarandet inverkar dock inte på vilken betydelse ett erkännande har som bevis i brottmål överlag. De brottmål som behandlas i skriftligt förfarande blir således inte s.k. dispositiva mål. Även

om ett erkännande i praktiken är ett mycket starkt bevis på att svaranden är skyldig är det fortfarande domaren som utifrån all den bevisning som har lagts fram och som kan åberopas skall besluta vad som skall anses styrkt i målet. Ett åtal kan även förkastas i det skriftliga förfarandet.

8 §. När en rättegång hålls enligt det nya förfarandet infinner sig parterna normalt inte personligen i domstolen. De kan således inte personligen underrättas om när domen eller beslutet i målet kommer att meddelas. Enligt det föreslagna *1 mom.* skall domstolen i god tid innan domen meddelas skriftligen underrätta parterna om vilken dag domen eller beslutet kommer att meddelas. Underrättelsen kan också ges redan i samband med delgivningen av stämningen.

Den föreslagna bestämmelsen är av samma typ som de gällande bestämmelserna i BRL 11 kap. 7 § 3 mom., där det föreskrivs att domen utan dröjsmål skall meddelas i domstolens kansli när ett åtal avvisas eller förkastas utan huvudförhandling. Domstolen skall då i god tid skriftligen underrätta parterna om vilken dag domen kommer att meddelas.

Syftet med bestämmelsen är att trygga parternas möjlighet att använda sig av rätten att söka ändring. Bestämmelsen gör det också möjligt att genast vid delgivningen av stämningen t.ex. underrätta svaranden om vilken dag domen kommer att meddelas. På detta sätt slipper man en extra delgivning. Det är också möjligt att med tanke på denna underrättelse ordna arbetet vid tingsrätten så att de domar som tingsrätten beslutat om i skriftligt förfarande alltid meddelas t.ex. en viss dag i den månad som följer på delgivningen. I praktiken kunde tingsrätten också tillämpa ett förfarande där den dag som i det skriftliga förfarandet eventuellt reserverats för en huvudförhandling är densamma som den när domen meddelas, och svaranden underrättas således om denna dag i samband med delgivningen av stämningen.

I *2 mom.* föreslås att tingsrätten omedelbart efter det att domen eller beslutet har meddelats skall sända en kopia av avgörandet till svaranden och till en målsägande som har framställt yrkanden i målet, tillsammans med de anvisningar som avses i 25 kap. 3 § 2 mom. i rättegångsbalken. Bestämmelsen avviker från den gällande bestämmelsen i 25 kap. 4 § i rättegångsbalken så till vida att till svaranden i det skriftliga förfarandet genast sänds en kopia av själva avgörandet och således inte endast uppgifter om avgörandets innehåll. I det skriftliga förfarandet har domen redan skrivits när den meddelas, och det är således mest ändamålsenligt att sända en kopia av själva avgörandet. Detta är också mera informativt för parterna. En kopia av domen sänds förutom till svaranden också till målsäganden, om denne har framställt självständiga yrkanden i målet. I det avgörande som sänds skall antecknas att det inte innehåller uppgift om avgörandets laga kraft. Avgörandet och fullföljdsanvisningarna får sändas per post till den adress som parten senast har uppgett.

Kompletterande bestämmelser

9 §. Avsikten är att det skriftliga förfarandet skall skilja sig från en normal fullständig rättegång i brottmål endast genom att huvudförhandling inte ordnas i målet. Vid behandlingen av mål skall således i övrigt iakttas vad som föreskrivs om behandling av brottmål. En bestämmelse om detta föreslås i 9 § 1 mom. Bestämmelsen innebär bl.a. att de normala bestämmelserna om forum, en parts rätt att föra talan, rättegångskostnader, domstolens avgörande och sökande av ändring skall tillämpas också i samband med skriftligt förfarande.

Det föreslagna skriftliga förfarandets tillämpningsområde kan endast omfatta sådana mål där ett i 1 § avsett åtal av en allmän åklagare behandlas. För tydlighetens skull föreslås i 9 § 2 mom. en bestämmelse om att de nya bestämmelserna i 5 a kap. inte kan tillämpas vid behandlingen av åtal som målsäganden ensam driver. Såsom framgår av detaljmotiveringen till 1 § ovan finns det däremot inte något hinder för att det skriftliga förfarandet används om även ett straffyrkande som framställts av målsäganden behandlas i samma mål vid sidan av ett i 1 § avsett åtal som väckts av allmänna åklagaren.

6 kap. **Om huvudförhandling**

3 §. Enligt paragrafen får huvudförhand-

lingen inledas trots sådana hinder som avses i 2 § 4—6 punkten, om det finns skäl att anta att behandlingen av målet inte behöver skjutas upp eller, om det måste skjutas upp, att någon ny huvudförhandling inte behöver hållas av skäl som anges i 11 §, och uppskovet inte medför någon olägenhet för behandlingen av målet. Det föreslås att bestämmelsen ändras så att uppskovet inte får medföra någon *betydande* olägenhet för behandlingen av målet. Ett uppskov medför oundvikligen i viss mån olägenhet för behandlingen av målet redan av den orsaken att huvudförhandlingen inte hålls i ett sammanhang. För att domstolarna i högre grad än i dag skall våga använda sig av uppskovsmöjligheten föreslås det att det villkor som gäller olägenheten till följd av ett uppskov lindras. Till följd av de föreslagna ändringarna kommer ett uppskov normalt inte längre att medföra lika stora olägenheter för behandlingen som i dag, eftersom de personer som vid den första behandlingen har hörts i bevissyfte enligt huvudregeln i kapitlets nya 3 a § inte längre hörs på nytt vid den fortsatta behandlingen.

Det föreslås att till paragrafen fogas ett nytt *2 mom.*, där det sägs att huvudförhandlingen får inledas även om svaranden har uteblivit och målet inte är sådant att det kunde avgöras trots utevaron. Bestämmelsen blir tillämplig i sådana fall när svaranden vid vite har kallats att infinna sig personligen i domstolen men inte har följt uppmaningen. För att huvudförhandlingen skall kunna inledas förutsätts det att svaranden har instämts till den. Om svaranden inte har kunnat instämmas till huvudförhandlingen skall förhandlingen alltid ställas in och utsättas till en annan dag.

Att huvudförhandlingen inleds trots att svaranden har uteblivit betyder samtidigt också att målet måste skjutas upp. Därför föreskrivs det att samma förutsättningar som de som anges i 1 mom. skall gälla också i dessa fall. För att huvudförhandlingen skall kunna inledas förutsätts det att det finns anledning att anta att någon ny huvudförhandling inte behöver hållas i målet. Bestämmelser om skyldigheten att hålla en ny huvudförhandling finns i 11 §. En huvudförhandling skall således inte inledas om det är att vänta att domstolens sammansättning måste ändras på grund av bristande domförhet eller att huvudförhandlingen efter uppskovet inte kan hållas inom den utsatta tiden. För att huvudförhandlingen skall kunna inledas förutsätts det också att uppskovet inte medför någon betydande olägenhet för behandlingen av målet.

Bestämmelsen är tänkt att tillämpas i sådana situationer när ett vittne eller en målsägande som skall förhöras i bevissyfte har kommit till huvudförhandlingen men svaranden har uteblivit trots stämning. Vittnet eller målsäganden kan då med stöd av den föreslagna 3 a § höras trots att svaranden är frånvarande. Detta är nödvändigt i synnerhet om vittnet har kommit långväga ifrån, men paragrafen innehåller inte någon sådan särskild förutsättning. All muntlig bevisning kan tas emot vid en huvudförhandling som har inletts med stöd av den föreslagna paragrafen. Bestämmelser om när bevisningen skall tas upp på nytt då huvudförhandlingen fortsätter efter att ha varit uppskjuten finns i 3 a §.

I en sådan situation skall domstolen också överväga om det finns anledning att för en svarande som är frånvarande förordna en i 2 kap. i BRL avsedd försvarare som kan ta till vara svarandens intressen vid förhandlingen och utöva dennes rätt att ställa frågor. Om en försvarare förordnas kan detta minska risken för att personer som redan har hörts på basis av domstolens prövning på nytt måste kallas till förhör i en sådan situation som avses nedan i den föreslagna 3 a § 3 mom. i detta kapitel. Om man redan på förhand vet att en person kommer att vara frånvarande är det också ändamålsenligt att förordna en försvarare redan före sammanträdet.

3 a §. I *1 mom.* anges till vilka delar ett mål kan behandlas vid en huvudförhandling som med stöd av den föreslagna 3 § 2 mom. har inletts trots svarandens utevaro. Domstolen kan vid huvudförhandlingen höra vittnen och sakkunniga eller förhöra målsäganden eller en annan svarande i bevissyfte. I dessa fall är det dock ett krav att svaranden i samband med stämningen har underrättats om att bevisningen kan tas upp trots hans eller hennes utevaro. En person kan inte höras med stöd av bestämmelsen om inte svaranden på förhand har underrättats om att personen i fråga eventuellt kommer att höras. Om en svarande inte infinner sig till huvudförhandlingen trots att svaranden i samband med stämningen har

underrättats om att bevisningen kan tas upp i hans eller hennes utevaro, skall enligt huvudregeln all den bevisning som svaranden har underrättats om tas upp när huvudförhandlingen inleds med stöd av den föreslagna 3 § 2 mom. Det är särskilt viktigt att förhöret hålls i sådana fall när det är besvärligt för ett vittne eller någon annan som skall höras att komma till huvudförhandlingen på nytt t.ex. på grund av långa avstånd, hälsoskäl eller arbetshinder. Bevisningen bör dock inte tas upp om domstolen håller det för mycket sannolikt att den måste tas upp på nytt av skäl som anges i 3 mom.

Förutom möjligheten att ta upp personbevisning föreslås i lagrummet dessutom att ett mål får behandlas även till övriga delar om det är nödvändigt för att behandla målsägandens privaträttsliga anspråk eller ta upp bevis. Syftet med bestämmelsen är att sådana diskussioner som syftar till att klarlägga eller precisera en målsägandes skadeståndsanspråk skall kunna föras trots att svaranden är frånvarande. Om målsäganden framställer ett nytt skadeståndsanspråk kan även detta tas emot. Bestämmelsen möjliggör givetvis inte att frågan om skadestånd avgörs i svarandens utevaro. På basis av denna bestämmelse kan domstolen om den anser att det är nödvändigt också höra en person i bevissyfte, trots att svaranden inte på förhand har underrättats om detta i samband med stämningen. I praktiken kan det nämligen uppstå situationer där domstolen vill och även bör höra någon ny person. Det kan också vara ändamålsenligt att denna person hörs samtidigt som de övriga personer som skall höras i bevissyfte. En sådan person skall dock höras på nytt vid den fortsatta behandlingen.

Enligt 17 kap. 9 § 1 mom. i rättegångsbalken kan bevis i brottmål tas upp trots att svaranden utan laga förfall har uteblivit från handläggningen endast om domstolen finner det lämpligt. Det är således domstolen som på basis av prövning bestämmer om det är lämpligt att en huvudförhandling inleds och vilka som skall höras vid förhandlingen. Vid denna lämplighetsprövning kan det t.ex. beaktas om svarandens ombud, försvarare eller intressebevakare är på plats. Det finns dock inget hinder för att domstolen finner det lämpligt att ta upp bevisningen även om ingen av de ovan nämnda personerna är på plats.

I *2 mom.* föreslås en bestämmelse om att domstolen är skyldig att redogöra för bevisningen när huvudförhandlingen fortsätter efter att ha varit uppskjuten. Domstolen kan t.ex. muntligen redogöra för innehållet i ett vittnes berättelse eller berättelsen kan spelas upp från band. Om målet i enlighet med den sista meningen i 1 mom. har behandlats även till övriga delar skall domstolen också redogöra för denna behandling. En motsvarande bestämmelse finns i 17 kap. 8 e § 2 mom. och i 9 § 2 mom. i rättegångsbalken.

Bestämmelsen i *3 mom.* anger i vilka fall bevisning som har tagits upp i svarandens utevaro skall tas upp på nytt när svaranden är närvarande. Till skillnad från vad som gäller bevisning som har tagits upp utom huvudförhandlingen behöver bevisningen i regel inte tas upp på nytt. Svaranden har getts tillfälle att ställa frågor till vittnet när svaranden har instämts till huvudförhandlingen vid vite, och samtidigt har svaranden informerats om att den bevisning som uppges i stämningen kan tas upp även om svaranden underlåter att följa domstolens uppmaning och uteblir från behandlingen. För att trygga svarandens rättsskydd sägs det dock att bevisningen alltid skall tas upp på nytt om svaranden begär det i sådana fall när svaranden har haft laga förfall för sin utevaro. Bevisningen tas således inte automatiskt upp på nytt i sådana fall när svaranden har haft laga förfall för sin utevaro, utan även i dessa fall förutsätts det att svaranden uttryckligen begär att en person som har hörts i bevissyfte hörs på nytt. Domstolen är givetvis skyldig att genom sin processledning ta reda på svarandens vilja.

Bevisningen skall tas upp på nytt när svaranden är närvarande också i sådana fall när domstolen anser att det är nödvändigt av något särskilt skäl. Ett sådant särskilt skäl kunde t.ex. vara att det som ett vittne har berättat under huvudförhandlingen skiljer sig från den berättelse som vittnet avgivit under förundersökningen, eller att det som vittnen som svaranden har åberopat har berättat eller annan bevisning som läggs fram motsäger en berättelse av ett vittne som har hörts i svarandens utevaro. I sådana fall är det skäl att ge svaranden en ny möjlighet att ställa frågor till vittnena. Om svarandens försvarare eller

något annat rättegångsbiträde har varit närvarande när bevisningen tagits upp, kan tröskeln för ny bevisupptagning vara högre än om inget biträde har funnits på plats. När domstolen prövar om det föreligger ett särskilt skäl kan den lägga vikt vid parternas åsikter. Behovet av ett nytt förhör övervägs särskilt för varje vittne och annan person som hörts vid huvudförhandlingen. Vid prövningen bör förutom svarandens rättsskydd även beaktas bl.a. sådana aspekter som hänför sig till processen. T.ex. med hänsyn till en omedelbar bevisning kan det ibland vara viktigt att höra sådana vittnen vilkas berättelser skiljer sig från varandra vid samma sammanträde under huvudförhandlingen.

Enligt 17 kap. 34 a § i rättegångsbalken kan vittnen, andra som skall höras i bevissyfte och målsägande under vissa förutsättningar höras vid huvudförhandlingen utan att de är personligen närvarande med anlitande av bl.a. videokonferens eller telefonkonferens. När domstolen prövar om en person skall höras på nytt kan den även beakta möjligheten att använda en sådan teknisk metod. Ibland kan det vara tillräckligt att en person hörs på nytt endast i den mån det är nödvändigt för att utreda någon viss omständighet. I sådana fall kan det vara alldeles tillräckligt och ändamålsenligt att personen hörs t.ex. per telefon.

I allmänhet skall domstolen redan före den fortsatta behandlingen utreda eller besluta om bevisningen skall tas upp på nytt och vid behov kalla de personer som hörts vid den första behandlingen till ett nytt förhör.

På grund av omedelbarhetsprincipen skall domstolen ha samma sammansättning under hela rättegången, vilket innebär att inte heller nämndemannasammansättningen kan kompletteras när behandlingen av ett mål fortsätter efter att ha varit uppskjuten (BRL 6:11,1). Om en nämndeman har fått förhinder efter det att huvudförhandlingen har inletts behöver ny huvudförhandling inte hållas, eftersom tingsrätten i ett sådant fall är domför med minst två nämndemän (RB 2:2,2).

9 §. Det föreslås att *2 mom.* ändras så att ett mål skall behandlas under minst två vardagar i veckan i stället för som i dag under tre vardagar i veckan i sådana fall när huvudförhandlingen måste avbrytas. Syftet med den föreslagna lindringen av koncentrationsprincipen är att för sin del underlätta behandlingen av omfattande brottmål. Det blir nämligen svårare att behärska den bevisning som har lagts fram i omfattande mål om sammanträdet pågår i flera dagar i sträck, och också de värden som ligger till grund för omedelbarhetsprincipen blir lidande. Om målet behandlas under två dagar efter varandra i veckan är det möjligt att behandla målet på ett strukturerat sätt, och domaren kan t.ex. göra något slag av referat i saken med tanke på det slutliga avgörandet. Den föreslagna ändringen hindrar dock inte att målet behandlas under fler än två vardagar i veckan. I detta sammanhang föreslås också en motsvarande ändring i RB 6 kap. 5 § 2 mom. när det gäller tvistemål.

11 §. I paragrafen föreskrivs när en ny huvudförhandling skall hållas i ett mål. Enligt huvudregeln i *1 mom.* skall en ny huvudförhandling hållas om behandlingen av målet har skjutits upp en eller flera gånger med mer än sammanlagt 14 dagar. Det föreslås att momentet ändras så att en ny huvudförhandling skall hållas om målet har skjutits upp med mer än sammanlagt 30 dagar. Den ovillkorliga tidsfristen för ny huvudförhandling i *2 mom.* föreslås bli förlängd från 45 till 60 dagar. Syftet med de föreslagna ändringarna är att ge domstolen litet mera tid för att avsluta behandlingen av målet efter ett uppskov. Tidsfristerna bör beräknas så att det räcker att huvudförhandlingen fortsätter inom 30 eller 60 dagar efter uppskovet. Huvudförhandlingen behöver således inte avslutas inom denna tid. Om behandlingen måste skjutas upp flera gånger skall de olika tiderna för uppskoven däremot räknas ihop när maximitiden beräknas. Till uppskovstiden hänförs dock inte de dagar under vilka målet behandlas och inte heller den tid som huvudförhandlingen är avbruten så som anges i 9 §.

7 kap. Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

2 §. Vid reformen av rättegångsförfarandet i brottmål ändrades bestämmelserna om åtalsrätten så att målsägandens åtalsrätt blev sekundär. En målsägande får således väcka

åtal för ett brott endast om allmänna åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet. När riksdagen behandlade regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av förundersökningslagen och tvångsmedelslagen samt av vissa lagar som har samband med dem (RP 52/2002 rd) beslöt den att ändra 1 kap. 14 § i lagen om rättegång i brottmål så att målsägandens sekundära åtalsrätt även gäller situationer där förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas. Lagändringen trädde i kraft den 1 januari 2004. I detta sammanhang gjordes emellertid inte någon motsvarande ändring i 7 kap. i lagen om rättegång i brottmål. Därför föreslås det i propositionen att den bestämmelse om stämningsansökans innehåll som finns i *1 mom. 6 punkten* ändras i överensstämmelse med den tidigare ändringen av 1 kap. 14 §.

14 a §. Det föreslås att ett förberedelsesammanträde skall kunna hållas per telefon eller genom videokonferens också i sådana fall när målsäganden ensam för talan i målet, på samma sätt som föreslås i 5 kap. 10 a § när det gäller brottmål som allmänna åklagaren driver. Enligt förslaget kan ett förberedelsesammanträde således också hållas per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig informationsförmedling som möjliggör att de som deltar i sammanträdet kan tala med varandra, om detta är ändamålsenligt med hänsyn till arten och omfattningen av de frågor som skall behandlas vid sammanträdet. För detaljmotiveringens del kan det hänvisas till vad som sagts ovan i detaljmotiveringen till 5 kap. 10 a §.

Det föreslås dessutom att bestämmelserna om avgörande av ett mål på grund av en parts utevaro inte skall tillämpas vid behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan.

Hörande av åklagaren

24 §. I lagen finns i dag inte någon bestämmelse om att åklagaren skall höras i en brottmålsrättegång i sådana fall när målsäganden använder sig av sin primära åtalsrätt. I synnerhet om det är så att åklagaren inte alls har haft tillfälle att ta ställning till åtalet vore det tillbörligt att domstolen ger åklagaren tillfälle att bli hörd med anledning av målsägandens åtal.

I praktiken hörs åklagaren ofta redan i dag vid rättegången, men det finns inte någon särskild bestämmelse om detta. Enligt det gällande 2 mom. i 7 kap. 5 § kan domstolen t.ex. utan att utfärda stämningen genast förkasta talan genom dom, om det är uppenbart att målsägandens yrkande är ogrundat. På grund av rättskraftsverkan hos en dylik dom som innehåller ett avgörande i sak kan inte heller åklagaren längre väcka åtal i målet. Biträdande justitiekanslern har fäst uppmärksamhet vid saken i samband med ett av sina avgöranden (5/50/03).

I förslaget sägs det att om målsäganden använder sig av sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. eller enligt 118 § 3 mom. i grundlagen eller om målsäganden ensam för talan i brottmålet på grund av att förundersökningsmyndigheten har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas, skall domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art. Det föreslås inte att det skall vara obligatoriskt att höra åklagaren i andra situationer, eftersom åklagaren då redan tidigare under processen har kunnat ta ställning till saken. Det räcker att åklagaren underrättas om målet och behandlingen för att han eller hon skall kunna anses ha blivit hörd.

9 kap. **Om rättegångskostnader**

1 a §. I *1 mom.* sägs att svaranden har möjlighet att av statens medel få ersättning för sina rättegångskostnader i ett brottmål som drivs av allmänna åklagaren. Enligt bestämmelsen är staten skyldig att på svarandens yrkande ersätta dennes rättegångskostnader till ett skäligt belopp, om ett åtal eller något annat yrkande som har framförts av åklagaren förkastas eller avvisas eller avskrivs. I rättspraxis har bestämmelsen tolkats på olika sätt i sådana situationer när ett åtal som drivs av åklagaren har förkastats i tingsrätten, åklagaren har nöjt sig med tingsrättens dom men målsäganden har överklagat domen och hovrätten har dömt svaranden. Åklagarens åtal har således förkastats, men svaranden

har till följd av att målsäganden sökt ändring dömts för den gärning som åklagarens åtal gällde.

Statens ersättningsansvar bör bestämmas utifrån domslutet och inte på basis av att en part söker ändring. Därför föreslås det att momentet förtydligas genom att i det uttryckligen föreskrivs att staten inte är ersättningsskyldig om svaranden med anledning av att målsäganden har sökt ändring döms för den gärning som åklagarens åtal gällde. Om en del av åtalen bifalls och en del förkastas, avvisas eller avskrivs till följd av ändringssökandet tillämpas paragrafens 2 mom. Svaranden tilldöms då ingen ersättning för rättegångskostnaderna, om det inte finns särskilda skäl att betala en del av dem.

Beslutet om ersättning för rättegångskostnader är ett supplementärt avgörande som meddelas samtidigt som domstolen avgör huvudsaken. Om svaranden på grund av att målsäganden har sökt ändring döms för den gärning som åklagarens åtal gällde, skall fullföljdsdomstolen på tjänstens vägnar ändra det beslut om ersättning för rättegångskostnader som fattas i den lägre rättsinstansen.

I lagen föreslås för tydlighetens skull också en bestämmelse om att ersättningen skall betalas först när frågan om svarandens skuld har avgjorts och avgörandet har vunnit laga kraft. Bestämmelsen motsvarar det förfarande som tillämpas i praktiken. Det har förekommit att ersättningen har betalats till svaranden redan på basis av tingsrättens dom, trots att målsäganden har anfört besvär hos hovrätten. Om svaranden döms i hovrätten skall ersättningen återkrävas. Det finns inga planer på att införa något nytt system för dylika återkrav, och ett sådant skulle inte heller vara ändamålsenligt på grund av att dessa situationer är ytterst sällsynta.

Det föreslås att till paragrafen fogas ett nytt *3 mom.*, där det sägs att justitieministeriet kan meddela närmare föreskrifter om fullgörandet av statens ersättningsskyldighet och om förfarandet vid utbetalning av ersättningen. Utbetalningen sköts av justitieministeriets betalningscentral i Tavastehus. Det är nödvändigt att domstolarna får anvisningar om förfarandet vid utbetalningen av ersättningarna, främst om informationsgången och betalningssätten. Det är således fråga om förvaltningsinterna anvisningar.

6 §. Det föreslås att paragrafen ändras så att den som vill ha ersättning för sina rättegångskostnader skall specificera beloppet av rättegångskostnaderna och grunderna för dem i ett yrkande på ersättning för rättegångskostnader. Specificeringen skall vid behov göras i fråga om såväl kostnader som arvoden. Syftet med bestämmelsen är att få parterna och rättegångsombuden att specificera sina rättegångsräkningar noggrannare än vad som är fallet i dag med uppdelningen i kostnader och arvode. Först när ett yrkande är tillräckligt specificerat kan motparten på goda grunder ta ställning till det. Den föreslagna paragrafen motsvarar till sitt innehåll rättegångsbalkens 21 kap. 14 § 1 mom., som ändrades 1999 (368/1999).

9 §. Paragrafen innehåller en bestämmelse som anger vilka av rättegångsbalkens bestämmelser om rättegångskostnader i tvistemål som skall tillämpas även på brottmål. Det föreslås att bestämmelsen ändras så att i den också hänvisas till 21 kap. 8 § 1 mom. i rättegångsbalken.

I synnerhet i de situationer enligt 9 kap. 1 a § i BRL där det är fråga om att svaranden hos staten yrkar på ersättning för sina rättegångskostnader, är det tillbörligt att även i fråga om kategorierna av ersättningsbara rättegångskostnader tillämpas samma bestämmelser som de som också annars tillämpas på ersättande av rättegångskostnader. I praktiken tillämpas den ovan nämnda bestämmelsen redan i dag också på brottmål, men för tydlighetens skull är det ändamålsenligt att i detta sammanhang ändra lagen så som föreslås.

11 kap. **Om domstolens avgörande**

5 a §. Enligt den gällande lagen kan en domstol inte före sinnesundersökningen meddela en mellandom med anledning av ett åtal som behandlas i domstolen, utan domstolen har avgjort målet i sin helhet först efter sinnesundersökningen. För att mellandomar skall bli möjliga föreslås det att en ny paragraf fogas till lagen om rättegång i brottmål. Den föreslagna bestämmelsen hänför sig samtidigt till den ändring som föreslås i 17 kap. 45 § i rättegångsbalken.

Enligt 1 mom. skall domstolen när den överväger om en sinnesundersökning är nödvändig först avgöra om det har visats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. I praktiken utför domstolen redan i dag när den bestämmer om undersökning av den åtalades sinnestillstånd en beslutsprövning i fråga om den gärning som avses i åtalet. Domstolen träffar dock inte något egentligt avgörande och informerar inte heller parterna om vad den kommit fram till. Enligt den föreslagna bestämmelsen skall domstolen genast efter huvudförhandlingen avgöra om den konkreta gärning som avses i åtalet har kunnat bevisas eller till vilken del den påstådda gärningsbeskrivningen har kunnat bevisas. Domstolen skall således avgöra om svaranden har begått den gärning som anges i åtalet. Domstolen skall följaktligen ta ställning till om rekvisitet för gärningen uppfylls åtminstone så till vida att det är fråga om en gärning som kriminaliserats i lagen. Bestämmelsen har formulerats så att domstolen i sin beslutsprövning inte behöver komma fram till just den gärning som svaranden åtalas för. Domstolen kan på normalt sätt inom ramen för åtalsbundenheten komma till ett annat resultat än åklagaren.

I viss mån kan de frågor som domstolen skall ta ställning till i mellandomen variera. Ibland kan domstolen t.ex. redan då ta ställning till om svarandens förfarande har varit uppsåtligt. I sådana fall när graden av tillräknelighet hos svaranden kan inverka på bedömningen av uppsåtet räcker det å andra sidan att domstolen i mellandomen beskriver den gärning som bevisats och bedömer att det om gärningen skulle ha begåtts av en normalt tillräknelig person skulle vara fråga om ett brott.

Syftet med bestämmelserna är att säkerställa att det inte bestäms om sinnesundersökning av personer som konstateras vara oskyldiga. T.ex. skall domstolen när åtalet gäller brott mot liv avgöra om den åtalade har orsakat offrets död genom den konkreta gärning som anges i åtalet.

Den fråga som avgörs i mellandomen skall motiveras i tillämpliga delar så som förutsätts i 11 kap. 4 § i lagen om rättegång i brottmål. I praktiken kommer tyngdpunkten i motiveringen till mellandomar att ligga uttryckligen på avgörandet av bevisfrågan. I fråga om slutresultatet kan det för sin del räcka att domstolen i mellandomen konstaterar att det har bevisats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. Om domstolen däremot inte anser att detta har kunnat bevisas skall åtalet genast förkastas och ingen mellandom behöver ges i målet. I en kollegial domstol skall de normala regler om omröstning i brottmål som finns i 10 kap. iakttas.

Det är dock inte meningen att domstolen skall åläggas att slutligt besluta om tillräknandet innan en person sänds till sinnesundersökning. Sinnesundersökningen kan ha betydelse vid prövningen av skuldfrågan. Det kan t.ex. vara fråga om huruvida ett dråp har begåtts med berått mod och således om den åtalade skall dömas för dråp eller mord. Den slutliga rättsliga bedömningen av den gärning som avses i åtalet görs efter sinnesundersökningen.

De nya bestämmelserna gör det också möjligt att innan det bestäms om sinnesundersökning avgöra vilka skador gärningen har orsakat utifrån de yrkanden som har framställts. T.ex. i ett mål som gäller grov misshandel kan domstolen således avgöra om målsäganden på basis av den straffbara gärning som avses i åtalet skall få ersättning för sjukdomskostnader och inkomstbortfall samt hur stort beloppet av sjukdomskostnader och inkomstbortfall som gärningen åsamkat målsäganden är. På motsvarande sätt kan domstolen besluta om gärningen har orsakat sveda och värk och vilken den skäliga ersättningen för detta i så fall är. Om en mellandom meddelas skall vart och ett av dessa privaträttsliga ersättningsanspråk avgöras separat. Liksom i mellandomar i allmänhet skall det slutliga avgörandet som förpliktar till betalning meddelas i samband med den slutliga domen, eftersom sinnesundersökningen även kan påverka storleken av de ersättningar som den dömde senare blir skyldig att betala. En motsvarande mellandom kan även meddelas om andra yrkanden, t.ex. yrkanden om förverkandepåföljder. Domstolen avgör alltid på basis av prövning om en mellandom skall meddelas i en fråga som gäller ersättning eller något annat yrkande. Detta förfarande kommer främst i fråga i relativt klara fall.

Ett privaträttsligt ersättningsanspråk kan redan enligt den gällande lagen behandlas separat från ett brottmål. Detaljerade bestämmelser om detta förfarande finns i 3 kap. i lagen om rättegång i brottmål. Ofta kan emellertid de ersättningsanspråk som har framställts i ett brottmål, dvs. frågan om hurudan och hur stor skada gärningen har orsakat, avgöras när åtalet har behandlats. Att privaträttsliga ersättningsanspråk avgörs samtidigt står också i samklang med koncentrations- och omedelbarhetsprincipen. Det är dock inte skäl att göra förfarandet obligatoriskt. Det kan vara ändamålsenligt att vid rättegången först behandla den straffrättsliga delen och därefter den privaträttsliga delen av saken. I många brott är det inte heller möjligt att utreda ett privaträttsligt ersättningsanspråk lika snabbt som den straffrättsliga sidan av saken. I mål som gäller grov misshandel är det t.ex. sällan möjligt att genast efter det att brottet har begåtts slå fast om varaktigt lyte och men har uppstått. Behandlingen av privaträttsliga anspråk kan således ordnas på det sätt som är mest ändamålsenligt.

Efter att sinnesundersökningen har blivit klar avgör domstolen vilket brott svaranden har gjort sig skyldig till och avgör målet till övriga delar. Domstolen skall då avgöra hur den gärning som avses i åtalet straffrättsligt skall bedömas. T.ex. i ett mål som gäller brott mot liv avgörs det således om det är fråga om mord eller dråp och om den som tillräknats brottet har varit tillräknelig, nedsatt tillräknelig eller otillräknelig när brottet begåtts. Om frågan om uppsåt inte har avgjorts i mellandomen skall även den avgöras efter att sinnesundersökningen har blivit klar. Det föreslagna arrangemanget innebär också att vid den behandling som sker efter sinnesundersökningen beträffande den gärning som anges i åtalet inte tas upp annan bevisning än sinnesundersökningen och de bevis som hänför sig till den. I övrigt överensstämmer det tillräknade brottet med avgörandet i mellandomen.

Eftersom målet inte har avgjorts slutligt genom mellandomen kan det ibland uppstå situationer där även en sådan fråga som redan har avgjorts i mellandomen bör kunna bedömas på nytt efter att sinnesundersökningen blivit klar. Eftersom det inte är ändamålsenligt att dylika omständigheter som kommit fram efter att mellandomen har meddelats men före den slutliga domen kan beaktas först t.ex. i samband med ändringssökande som syftar till ändring av domen, föreslås i paragrafen en bestämmelse om att även en fråga som avjorts genom mellandom av något särskilt skäl kan bedömas på nytt efter att sinnesundersökningen blivit klar. Som särskilt skäl kan anses att domstolen efter sinnesundersökningen bedömer fallet på ett väsentligt annorlunda sätt.

I den slutliga domen meddelas också en dom som förpliktar till betalning av privaträttsliga skadestånd. Enligt 2 kap. 1 § 2 mom. i skadeståndslagen skall fullt skadestånd dömas ut för en skada som har vållats uppsåtligen, om det inte av särskilda skäl prövas skäligt att nedsätta skadeståndet. I skadeståndslagens 2 kap. 3 § finns bestämmelser om hur sinnestillstånd, psykisk efterblivenhet och rubbad själsverksamhet kan beaktas. I skadeståndslagens 2 kap. 2 § finns också en bestämmelse om jämkning när den som har orsakat skadan är yngre än 18 år. Resultatet av sinnesundersökningen kan således också inverka på storleken av den ersättning som den dömde är skyldig att betala på basis av den gärning som tillräknats honom eller henne. Om frågan om privaträttsliga skadestånd har avgjorts genom mellandom tas beträffande dessa inte upp annan bevisning än sådan som kan inverka på jämkningen av skadeståndet, till den del det är nödvändigt på basis av sinnesundersökningen. Den skada som orsakats beaktas i den slutliga domen till det belopp som anges i mellandomen.

Om det finns flera åtalade i målet, avgörs målet även för de åtalades del som inte skall genomgå sinnesundersökning i mellandomen på samma sätt som för den som skall sinnesundersökas. En sådan svarande kan således på basis av mellandomen hållas häktad, om det i övrigt finns förutsättningar för detta enligt tvångsmedelslagen. I en del fall kan målet i sin helhet avgöras för en annan svarandes del. Detta gäller t.ex. om domstolen kommer fram till att svaranden inte har begått den gärning som avses i åtalet. Också i en del andra situationer kan det vara möjligt att avgöra åtalet genom en deldom med stöd

av 11 kap. 5 § i lagen om rättegång i brottmål. Till dessa delar är de gällande bestämmelserna tillräckliga.

Enligt den föreslagna bestämmelsen får ändring i en mellandom inte sökas särskilt genom besvär. I brottmål är det inte ändamålsenligt att ändring söks särskilt i mellandomen och den slutliga domen efter att sinnesundersökningen har blivit klar. Enligt omedelbarhetsprincipen förutsätter bestämmelserna om domstolens sammansättning att behandlingen också i fullföljdsdomstolen sker koncentrerat i samma sammansättning.

1.2. Rättegångsbalken

2 kap. **Om domförhet**

6 §. Bestämmelserna om domstolens domföra sammansättning i 2 kap. i RB måste ändras i anslutning till det föreslagna skriftliga förfarandet. Enligt förslaget är tingsrätten i skriftligt förfarande domför med ordföranden ensam. Det föreslås därför att det samtidigt till 5 a kap. i BRL fogas en hänvisningsbestämmelse enligt vilken bestämmelser om tingsrättens domföra sammansättning vid avgörande av brottmål i skriftligt förfarande finns i 2 kap. 6 § i rättegångsbalken.

6 kap. **Huvudförhandling i tvistemål**

5 §. Ovan föreslås det att 6 kap. 9 § 2 mom. i lagen om rättegång i brottmål ändras så att ett mål skall behandlas under minst två vardagar i veckan i stället för som nu under minst tre vardagar i veckan i sådana fall när huvudförhandlingen måste avbrytas. Syftet med den föreslagna lindringen av koncentrationsprincipen är att för sin del underlätta behandlingen av omfattande mål. Om omfattande mål behandlas under många dagar efter varandra leder detta nämligen till att det blir svårt att behärska den bevisning som har lagts fram, vilket också äventyrar de värden som ligger till grund för omedelbarhetsprincipen. Om ett mål behandlas under två på varandra följande dagar i veckan kan behandlingen ske på ett strukturerat sätt, och domaren kan t.ex. göra något slag av referat med tanke på det slutliga avgörandet.

Också vid behandlingen av tvistemål finns det ett motsvarande behov av att lindra koncentrationsprincipen, och det föreslås därför att motsvarande ändring görs i bestämmelsen i 6 kap. 5 § 2 mom. i RB, som har samma innehåll. Den föreslagna ändringen hindrar dock inte att målet behandlas under flera än två vardagar i veckan.

12 kap. **Om parterna**

33 §. Bestämmelsen gäller situationer när en person som domstolen har bestämt att skall hämtas till domstolen tas i förvar före huvudförhandlingen. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att en rättegång över huvud taget kan ordnas också i sådana situationer när någon inte frivilligt vill komma till domstolen. Den gällande bestämmelsen är uppbyggd så att en svarande i brottmål som tas i förvar inte får vara berövad friheten längre än tre dagar, transporttiden inräknad. Enligt bestämmelsen får en annan part eller person som skall höras och som enligt domstolens beslut skall hämtas till domstolen däremot inte tas i förvar tidigare än dagen innan transporten börjar. Inte heller i dessa fall får frihetsberövandet dock överstiga ovan nämnda tre dagar, transporttiden inräknad.

I propositionen föreslås för det första att bestämmelsernas uppbyggnad ändras. Den maximala tiden för frihetsberövandet bestäms som en helhet, utan att transporttiden beräknas särskilt. Det är mera ändamålsenligt att det bestäms om den totala tiden för frihetsberövandet i stället för att denna skall vara beroende av den tid som transporten tar i anspråk. Med tanke på den frihetsberövades rättigheter är det väsentliga nämligen den totala tiden för frihetsberövandet och inte hur länge transporten till tingsrätten räcker. Nu för tiden räcker transporter inom landet inte så länge att detta borde beaktas i bestämmelsen så, att en person kan hållas i förvar under en längre tid enbart på grund av den tid som transporten tar i anspråk.

Dessutom föreslås det i propositionen att maximitiden för frihetsberövandet vid förvar förlängs från nuvarande tre dygn till fem dygn. Genom denna förlängning förbättras förutsättningarna att få personer som håller sig undan rättegången till domstolen. Fem

dygn är dock enligt förslaget den maximala tiden, vilket innebär att frihetsberövandet i praktiken normalt kommer att vara kortare. När en person har tagits i förvar skall huvudförhandling hållas så snart som möjligt, och en person skall tas i förvar bara så mycket före den på förhand fastslagna sammanträdesdagen att det tillräckligt väl kan säkerställas att han eller hon kommer till domstolen.

Det föreslås således att en part eller en person som skall höras får tas i förvar, om domstolen har bestämt att personen i fråga skall hämtas till domstolen. Frihetsberövandet får inte räcka längre än fem dygn, transporttiden inräknad.

För tydlighetens skull föreslås i 2 mom. en hänvisningsbestämmelse där det sägs att bestämmelser om när ett vittne får tas i förvar finns i 17 kap. 36 §.

14 kap. Om handläggning av mål inför rätta

6 §. Övervakningen av ordningen vid rättegången är en del av den s.k. formella processledningen som domstolens ordförande utövar. Ordföranden har rätt och skyldighet att övervaka att ordningen upprätthålls vid ett sammanträde och att ge de order som behövs för detta. Ordföranden skall på eget initiativ övervaka att ordningen vid sammanträdet upprätthålls, och han eller hon skall t.ex. också utan att åklagaren eller en annan part uttryckligen begär det avbryta den som uppträder störande eller avger en störande utsaga. En stram processledning bidrar till att upprätthålla ordningen, vilket för sin del främjar en rättvis rättegång. Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har också i ett fall som gällde Finland (*Nikula mot Finland 21.3.2002*) betonat domstolarnas och i synnerhet deras ordförandes uppgift att leda rättegången så att parterna uppträder på ett lämpligt sätt och en rättvis rättegång blir möjlig.

Både de som deltar i rättegången och den närvarande allmänheten är skyldiga att iaktta ordförandens order. Ordalydelsen i paragrafen har förenklats till den del den gäller ordförandens skyldigheter. Genom moderniseringen av ordalydelsen vill man samtidigt understryka betydelsen av domarens processledning. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar dock i sak gällande rätt.

Enligt ordalydelsen i den gällande paragrafen kan den som inte efterkommer ordförandens order avlägsnas från rättens sessionsrum. Det föreslås att bestämmelsen preciseras så att ordföranden kan bestämma att den som stör behandlingen eller annars uppför sig olämpligt skall avlägsnas från rättssalen.

Paragrafen gäller alla de domstolar som bestämmelserna i rättegångsbalken tillämpas på.

7 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om de disciplinära påföljder som domstolen kan använda när den utövar sina processledningsbefogenheter. Paragrafen skall tillämpas på alla dem som deltar i en rättegång, oberoende av vilken rättslig ställning de har vid denna. Paragrafen tillämpas också på allmänheten.

Disciplinära påföljder kan enligt det föreslagna 1 mom. 1 punkt påföras den som inte följer de föreskrifter som domstolen har meddelat med stöd av 6 § i samma kapitel. Enligt den gällande lagen döms den till straff som är ohörsam mot rätten eller dess ordförande. Ordalydelsen i den föreslagna paragrafen preciseras genom att det hänvisas till de föreskrifter som ordföranden har meddelat med stöd av 6 §. Påföljden kan således liksom i dag påföras för brott mot sådana föreskrifter vilkas syfte är att upprätthålla ordningen.

Enligt den föreslagna paragrafens 1 mom. 2 punkt kan även den som vid ett sammanträde eller i en skrivelse till domstolen använder ett sådant tal- eller skrivsätt som kränker domstolens anseende eller som annars är olämpligt dömas till en disciplinär påföljd. I den gällande lagen sägs att det är straffbart att använda ett kränkande eller vanvördigt tal- eller skrivsätt. Eftersom ett sådant vanvördigt tal- eller skrivsätt som avses i den gällande lagen även kränker domstolens anseende eller annars är olämpligt, föreslås det att det särskilda omnämnandet av detta stryks. Med att någon använder ett sådant tal- eller skrivsätt som kränker domstolens anseende eller som annars är olämpligt avses således i förslaget ett i sak likadant förfarande som det som är straffbart enligt den

gällande lagen.

I den föreslagna paragrafens 1 mom. 3 punkt finns en allmän bestämmelse enligt vilken en disciplinär påföljd också kan påföras i en sådan situation när en person på något annat sätt än vad som anges i 1 och 2 punkten stör behandlingen eller uppför sig olämpligt. I sak motsvarar förfarandet i bestämmelsen det förfarande enligt den gällande lagen när någon stör handläggningen eller kränker domstolens anseende.

Till skillnad från vad som är fallet i den gällande rätten utgör störande av rättegången inte längre en särskilt kriminaliserad gärning, och något straffrättsligt straff döms inte ut i dessa fall. För att säkerställa en störningsfri rättegång är det dock nödvändigt att domstolen har tillgång till effektiva sanktioner mot den som inte iakttar domstolens ordningsföreskrifter eller som annars uppträder osakligt eller olämpligt. Därför föreslås disciplinära påföljder, dvs. rättegångsbot och tagande i förvar.

Det föreslås att domstolen skall kunna döma den som stör rättegången till rättegångsbot. Rättegångsboten är inte ett straffrättsligt straff och på den tillämpas inte bestämmelserna i strafflagen. Rättegångsboten döms således inte ut i form av dagsböter som i dag utan som ett fast belopp. Rättegångsbotens maximibelopp bestäms i lagen. Maximibeloppet föreslås vara 1 000 euro. När rättegångsbotens belopp övervägs skall det beaktas hur allvarlig förseelsen är samt i mån av möjlighet den bötfälldes betalningsförmåga. Eftersom rättegångsboten inte längre är en straffrättslig påföljd och den inte heller utgör vite kan den inte förvandlas till fängelse. Om rättegångsboten inte betalas indrivs den däremot så som anges i lagen om verkställighet av böter (672/2002).

I 2 mom. föreslås tagande i förvar som en ny disciplinär påföljd. Om rättegångsboten i en sådan situation som avses i 1 mom. inte är en tillräcklig åtgärd för att avhjälpa störningen, kan domstolen bestämma att den som är personligen närvarande i rätten omedelbart skall tas i förvar och hållas i förvar i högst 24 timmar.

På samma sätt som bestämmelsen om rättegångsbot i 1 mom. kan den föreslagna bestämmelsen om tagande i förvar i 2 mom. tillämpas på alla dem som deltar i en rättegång, oberoende av deras ställning, samt på allmänheten. I de situationer som avses i 1 mom. 2 punkten kan rättegången störas också på annat sätt än under ett sammanträde. Bestämmelsen om tagande i förvar skall dock endast tillämpas på den som är närvarande i rätten. Om någon ur allmänheten stör rättegången kan han eller hon permanent avlägsnas från rättssalen med stöd av 14 kap. 6 § i RB. Det kommer således i vanliga fall inte att finnas något behov av att tillämpa bestämmelsen om tagande i förvar på allmänheten.

Om en part tas i förvar skall domstolen pröva om behandlingen av målet kan fortsätta trots partens utevaro. Om ett rättegångsbiträde har förordnats för parten kan denne under sin frånvaro befullmäktiga biträdet att fungera som ombud. Om behandlingen av målet inte kan fortsätta i partens utevaro skall den avbrytas eller skjutas upp.

En part vars ombud eller biträde tas i förvar skall ges möjlighet att skaffa ett nytt ombud eller biträde, och behandlingen skall i så fall vid behov avbrytas eller skjutas upp.

Eftersom syftet med bestämmelsen är att avhjälpa störningen och inte att bestraffa den som orsakat den, skall bestämmelsen tillämpas på vittnen endast i sådana fall när det är nödvändigt att fortsätta ett vittnesförhör. Om ett vittne tas i förvar fortsätter behandlingen av målet till övriga delar, och vittnet förhörs efter frigivningen. Vid behov skall behandlingen av målet avbrytas eller skjutas upp.

Till en behörig processledning hör att ordföranden i allmänhet först skall varna den som stör rättegången eller uppträder på ett olämpligt sätt för att en disciplinär påföljd kan påföras om det störande uppträdandet fortsätter. Det föreslås dock inte att varningen skall vara en förutsättning för att en disciplinär påföljd skall kunna påföras någon, eftersom det störande uppträdandet till sin natur kan vara sådant att man inte genom en varning kan hindra att det fortsätter.

Den föreslagna möjligheten att ta någon i förvar är det strängaste medlet för att upprätthålla ordningen som domstolen kan använda sig av och bör därför användas endast om man inte med andra medel kan avhjälpa störningen. Det kan dock bestämmas att en

person skall tas i förvar även om han eller hon inte har dömts till rättegångsbot med stöd av 1 mom. Det är inte ändamålsenligt att döma en person till rättegångsbot i sådana fall när det redan på förhand står klart att boten inte är en tillräcklig påföljd för att avhjälpa störningen. Detta kan vara fallet t.ex. när en kraftigt berusad person orsakar störningar vid sammanträdet.

Även om det är rättens ordförandes uppgift att som en del av processledningen övervaka att ordningen upprätthålls, är det enligt paragrafens 3 mom. domstolen och inte enbart dess ordförande som bestämmer påföljden. Till dessa delar motsvarar förslaget gällande rätt.

Effekten av en disciplinär påföljd består i att den döms ut genast efter det att förseelsen har begåtts och inte vid ett separat förfarande som ordnas senare. Därför är det ändamålsenligt att domstolen skall kunna bestämma påföljden på eget initiativ liksom i dag. Eftersom en påföljd inte bestäms genast efter det att förseelsen har begåtts i sådana fall när någon till domstolen har gett in en skrivelse som kränker domstolens anseende eller som annars är olämplig, har i förslaget slopats omnämnandet av att domstolen dömer ut påföljden omedelbart. Avsikten är dock inte att ändra den praxis som tidigare följts vid utdömandet av ordningsstraff. Påföljden för störande av ordningen under ett sammanträde döms ut omedelbart efter att förseelsen har begåtts liksom i dag.

Det föreslås att ordalydelsen ändras, eftersom störande av ordningen inte längre är en kriminaliserad gärning för vilken döms ut ordningsstraff utan en disciplinär påföljd. Om en gärning som avses i 1 mom. däremot uppfyller rekvisitet för något brott, är ett beslut om en disciplinär påföljd inte något hinder för att väcka åtal för brottet. Till dessa delar motsvarar bestämmelsen gällande rätt. Ändring i ett beslut om rättegångsbot eller tagande i förvar får sökas särskilt genom besvär.

15 kap. **Om rättegångsombud**

14—16 §. Det föreslås att de föråldrade straffbestämmelserna i paragraferna upphävs.

17 kap. **Om bevisning**

9 §. I 1 mom. föreskrivs om bevisupptagning när en part har uteblivit från handläggningen utan laga förfall och i 2 mom. om ny bevisupptagning när parten är närvarande. Det föreslås att 1 mom. kvarstår oförändrat, vilket innebär att bevis i brottmål kan tas upp trots att svaranden utan laga förfall har uteblivit från handläggningen endast om domstolen finner det lämpligt. Bestämmelsen gäller bevisupptagning både vid huvudförhandlingen och utanför denna. Det föreslås att *2 mom.* ändras så att bevis som har tagits upp i en parts frånvaro inte behöver tas upp på nytt i sådana situationer som avses i 6 kap. 3 a § i lagen om rättegång i brottmål. I dessa fall har personbevisning tagits upp vid huvudförhandlingen i en sådan situation när svaranden inte har följt en uppmaning att vid vite infinna sig i domstolen. I den ovan nämnda 3 a § 3 mom. anges under vilka förutsättningar bevisningen skall tas upp på nytt när svaranden är närvarande.

36 §. Ett vittne som uteblir utan laga förfall eller avlägsnar sig utan lov skall dömas till förelagt vite, och om domstolen inte beslutar att fortsätta behandlingen av målet senare, kan den bestämma att vittnet genast skall hämtas till domstolen. Om domstolen beslutar att behandlingen av målet skall fortsätta vid ett senare sammanträde, skall den förelägga vittnet ett högre vite eller, då orsak finns, bestämma att vittnet skall hämtas till det senare sammanträdet. Ett vittne som skall hämtas får tas i förvar. Ett vittne får vara berövat sin frihet av orsaker som anges i detta moment i högst fem dygn, transporttiden inräknad.

Enligt förslaget kan domstolen bestämma att ett vittne eller någon annan som skall höras personligen i bevissyfte skall hämtas genast till det första sammanträdet, om det på grund av personens uppträdande finns anledning att anta att han eller hon inte kommer att följa en uppmaning att infinna sig i domstolen. I dag kan domstolen enligt 8 kap. 5 § 2 mom. i BRL bestämma att en svarande i brottmål skall hämtas till huvudförhandlingen, om det på grund av svarandens uppförande finns anledning att anta att svaranden inte hörsammar en bestämmelse att infinna sig

personligen i domstolen. Syftet med bestämmelsen är att man skall kunna beakta situationer där det redan på förhand är klart att ett vittne trots förelagt vite inte har för avsikt att infinna sig till huvudförhandlingen. En motsvarande bestämmelse om parter i tvistemål ingår i 5 kap. 28 § 3 mom. i RB.

Sådan förhandshämtning kunde tillämpas t.ex. i en situation när ett vittne inte heller frivilligt har infunnit sig till förhör under förundersökningen (se RP 82/1995 rd, s. 73 och 104). För att det i det enskilda fallet skall vara möjligt för domstolen att bedöma om den föreslagna bestämmelsen skall tillämpas, bör domstolen på lämpligt sätt underrättas om att ett vittne under förundersökningen har betett sig på detta sätt.

Den nya bestämmelsen behövs för att denna förhandshämtning skall vara möjlig också i fråga om vittnen och andra personer som skall höras i bevissyfte.

45 §. Den gällande paragrafen innehåller en bestämmelse om att domstolen när den anser det vara nödvändigt får förordna att en åtalads sinnestillstånd skall undersökas. I paragrafen ingår också en bestämmelse om att en åtalad inte mot sin vilja får åläggas att genomgå sinnesundersökning, om inte den åtalade är häktad eller på det brott för vilket han eller hon åtalas kan följa strängare straff än fängelse i ett år. Det föreslås att paragrafen ändras så att av den framgår under vilka förutsättningar och när det kan bestämmas om sinnesundersökning av en åtalad. Den föreslagna ändringen hänför sig till de nya bestämmelserna om mellandom som föreslås i 11 kap. 5 a § i BRL.

Enligt de föreslagna bestämmelserna i 1 mom. kan domstolen i regel bestämma om sinnesundersökning av en svarande i brottmål först när det i en mellandom har konstaterats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. I momentet föreslås också att domstolen när den bedömer om det finns förutsättningar för en sinnesundersökning skall ta hänsyn till svarandens vilja och brottets art. I 2 mom. föreslås att domstolen i vissa fall skall kunna bestämma om sinnesundersökning redan under förundersökningen eller innan målet behandlas vid huvudförhandling. I 3 mom. föreslås bestämmelser om sökande av ändring i ett beslut om sinnesundersökning och i 4 mom. en bestämmelse som motsvarar den gällande bestämmelsen och där det sägs att angående sinnesundersökningen och intagning på sinnessjukhus i detta syfte föreskrivs särskilt.

Enligt 1 mom. 1 punkten förutsätts det för att domstolen skall kunna bestämma om sinnesundersökning av en åtalad att domstolen i en mellandom som den har meddelat på basis av den föreslagna 5 a § i 11 kap. i lagen om rättegång i brottmål har konstaterat att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. För att domstolen skall kunna bestämma om sinnesundersökning av en svarande förutsätts det således att domstolen i en mellandom som kungörs för eller meddelas parterna konstaterar att svaranden har förfarit på ett straffbart sätt. Syftet med förslaget är att det inte skall kunna bestämmas om sinnesundersökning av en person som senare konstateras vara oskyldig. I praktiken utför domstolarna redan i dag en beslutsprövning av frågan om den åtalade har gjort sig skyldig till en straffbar gärning, även om ingen särskild dom meddelas i saken. Enligt den föreslagna bestämmelsen förutsätts det att en sådan mellandom har meddelats för att det skall kunna bestämmas om sinnesundersökning. I motiveringen till den föreslagna 5 a § i 11 kap. i lagen om rättegång i brottmål behandlas frågan om vad mellandomen skall innehålla.

I 1 mom. 2 punkten förutsätts det att det är motiverat att svarandens sinnestillstånd undersöks. Domstolen skall på basis av de omständigheter som kommit fram vid huvudförhandlingen överväga om en undersökning är nödvändig. För att beslutet skall kunna fattas krävs det inte att någon av parterna begär det, utan domstolen kan fatta beslutet på tjänstens vägnar. Parterna skall då givetvis höras i saken i enlighet med principen om hörande, och de skall ges möjlighet att säga om de anser att en undersökning är nödvändig. I praktiken är det antingen åklagaren eller den åtalade som begär sinnesundersökning. Enbart en begäran om sinnesundersökning räcker inte, utan begäran skall motiveras. Till stöd för begäran kan lämpligen ges in t.ex. ett läkarintyg av en psykiater där det sägs att en sinnesundersökning är nödvändig. I sådana fall när frågan om sinnesundersökning blir

aktuell är den åtalade mycket ofta en rannsakningsfånge. Detta betyder att det också är lätt att skaffa ett preliminärt sakkunnigutlåtande om att en undersökning är nödvändig. Detta föreslås dock inte vara en förutsättning för att besluta om sinnesundersökning, utan domstolen kan avgöra om en sinnesundersökning är nödvändig enbart på basis av sådana omständigheter som annars kommit fram under huvudförhandlingen. Redan arten av den gärning som anges i åtalet eller ett förhör med svaranden kan aktualisera en sinnesundersökning. Domstolen kan också vid behov på basis av 17 kap. i RB begära ett sakkunnigutlåtande om en sinnesundersökning är nödvändig.

Domstolen skall i sin prövning komma fram till att en sinnesundersökning är motiverad. Beslutet om sinnesundersökning skall således inte fattas enbart på den grunden att svaranden har begärt det. I dag konstateras merparten av de åtalade som genomgår en sinnesundersökning vara fullt tillräkneliga. Trots att man av det faktum att den åtalade konstaterats vara fullt tillräknelig inte kan dra den slutsatsen att undersökningen har varit onödig kan det hända att en del av dessa sinnesundersökningar har varit onödiga från straffprocessuell synpunkt. En annan sak är att sinnesundersökningen hos den undersökte själv kan leda till en ökad motivation att söka vård och ge den personal som senare vårdar honom eller henne värdefull information.

Domstolen skall i sin prövning komma fram till att omständigheterna i saken ger anledning att misstänka att den åtalade inte är fullt tillräknelig. Om domstolen kommer fram till att den åtalade är fullt tillräknelig och det inte finns anledning att misstänka nedsatt tillräknelighet eller otillräknelighet, är det enligt bestämmelsen inte motiverat att göra en sinnesundersökning.

Det föreslås att i 1 mom. 3 punkten tas in den bestämmelse i den gällande lagen enligt vilken det i allmänhet inte får bestämmas om sinnesundersökning mot den åtalades vilja. I sådana fall när den åtalade är häktad kan beslutet fattas mot den åtalades vilja. På samma sätt som enligt den gällande lagen kan det bestämmas om sinnesundersökning mot den åtalades vilja också vid brott som kan medföra strängare straff än fängelse i ett år. I praktiken bestämmer domstolarna sällan om sinnesundersökning mot en åtalads vilja. Eftersom situationerna varierar i så hög grad bör det dock vara möjligt att bestämma om sinnesundersökning även i sådana fall när den åtalade motsätter sig undersökningen. För att man skall få reda på den åtalades vilja förutsätts det givetvis att den åtalade hörs.

I 2 mom. föreslås en möjlighet för domstolen att i vissa fall bestämma att en sinnesundersökning skall göras redan under förundersökningen eller innan huvudförhandlingen hålls eller behandlingen av målet inleds i domstolen. Domstolen kan i dessa fall fatta beslut om sinnesundersökning endast på basis av en framställning från åklagaren eller den misstänkte eller dennes intressebevakare. Ingen annan och således inte heller t.ex. målsäganden har legitimitet att göra framställningen. Eftersom förundersökningen i dessa fall ännu inte har avslutats kan domstolen inte heller fatta beslutet på tjänstens vägnar. Domstolen behandlar ju inte målet annat än för ett eventuellt tvångmedels del, och därför förutsätts det att en framställning görs till domstolen.

Intressebevakarens saklegitimation att göra en framställning om sinnesundersökning är nödvändig t.ex. med tanke på de praktiska situationer när någon som har begått ett brott mot liv och tagits på bar gärning går in i eller redan före gärningen har gått in i djup psykos och därför kanske inte alls kan höras. I en sådan situation skall en intressebevakare i varje fall alltid förordnas för personen i fråga. I dessa fall är det ofta ändamålsenligt att det bestäms om sinnesundersökning av den misstänkte redan under förundersökningen och att också intressebevakaren kan föreslå detta.

För att sinnesundersökning skall kunna göras före huvudförhandlingen förutsätts det att den misstänkte under förundersökningen har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till ett straffbart förfarande eller att det annars är klart att en sinnesundersökning är nödvändig. För att denna förutsättning skall bli tillämplig förutsätts det i praktiken också att det inte finns anledning att betvivla att erkännandet är tillförlitligt. T.ex. råder det vid brott mot liv ofta inte någon oklarhet om gärningsmannen eller gärningen. I praktiken förutsätts det att åklagaren har gjort åtmin-

stone en preliminär åtalsprövning av gärningen. En person kan inte avge ett i rättslig mening bindande erkännande i en situation där han eller hon t.ex. på grund av en psykisk störning är oförmögen att bevaka sina intressen eller själv sköta sina angelägenheter. Med tanke på sådana situationer föreslås det i lagrummet att det skall vara möjligt att bestämma om sinnesundersökning redan före huvudförhandlingen, om det annars är klart att en undersökning är nödvändig.

På basis av denna bestämmelse kan en sinnesundersökning göras även när åklagarens åtalsprövning är klar och målet har blivit anhängigt i tingsrätten. Undersökningen kan göras relativt snabbt efter brottet, och resultatet är då också mera tillförlitligt. Det förutsätts också att den misstänkte inte motsätter sig sinnesundersökningen. Eftersom målet ännu inte har behandlats i domstolen skall den misstänktes vilja tillmätas stor betydelse. Domstolen skall i dessa fall höra den misstänkte för att försäkra sig om dennes vilja. Förhöret kan ske under fria former. Eftersom domstolen måste försäkra sig om att den misstänkte inte motsätter sig undersökningen är det skäl att förhöret hålls vid ett sammanträde i domstolen. Förhöret kan ofta ordnas t.ex. i samband med ett tvångsmedelssammanträde, vilket också är ändamålsenligt. I praktiken kan sinnesundersökningen göras under förundersökningen eller före huvudförhandlingen endast när de straffrättsligt relevanta omständigheterna i målet redan har klarlagts på basis av den förundersökning som gjorts dittills. Det är således fråga om ett undantagsförfarande. I regel bestämmer domstolen om sinnesundersökning först i den mellandom som meddelas enligt 1 mom.

Om begäran om sinnesundersökning framställs redan i förundersökningsfasen, finns det dock inga hinder för att förundersökningen slutförs och avslutas trots att en sinnesundersökning är anhängig. Då fördröjs inte den fortsatta behandlingen och överföringen till åtalsprövning på grund av att man måste vänta på att sinnesundersökningen blir klar.

Enligt den föreslagna bestämmelsen är domstolen i ett ärende som avses i 2 mom. domför i den sammansättning som anges i 1 kap. 9 § 2 mom. i tvångsmedelslagen, dvs. när tingsrätten består av ordföranden ensam. Vad som i det nämnda lagrummet sägs om sammanträdet skall också gälla. Ett sammanträde kan således i praktiken hållas även på annan tid och plats än vad som föreskrivs om en allmän underrätts sammanträde.

I *3 mom.* föreslås en bestämmelse om sökande av ändring. I den gällande lagen finns inte någon sådan bestämmelse. Ändring i ett beslut som gäller sinnesundersökning får inte sökas särskilt genom besvär. Till dessa delar motsvarar den föreslagna bestämmelsen 1 kap. 27 § i tvångsmedelslagen. Enligt den föreslagna bestämmelsen får den som enligt domstolens beslut skall genomgå sinnesundersökning anföra klagan över beslutet utan tidsbegränsning. Det är skäl att i lagen ta in en uttrycklig bestämmelse om denna möjlighet till klagan. En klagan skall på grund av sakens natur behandlas skyndsamt. I praktiken är de flesta av dem som skall genomgå sinnesundersökning häktade på grund av saken. Den föreslagna möjligheten att anföra klagan motsvarar förfarandet enligt tvångsmedelslagen.

I det föreslagna *4 mom.* sägs att angående sinnesundersökningen och intagning på sinnessjukhus i detta syfte skall iakttas vad som föreskrivs särskilt om detta. Bestämmelsen motsvarar till sitt innehåll den gällande lagen.

29 kap. **Om rättegångs missbruk**

Kapitlet innehåller föråldrade bestämmelser om missbruk av rättegång. Det föreslås att kapitlet upphävs.

1.3. Förundersökningslagen

4 §. I den gällande lagens 3 mom. finns en bestämmelse om att åklagaren under vissa förutsättningar på framställning av undersökningsledaren kan bestämma att förundersökning inte skall göras eller att den skall avslutas, om åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på en s.k. åtalseftergiftsgrund av påföljdsnatur. I lagrummet finns en hänvisning till 1 kap. 7 och 8 § i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) och till motsvarande lagrum.

Det föreslås i propositionen att till paragrafen fogas ett nytt *4 mom.*, där åklagarens möjligheter att på framställning av undersök-

ningsledaren avsluta förundersökningen utvidgas. Det föreslås att åklagaren också skall kunna bestämma att förundersökningen skall avslutas om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, om inte något viktigt allmänt eller enskilt intresse förutsätter att den skall fortsätta.

Syftet med förslaget är att möjliggöra en ändamålsenlig och effektiv användning av förundersökningsresurserna. T.ex. utredningen av ekonomisk brottslighet skulle effektiveras om den kunde inriktas bättre redan i början av förundersökningen. Med tanke på resultatet av undersökningen vore det bra om åklagaren i högre grad än i dag kunde begränsa förundersökningen enligt straffprocessens förväntade slutresultat. Med hänsyn till de samhälleliga resurserna vore det vettigt att man när det gäller brottshelheter som omfattar flera olika brott av olika allvarlighetsgrad i större utsträckning kunde koncentrera sig på de grövsta brotten och avbryta undersökningen av de andra brottsmisstankarna eller en del av dem. Avsikten är att i lagrummet möjliggöra prövning i sådana fall när en förundersökning i normala fall är enkel att göra men saken av något exceptionellt skäl kräver omfattande och grundliga utredningar. I dessa fall kunde proportionalitetsprincipen tillämpas, varvid man slipper de omfattande ytterligare utredningar som annars skulle behövas. Det bör dock noteras att det i lagrummet förutsätts att kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta.

Med stöd av det nya lagrummet kan förundersökningen också avbrytas om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än en åtalseftergiftsgrund av påföljdsnatur. Bestämmelsen kan tillämpas på de åtalseftergiftsgrunder som inte nämns i lagrummets 3 mom. Det är således också möjligt att avbryta förundersökningen t.ex. om åtalsrätten har preskriberats. Bestämmelsen kan tillämpas t.ex. om åklagaren anser att det är fråga om den lindriga gärningsformen av en gärning och åtalsrätten har preskriberats och inte om grundformen, så att åtal fortfarande kunde väckas. Likaså kan förundersökningen avbrytas om åklagaren anser att det inte är fråga om ett brott. Vid förundersökningen utreds brottet och samlas bevis för det. Förundersökningen kan således endast i undantagsfall avbrytas på grund av bristande bevisning. Åklagaren kan dock också i en sådan situation när det på basis av de förundersökningsåtgärder som har vidtagits är övervägande sannolikt att tillräckliga bevis inte kommer att fås bestämma att förundersökningen skall begränsas på grund av bristande bevisning. Även vid tolkningen av detta lagrum skall det beaktas om kostnaderna för en tilläggsutredning skulle stå i missförhållande till den sannolika nytta som fås.

Förslaget kompletterar bestämmelserna i 43 § 2 mom. 1 punkten i förundersökningslagen. Enligt det sistnämnda lagrummet är det möjligt att avsluta förundersökningen utan att överlämna saken till åklagaren för prövning, om det vid undersökningen har framgått att något brott inte har begåtts eller att åtal i saken inte kan väckas eller något annat offentligrättsligt yrkande som grundar sig på ett brott framställas mot någon i saken. För att detta lagrum skall kunna tillämpas förutsätts det dock att det är fråga om ett klart fall. Svårare straffrättsliga tolkningsfrågor skall bedömas av åklagaren. Med stöd av det föreslagna lagrummet är det också åklagaren som på framställning av undersökningsledaren bestämmer om förundersökningen skall avbrytas.

För att förundersökningen skall kunna avbrytas förutsätts det också alltid att något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att den skall göras. Inte heller ett eventuellt skadeståndsanspråk av målsäganden utgör i sig något hinder för att förundersökningen avbryts, om det inte är fråga om något viktigt intresse. Med stöd av det nya lagrummet kan det däremot inte bestämmas att en förundersökning inte skall inledas. Förslaget hänför sig till programmet för den inre säkerheten.

5 §. I samband med det föreslagna skriftliga förfarandet bör bestämmelserna om de omständigheter som skall utredas vid förundersökningen kompletteras. Naturligast är det om en persons samtycke och erkännande in-

hämtas och svaret registreras i samband med att denne förhörs. Det föreslås att vid förundersökningen utreds förutom de omständigheter som föreskrivs i den gällande lagen också om den misstänkte och målsäganden samtycker till att målet i tingsrätten behandlas i ett sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål. En motsvarande ändring bör samtidigt göras i den bestämmelse i 16 § i förordningen om förundersökning och tvångsmedel där det anges vilka anteckningar som skall göras i förhörsprotokollet.

40 §. I propositionen föreslås att 4 mom. kompletteras så att en kopia av förundersökningsprotokollet skall tillställas inte bara ett rättegångsbiträde som förordnats för en målsägande utan också en försvarare som förordnats för en misstänkt. Parterna bör även i detta avseende behandlas rättvist. Ändringen orsakar varken extra arbete eller kostnader, eftersom en försvarare som förordnats för en misstänkt i vilket fall som helst skall beställa en kopia av förundersökningsprotokollet åt sig. Eftersom försvararen ändå beställer protokollet är det ändamålsenligt att redan från början kopiera materialet åt tillräckligt många. Försvararens arbetsbörda minskar för sin del när denne inte längre särskilt behöver beställa protokollet.

Samtidigt föreslås det att den nuvarande felaktiga hänvisningen till 2 kap. 1 § i BRL i paragrafens 4 mom. rättas. Bestämmelser om förordnande av ett rättegångsbiträde för en målsägande finns i dag nämligen i 2 kap. 1 a § i BRL. Enligt förslaget skall en kopia av förundersökningsprotokollet tillställas den som med stöd av 2 kap. 1 a § i lagen om rättegång i brottmål har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden.

1.4. Tvångsmedelslagen

1 kap. Gripande, anhållande och häktning

15 §. *Närvaro vid handläggning av häktningsyrkande.* Det föreslås att häktningsärenden framöver under vissa förutsättningar skall kunna behandlas genom videokonferens, vilket förutsätter att vissa bestämmelser i tvångsmedelslagen ses över. Enligt den gällande 15 § 2 mom. skall den som begärts häktad och som är anhållen inställas till domstolen, där han skall höras med anledning av yrkandet. Det föreslås därför att bestämmelsen ändras så att den som begärts häktad också kan höras personligen med anlitande av tekniska hjälpmedel. I övrigt föreslås bestämmelsen inte bli ändrad.

Om domstolen anser att det är lämpligt kan den som begärts häktad höras så att han eller hon deltar i rättegången med anlitande av videokonferens eller annan teknisk dataöverföring och således inte hämtas till domstolen. För att den som begärts häktad fullt ut skall kunna både följa med behandlingen vid sammanträdet och själv aktivt delta under hela behandlingen, förutsätts det i bestämmelsen att man använder en teknisk dataöverföring som möjliggör en sådan kontakt att de som deltar i behandlingen kan både höra och se varandra. Ett förhör enbart per telefon kommer således inte i fråga med stöd av detta lagrum. Användningen av tekniska hjälpmedel försvagar följaktligen inte personens ställning vid rättegången. Det krävs inte heller hans eller hennes samtycke till förfarandet. Vid ett sammanträde som hålls genom videokonferens kan svarandens normala frågerätt garanteras. Redan i dag är den tekniska utrustningen sådan att en videokonferens i hög grad motsvarar en normal muntlig och omedelbar rättegång.

Enligt den gällande lagen skall den som är anhållen ges tillfälle att anlita ett biträde när yrkandet behandlas. Bestämmelsen föreslås inte bli ändrad. Möjligheten att anlita ett biträde gäller även när den som begärts häktad hörs genom videokonferens. Svarandens rättegångsbiträde kan antingen befinna sig på samma plats som sin huvudman, t.ex. i ett polishäkte, varvid också biträdet deltar i behandlingen genom videokonferens, eller så kan biträdet befinna sig i domstolen. Rättegångsbiträdet och dennes huvudman bestämmer själva hur detta praktiska arrangemang lämpligen genomförs.

På motsvarande sätt möjliggör förslaget att den som har framställt häktningsyrkandet deltar i behandlingen genom videokonferens. Ordalydelsen i 1 kap. 15 § 1 mom. i tvångsmedelslagen förutsätter inte att den som har

framställt ett häktningsyrkande är närvarande i själva rättssalen.

Det föreslås att domstolen alltid från fall till fall skall pröva om det är lämpligt att videokonferens eller annan teknisk dataöverföring används. Om domstolen anser att det är nödvändigt att den som begärts häktad är personligen närvarande i rättssalen skall personen i fråga hämtas till domstolen för att höras liksom hittills. I praktiken kan domstolen ta hänsyn till personens egen åsikt när den beslutar om videokonferens skall användas vid häktningsrättegången eller inte. Förutom kostnads- och andra ändamålsenlighetsaspekter kan även säkerhetsaspekter tala för en videokonferens. När häktningsrättegången hålls genom en videokonferens är det möjligt att förbättra säkerheten vid förfarandet och minska de eventuella säkerhetsriskerna i samband med transporter.

21 §. *Utsättande av tid för väckande av åtal.* Enligt den gällande paragrafens 2 mom. skall den häktade hämtas till domstolen om han vill bli hörd i ett ärende som gäller förlängning av den utsatta tiden för väckande av åtal. Det föreslås att den häktade vid en sådan behandling som avses i denna paragraf skall kunna höras personligen med anlitande av videokonferens eller någon annan teknisk dataöverföring, i enlighet med vad som gäller vid behandlingen av ett häktningsyrkande enligt den föreslagna 15 §. På samma sätt som vid behandlingen av ett häktningsyrkande förutsätts det i bestämmelsen att de som deltar i behandlingen vid dataöverföringen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Domstolen bestämmer på vilket sätt hörandet skall ske. Den häktade skall hämtas till domstolen endast om domstolen anser att det är nödvändigt. Vid prövningen kan domstolen beakta bl.a. samma slags frågor som de som nämns i motiveringen till 15 §. I övrigt föreslås paragrafen inte bli ändrad.

22 §. *Ny behandling av ett häktningsärende.* Enligt bestämmelsen om ny behandling av ett häktningsärende i 22 § 3 mom., som trädde i kraft den 1 januari 2004 (646/2003), skall den häktade hämtas till domstolen om han eller hon vill bli hörd personligen eller om det annars är skäl att höra den häktade för att saken skall kunna utredas. Även denna paragraf föreslås bli ändrad på motsvarande sätt som 15 och 21 §. Det föreslås i propositionen att den häktade kan höras personligen också med anlitande av videokonferens utan att den häktade behöver hämtas till domstolen. I övrigt föreslås paragrafen inte bli ändrad.

Den häktade skall höras personligen om han eller hon vill det eller om det annars är skäl att höra den häktade för att saken skall kunna utredas. Förslaget om att tekniska hjälpmedel kan anlitas när en häktad hörs personligen motsvarar den föreslagna bestämmelsen om behandling av häktningsyrkanden i 15 §. Således kan den häktade också när ett häktningsärende behandlas på nytt höras personligen med anlitande av videokonferens eller annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra, om domstolen anser att hörandet lämpligen kan ske på detta sätt. Om domstolen anser att det är nödvändigt skall den häktade hämtas till domstolen.

5 a kap. Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation

6 §. *Handläggning av tillståndsärenden i domstol.* Enligt det gällande 2 mom. skall den som framställt ett yrkande eller en av denne förordnad tjänsteman vara närvarande vid behandlingen av ett yrkande som gäller ett teletvångsmedel. Det föreslås i propositionen att också sådan behandling som gäller teletvångsmedel skall kunna ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra.

1.5. Tingsrättslagen

17 §. I anslutning till det föreslagna skriftliga förfarandet föreslås det att till tingsrättslagen fogas en bestämmelse enligt vilken lagmannen kan förordna den som tjänstgjort som notarie i fyra månader att under vissa förutsättningar fungera som ordförande i tingsrätten vid sådant skriftligt förfarande som avses i det föreslagna 5 a kap. i BRL. Enligt förslaget förutsätts det då att strängare

straff än böter inte kan dömas ut. På detta sätt kan även en notarie vid lindrigare brott ensam behandla mål i en skriftlig process. Lagmannen kan i detta syfte utfärda ett allmänt förordnande för dessa mål så att inget särskilt förordnande behöver utfärdas i varje enskilt fall.

I praktiken kommer tingsrätterna att bli tvungna att delvis ompröva inskolningen, handledningen och övervakningen av de notarier som utför domstolspraktik när det skriftliga förfarandet införs. De notarier som behandlar mål i skriftligt förfarande bör bl.a. få utbildning i hur de särdrag som gäller utmätning av bötesstraff skall beaktas på behörigt sätt.

Enligt tingsrättslagen är en tingsfiskal behörig att utföra alla de uppgifter som lagmannen kan ålägga en notarie att utföra. Också en tingsfiskal är således behörig att avgöra mål i skriftligt förfarande i sådana fall när straffet endast är böter.

1.6. Lagen om verkställighet av böter

1 §. I enlighet med vad som sagts ovan föreslås det att den gällande bestämmelsen i 14 kap. 7 § i rättegångsbalken ändras så att den påföljd som avses där inte längre är ett straffrättsligt bötesstraff utan en disciplinär påföljd som bestäms i euro. Även den nya påföljden bör dock kunna verkställas. Därför föreslås det att 1 § i lagen om verkställighet av böter ändras så att också den nya påföljden rättegångsbot verkställs i den ordning som anges i lagen i fråga. Bötesstraffet kan i dessa fall inte förvandlas till fängelse.

1.7. Militära rättegångslagen

3 §. Det skriftliga förfarande som föreslås i denna proposition kan också användas i militära rättegångsärenden. Syftet med ändringen av militära rättegångslagen är att säkerställa att militära ledamöter kan delta i beslutsfattandet i dessa ärenden också när ett ärende avgörs utan huvudförhandling enligt de nya bestämmelserna. Därför föreslås det att ett ärende skall behandlas i en sammansättning som består av ordföranden och två militära ledamöter också i sådana fall när ärendet behandlas i ett sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål. När en domstol behandlar ärenden som gäller disciplinbesvär är den domför även med ordföranden ensam. Dessutom har i den föreslagna ändringen beaktats det förenhetligande av tingsrätterna som genomfördes 1993.

2. Närmare bestämmelser och föreskrifter

Så som närmare anges ovan föreslås det att till 9 kap. 1 a § i BRL fogas ett nytt 3 mom., som innehåller ett bemyndigande för justitieministeriet att meddela närmare föreskrifter om fullgörandet av statens ersättningsskyldighet och förfarandet vid utbetalning av ersättningen.

Utbetalningen av ersättningarna sköts av justitieministeriets betalningscentral i Tavastehus. Det är nödvändigt att domstolarna får anvisningar om förfarandet vid utbetalning av ersättningarna. Anvisningarna skall främst gälla informationsgången och förfarandet vid utbetalningen. Det är således fråga om förvaltningsinterna anvisningar som inte påverkar medborgarnas rätt att få ersättning av staten utan som behövs för att säkerställa att betalningsförfarandena är ändamålsenliga. Dessa anvisningar kan således lämpligen ges i form av ett beslut av justitieministeriet.

3. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft ca ett halvt år efter det att de har antagits och blivit stadfästa. Denna tid är nödvändig för att utbildning skall hinna ordnas för rättskiparna och polisen.

När bestämmelser om rättegångsförfarandet ändras som i detta fall, börjar enligt vedertagen praxis bestämmelserna genast efter det att de har trätt i kraft tillämpas också på ärenden som har blivit anhängiga före ikraftträdandet. Avsikten är att de nya bestämmelserna även i detta fall skall tillämpas också på mål som har blivit anhängiga innan lagarna trätt i kraft. Därför behövs inte någon särskild övergångsbestämmelse, utan lagarna skall enligt förslaget genast börja gälla också alla de mål som är anhängiga i domstolarna.

4. Lagstiftningsordning

Den föreslagna lagstiftningen gäller rättegångsförfarandet i brottmål och har därför samband med i synnerhet det i grundlagen (731/1999) tryggade rättsskyddet (GrL 21 §). Var och en har rätt att på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag. Garantierna för en rättvis rättegång skall tryggas genom lag.

Den centrala ändringen med hänsyn till rätten till en rättvis rättegång är möjligheten att avgöra mål utan huvudförhandling genom skriftlig behandling i kansliet (BRL 5 a kap.). Bestämmelserna i artikel 6 stycke 1 i Europarådets människorättskonvention (FördrS 19/1990) förutsätter att var och en har rätt till en muntlig behandling (*hearing*) när det gäller att pröva anklagelser mot honom för brott. Också den ovan nämnda 21 § i grundlagen kan på motsvarande sätt anses förutsätta att en part som vill det skall ha rätt till muntlig behandling i domstol (RP 309/1993 rd, s. 78—79). I tingsrätten är detta särskilt motiverat, eftersom det är fråga om en domstol i första instans. Bestämmelserna om de grundläggande rättigheterna kräver dock inte nödvändigtvis en muntlig behandling i sådana fall när den åtalade klart samtycker till att ingen muntlig rättegång ordnas i målet. För att ett brottmål skall kunna behandlas utan muntlig huvudförhandling så som föreslås i propositionen krävs det enligt förslaget att svaranden erkänner den gärning som anges i åtalet och ger sitt uttryckliga samtycke till att målet avgörs i skriftligt förfarande. Enligt de föreslagna bestämmelserna kan svaranden dessutom inte heller dömas till strängare straff än fängelse i sex månader utan att svaranden särskilt ges tillfälle att avge en muntlig utsaga till domstolen.

Det föreslås i propositionen att bevisning skall kunna tas upp vid huvudförhandlingen trots att svaranden har uteblivit från domstolens sammanträde (BRL 6:3 a). Enligt artikel 6 stycke 3 punkt d i den ovan nämnda människorättskonventionen skall var och en som anklagats för ett brott ha rätt att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas mot honom. Rättegångsmaterialet skall i princip läggas fram vid en offentlig behandling i den åtalades närvaro, så att kravet på ett kontradiktoriskt förfarande uppfylls. Såsom konstaterats i allmänna motiveringen är människorättskonventionen dock inte lika strikt när det gäller kravet på att genomföra koncentrationsprincipen som den nu gällande nationella lagstiftningen.

Den i propositionen föreslagna möjligheten att höra ett vittne eller en sakkunnig eller att i bevissyfte förhöra en målsägande eller annan svarande gäller endast sådana situationer när svaranden inte har följt en uppmaning att infinna sig personligen i domstolen trots att svaranden i samband med stämningen har underrättats om att bevisningen kan tas upp även om han eller hon inte infinner sig till huvudförhandlingen. Enligt de föreslagna bestämmelserna ges svaranden således tillfälle att ställa frågor till vittnet, men svaranden har genom att utebli från huvudförhandlingen avstått från att utnyttja detta tillfälle. Bevisningen skall på svarandens begäran alltid tas upp på nytt om svaranden har haft laga förfall för sin utevaro. Bevisningen kan också tas upp på nytt av något annat särskilt skäl, t.ex. om den bevisning som har tagits upp vid den första behandlingen står i strid med bevisning som har lagts fram senare. De föreslagna bestämmelserna kan därför anses uppfylla kraven på en rättvis rättegång som människorättskonventionen förutsätter.

Även de föreslagna bestämmelserna om att den som skall hämtas till domstolen får tas i förvar är av betydelse med tanke på tillgodoseendet av de grundläggande rättigheterna. Förvaret får enligt förslaget räcka högst fem dygn. Det förutsätts då att domstolen har bestämt om hämtning eller att det på grund av personens uppförande finns anledning att anta att han eller hon annars inte kan hämtas till sammanträdet (de föreslagna RB 12:33 och 17:36). Den centrala ändringen jämfört med nuläget är att den tid som förvaret totalt får räcka har förlängts från tre till fem dygn. Samtidigt utvidgas bestämmelsernas tillämpningsområde så att också ett vittne kan tas i förvar i en situation där vittnet ännu inte har varit frånvarande från ett sammanträde men det redan på förhand på grund av vittnets uppförande finns anledning att anta att han eller hon inte kommer att följa en uppmaning att infinna sig i domstolen (den föreslagna

RB 17:36).

Rätten till personlig frihet tryggas i grundlagens 7 § 1 mom. Enligt samma paragrafs 3 mom. får ingen berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Straff som innefattar frihetsberövande får dömas ut endast av domstol. Lagligheten av andra frihetsberövanden skall kunna underkastas domstolsprövning.

Rätten till frihet tryggas också i artikel 5 i människorättskonventionen. I artikeln uppräknas dessutom i detalj de grunder på vilka ett frihetsberövande är acceptabelt. Enligt den grund för frihetsberövande som anges i stycke 1 punkt b i artikeln får någon lagligen arresteras eller på annat sätt berövas sin frihet "till följd av att han har underlåtit att underordna sig en domstols lagligen givna beslut eller för att en i lag föreskriven skyldighet skall fullgöras". Bestämmelsen i konventionen har ansetts vara tillämplig endast på relativt kortvariga frihetsberövanden. Om någon hålls häktad under en lång, obestämd tid kan detta utgöra en kränkning av bestämmelsen (se Matti Pellonpää, Euroopan ihmisoikeussopimus, Helsingfors 2000, s. 251—252).

Grunderna för de föreslagna bestämmelserna om förvar kan anses vara godtagbara med hänsyn till systemet för de grundläggande rättigheterna. Det är fråga om ett noggrant och konkret åläggande att infinna sig i domstolen som den berörda personen ges möjlighet att uppfylla frivilligt. Enligt förslaget får en person tas i förvar endast när syftet är att härigenom tvinga honom eller henne att fullgöra sin skyldighet att infinna sig i domstolen, och det är således inte fråga om en påföljd för underlåtelse att fullgöra denna skyldighet.

Innan någon tas i förvar skall domstolen alltid pröva om personen i fråga skall hämtas till domstolen eller om det på grund av hans eller hennes uppförande finns anledning att anta att enbart en uppmaning att infinna sig i domstolen inte räcker. Vanligtvis är situationen den att personen i fråga redan har uteblivit från domstolen trots att ha kallats dit vid vite.

Den föreslagna maximitiden för frihetsberövandet är kort, dvs. fem dygn. I enlighet med proportionalitetsprincipen är ett kortare förvar än detta i praktiken oftast tillräckligt.

Ibland är det dock i praktiken nödvändigt att en person tas i förvar för att rättegången skall kunna fortsätta. Om personen döms till straff i målet, skall ett frihetsberövande på mer än ett dygn avräknas från det straff som döms ut (SL 3:11).

Också de föreslagna bestämmelserna i RB 14:6—7 innebär en ny möjlighet till frihetsberövande. Enligt förslaget är rättens ordförande skyldig att övervaka att ordningen vid sammanträdet upprätthålls och meddela de föreskrifter som behövs för detta. Ordföranden kan för det första bestämma att den som stör behandlingen eller uppträder på ett sätt som kränker domstolens anseende skall avlägsnas från rättssalen. Den som inte följer ordförandens föreskrifter eller som vid ett sammanträde eller i en skrivelse till domstolen använder ett sådant tal- eller skrivsätt som kränker domstolens anseende, eller som annars stör behandlingen eller uppträder på ett sätt som kränker domstolens anseende, kan dömas att betala en rättegångsbot på högst 1 000 euro.

Om rättegångsboten inte är en tillräcklig åtgärd för att avhjälpa störningen, kan domstolen enligt förslaget bestämma att den som är personligen närvarande i rätten omedelbart skall tas i förvar och hållas i förvar i högst 24 timmar.

Även detta förslag kan anses godtagbart med hänsyn till systemet med de grundläggande rättigheterna. Det är fråga om en noggrant avgränsad bestämmelse som tillämpas endast om det visar sig att de övriga disciplinära åtgärder som domstolen har vidtagit för att upprätthålla ordningen inte är tillräckliga. Enligt de föreslagna bestämmelserna kan domstolen bestämma att en person skall tas i förvar om rättegångsbot inte är en tillräcklig åtgärd för att avhjälpa störningen. I dag går man i en motsvarande situation i praktiken till väga så att domstolen kallar på polisen, som kan bestämma att personen skall tas i förvar med stöd av polislagens 20 §.

Enligt förslaget är det även i dessa fall alltid domstolen som bestämmer om förvaret i syfte att trygga en störningsfri rättegång. Maximitiden för förvaret är kort, högst 24 timmar. Enligt förslaget kan den som har

tagits i förvar alltid särskilt söka ändring i beslutet genom besvär.

Det föreslås i propositionen att sådana rättegångsförfaranden enligt tvångsmedelslagen som avser häktning eller har samband med häktning skall kunna hållas genom videokonferens så att den som häktats eller begärts häktad inte behöver transporteras till domstolen. Enligt artikel 5 stycke 3 i Europarådets människorättskonvention skall var och en som är arresterad eller berövad sin frihet ofördröjligen "ställas inför" en domare eller en annan tjänsteman som enligt lag utövar domarmakt (*"shall be brought before a judge"*).

Den sistnämnda bestämmelsen i människorättskonventionen bör dock tolkas så att den inte förutsätter att den som arresterats ställs inför domaren så att båda är personligen närvarande i samma rum. Dagens teknik möjliggör videokonferenser där den arresterade och domaren har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra och således föra en omedelbar diskussion, och härigenom uppfylls människorättskonventionens ovan nämnda krav på att en person skall ställas inför rätta. Den arresterade har rätt att anlita ett rättegångsbiträde på samma sätt som vid en normal häktningsrättegång. En videokonferens kan i praktiken också förkorta den tid som en person är arresterad utan ett domstolsbeslut och således även bättre uppfylla kraven i artikel 5 stycke 3. Av betydelse är också att domstolen enligt förslaget i dessa situationer alltid på basis av lämplighetsprövning från fall till fall avgör om videokonferens skall användas.

Användningen av videokonferens i samband med häktningsrättegångar skall således anses överensstämma med grundlagen, trots att det enligt förslaget inte krävs samtycke av den som begärts häktad eller den som redan häktats för användningen.

Kraven på en rättvis rättegång har beaktats också i de övriga föreslagna bestämmelserna.

På de grunder som anges ovan kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom det är fråga om väsentliga ändringar i rättegångsförfarandet i brottmål, bör grundlagsutskottets utlåtande dock inhämtas om propositionen.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

Lagförslagen

1.

Lag

om ändring av lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen av den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 1 § 2 mom.,

ändras 2 kap. 1 a och 3 § och 10 § 1 mom., 3 kap. 10 § 2 mom., 5 kap. 8 § 3 mom., 13 § och 15 § 1 mom., 6 kap. 3 §, 9 § 2 mom., 11 § 1 och 2 mom., 7 kap. 2 § 1 mom. 6 punkten och 9 kap. 1 a § 1 mom. samt 6 och 9 §,

av dem 2 kap. 1 a § sådan den lyder i lag 652/2004, 3 § och 9 kap. 1 a § 1 mom. sådana de lyder i lag 107/1998, 2 kap. 10 § 1 mom. sådant det lyder i lag 260/2002 och 9 kap. 9 § sådan den lyder i lag 369/1999,

fogas till 3 kap. 10 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom., till 5 kap. en ny 10 a §, till lagen ett nytt 5 a kap., till 6 kap. en ny 3 a §, till 7 kap. en ny 14 a § och en ny 24 § samt en ny mellanrubrik före 24 §, till 9 kap. 1 a §, sådan den lyder i nämnda lag 107/1998, ett nytt 3 mom. samt till 11 kap. en ny 5 a § som följer:

2 kap.

Om biträdande av part

1 a §

Domstolen kan förordna ett rättegångsbiträde för att bistå målsäganden under förundersökningen och, om målsäganden har anspråk i ett mål som drivs av allmänna åklagaren, under rättegången, när målet gäller

1) sexualbrott som avses i 20 kap. i strafflagen, om inte ett förordnande av särskilda skäl anses onödigt,

2) brott som avses i 21 kap. 1—6 § i strafflagen, om ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte, eller

3) brott mot liv, hälsa eller frihet, om ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter.

3 §

Under de förutsättningar som framgår av 1 a § kan för en målsägande som blir hörd personligen för utredning av saken och anses behöva stöd vid förundersökningen och i rättegången förordnas en stödperson som har tillräcklig kompetens för att sköta uppdraget.

10 §

Till en försvarare och ett målsägandebiträde som förordnats enligt detta kapitel betalas av statens medel arvode och ersättning med iakttagande i tillämpliga delar av det som i 17 och 18 § i rättshjälpslagen bestäms om arvode och ersättning till biträden. Till en stödperson som förordnats enligt detta kapitel samt till ett vittne som har åberopats av en

svarande som har fått en försvarare och till ett vittne som har åberopats av en målsägande som har fått ett biträde betalas ersättning med iakttagande i tillämpliga delar av det som i 18 § i rättshjälpslagen bestäms om ersättning.

— — — — — — — — — — — — — — —

3 kap.

Om privaträttsligt anspråk

10 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Domstolen kan även per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig dataförmedling uppmana målsäganden eller någon annan som har rätt att framställa privaträttsliga anspråk i saken att inom en viss tid framställa sina anspråk och grunderna för anspråken till domstolen. Härvid tillämpas inte det som i 1 mom. föreskrivs om avvissande av anspråk. Anspråken och grunderna för dem får på domstolens begäran tillställas domstolen per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig dataförmedling. Om sådana anspråk eller grunder för anspråk som har framställts muntligen är oklara, kan domstolen kräva att de bekräftas skriftligen.

Om inte något annat följer av 5 kap. 5 eller 6 § i rättegångsbalken, kan ett anspråk enligt 1 eller 2 mom. prövas i samband med ett brottmål även om den som framställt anspråket inte är närvarande i rätten.

5 kap.

Om väckande av åtal

8 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Stämning får av något särskilt skäl också verkställas så att svaranden delges endast stämningen och meddelas de i 3 § 1 mom. 3—5 punkten avsedda omständigheter som ligger till grund för stämningsansökan. Stämningsansökan och det i 3 kap. 10 § avsedda yrkandet skall härvid utan dröjsmål sändas till svaranden per post i så god tid att svaranden har tillräckligt med tid att bereda sitt försvar innan ärendet behandlas i rätten. Om svaranden inte har någon postadress skall svaranden i samband med stämningen underrättas om i vilken domstols kansli handlingarna finns att få.

10 a §

Ett sammanträde för muntlig förberedelse kan också hållas per telefon eller med hjälp av videokonferens eller någon annan lämplig dataförmedling som möjliggör att de som deltar i sammanträdet kan tala med varandra, om detta är ändamålsenligt med hänsyn till arten och omfattningen av de frågor som skall behandlas vid sammanträdet.

13 §

Om svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning, skall huvudförhandlingen hållas inom två veckor från det att brottmålet blev anhängigt. Fattas ett beslut om häktning, reseförbud eller avstängning från tjänsteutövning efter det att åtal har väckts, räknas tiden från beslutet.

Om en svarande som inte har fyllt 18 år åtalas för ett brott för vilket, under de omständigheter som nämns i åtalet, föreskrivs strängare straff än fängelse i sex månader, skall huvudförhandlingen hållas senast 30 dagar efter det att brottmålet blev anhängigt. Om huvudförhandlingen ställs in skall ny huvudförhandling hållas inom 30 dagar från den dag då huvudförhandlingen skulle ha hållits.

Fristen i 1 eller 2 mom. kan förlängas utöver den tid som föreskrivs ovan, om detta krävs med hänsyn till en sådan åtgärd som avses i 7 eller 11 §, gemensam handläggning av åtal eller av någon annan viktig orsak.

15 §

Till huvudförhandlingen skall kallas

1) åklagaren,
2) svaranden,
3) en målsägande som har underrättat domstolen om att han eller hon kommer att framställa yrkanden i saken och vars talan åklagaren inte för, samt
4) ett målsägandebiträde och en stödperson som har förordnats med stöd av 2 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

5 a kap.

Om avgörande av mål utan huvudförhandling

Förutsättningar

1 §

Ett mål kan avgöras utan att huvudförhandling hålls (*skriftligt förfarande*), om

1) det för inget enskilt brott som avses i ett av allmänna åklagaren väckt åtal under de omständigheter som nämns i åtalet har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst två år,

2) svaranden erkänner den gärning som anges i allmänna åklagarens åtal och samtycker till att målet avgörs i skriftligt förfarande,

3) svaranden var myndig när gärningen begicks, och

4) målsäganden under förundersökningen eller senare skriftligen har meddelat att han eller hon inte yrkar på att huvudförhandling skall hållas.

I skriftligt förfarande kan inte dömas ut strängare straff än fängelse i nio månader.

Förfarandet

2 §

Om förundersökningen eller andra omständigheter ger anledning att anta att det finns förutsättningar för skriftligt förfarande, skall svaranden i samband med delgivningen av stämningen, stämningsansökan och ett sådant anspråk som avses i 3 kap. 10 § uppmanas att skriftligen inom en tid som domstolen bestämmer meddela tingsrätten om han eller hon erkänner den gärning som anges i åtalet och samtycker till att målet avgörs utan huvudförhandling.

Svaranden skall i stämningen också uppmanas att skriftligen bemöta de yrkanden som framställs mot honom eller henne. I övrigt gäller angående stämningen i tillämpliga delar 5 kap. 9 §.

Om svaranden inom den utsatta tiden tillställer tingsrätten ett sådant meddelande som avses i 1 mom. och det i övrigt finns förutsättningar enligt 1 § för att avgöra målet i skriftligt förfarande, ordnas ingen huvudförhandling i målet utan saken avgörs utan dröjsmål i skriftligt förfarande, om det inte är skäl att överföra målet till huvudförhandling.

3 §

Tingsrätten kan av särskilda skäl uppmana en part att dessutom tillställa tingsrätten en skriftlig utsaga. Tingsrätten bestämmer då vad parten skall yttra sig om.

Om tingsrätten anser att det är nödvändigt kan den ge en part tillfälle att avge en muntlig utsaga i tingsrättens kansli eller på platsen för sammanträdet. Tingsrätten kan också tillåta att ett svaromål eller en utsaga får avges muntligen i tingsrättens kansli eller på platsen för sammanträdet.

En part kallas till muntligt förhör vid äventyr att målet kan avgöras trots partens utevaro. Tingsrätten kan också bestämma att en part skall infinna sig personligen i tingsrätten, om det anses nödvändigt att parten är personligen närvarande. Härvid iakttas i tillämpliga delar vad som i 8 kap. föreskrivs om kallelse och de hot vid vilka en part kan kallas till sammanträdet.

4 §

När muntligt förhör ordnas i ett mål skall en parts muntliga svaromål eller utsaga antecknas i protokollet.

En parts skriftliga svaromål eller utsaga eller ett protokoll som upprättats över en parts muntliga svaromål eller utsaga skall genast delges de parter som handlingen gäller, om inte detta är uppenbart onödigt.

5 §

I skriftligt förfarande kan svaranden inte dömas till strängare straff än fängelse i sex månader utan att svaranden ges tillfälle att avge en muntlig utsaga.

6 §

Bestämmelser om när tingsrätten är domför finns i 2 kap. 6 § i rättegångsbalken.

Avgörandet

7 §

I skriftligt förfarande får till grund för domen eller beslutet läggas endast sådana omständigheter som nämns i åtalet, svarandens erkännande, eventuella skriftliga eller i pro-

tokollet antecknade muntliga yrkanden, svaromål eller utsagor som parterna har framställt samt annat skriftligt material som har uppkommit vid behandlingen av målet. Ett förundersökningsprotokoll som har tillställts tingsrätten får läggas till grund för domen eller beslutet endast till den del protokollet har åberopats av parterna.

8 §

Tingsrätten skall i god tid innan avgörandet meddelas skriftligen underrätta parterna om vilken dag domen eller beslutet kommer att meddelas. Detta kan göras redan i samband med delgivningen av stämningen.

Tingsrätten skall omedelbart efter det att domen eller beslutet har meddelats sända en kopia av avgörandet till svaranden och till en målsägande som har framställt yrkanden i målet och samtidigt sända de fullföljdsanvisningar som avses i 25 kap. 3 § 2 mom. i rättegångsbalken. I avgörandet skall antecknas att det inte innehåller uppgift om avgörandets laga kraft. Avgörandet och fullföljdsanvisningarna får sändas per post till den adress som parten senast har uppgett.

Kompletterande bestämmelser

9 §

I det skriftliga förfarandet iakttas i övrigt vad som föreskrivs om behandling av brottmål.

Sådana mål som avses i 7 kap. kan inte behandlas i skriftligt förfarande.

6 kap.

Om huvudförhandling

3 §

Huvudförhandlingen får inledas trots sådana hinder som avses i 2 § 4—6 punkten, om det finns anledning att anta att behandlingen av målet inte behöver skjutas upp eller, om behandlingen måste skjutas upp, att någon ny huvudförhandling inte behöver hållas av skäl som anges i 11 §, och uppskovet inte medför någon betydande olägenhet för behandlingen av målet.

Huvudförhandlingen får inledas trots ett sådant hinder som avses i 2 § 2 punkten, om

1) svaranden inte har följt en uppmaning om att vid vite infinna sig i domstolen, och

2) det trots att behandlingen måste skjutas upp finns anledning att anta att någon ny huvudförhandling inte behöver hållas av skäl som anges i 11 §, och uppskovet inte medför någon betydande olägenhet för behandlingen av målet.

3 a §

När en huvudförhandling har inletts med stöd av 3 § 2 mom. kan domstolen trots svarandens utevaro höra vittnen och sakkunniga eller förhöra målsäganden eller en annan svarande i bevissyfte, om svaranden i samband med stämningen har underrättats om att bevisningen kan tas upp även om han eller hon är frånvarande. Målet får behandlas även till övriga delar, om det är nödvändigt för att målsägandens privaträttsliga anspråk skall kunna behandlas eller bevis tas upp.

När huvudförhandlingen fortsätter efter att ha varit uppskjuten skall domstolen för svaranden redogöra för det rättegångsmaterial som har kommit in i målet i svarandens utevaro.

Bevisningen tas inte upp på nytt när svaranden är närvarande. Bevisningen skall dock tas upp på nytt om svaranden begär det och svaranden har haft laga förfall för sin utevaro men inte har kunnat anmäla detta i tid, eller om domstolen anser att det är nödvändigt av något särskilt skäl.

9 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Om huvudförhandlingen inte kan hållas inom en dag, får sammanträdet avbrytas. Sammanträdet skall om möjligt fortsättas under dagar som följer på varandra. Är detta inte möjligt, skall målet behandlas under minst två vardagar i veckan, om inte behandlingen skjuts upp med stöd av 10 §.

— — — — — — — — — — — — — — —

11 §

Om domstolen på grund av bristande domförhet måste ta in en ny medlem under pågående huvudförhandling, skall en ny huvudförhandling hållas. En ny huvudförhandling skall likaså hållas om behandlingen av målet

har skjutits upp en eller flera gånger med mer än sammanlagt 30 dagar.

Även om målet har varit uppskjutet med mer än 30 dagar behöver ingen ny huvudförhandling hållas, om det med hänsyn till målets art av särskilda skäl anses onödigt och om det kan anses att huvudförhandlingen har hållits i ett sammanhang trots uppskovet och avbrottet. En ny huvudförhandling skall dock alltid hållas när huvudförhandlingen har skjutits upp med mer än sammanlagt 60 dagar.

— — — — — — — — — — — — — —

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

2 §

I stämningsansökan skall uppges

— — — — — — — — — — — — — —

6) utredning om att åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller att förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas,

— — — — — — — — — — — — — —

14 a §

Förberedelsesammanträdet kan också hållas per telefon eller med hjälp av videokonferens eller någon annan lämplig dataförmedling som möjliggör att de som deltar i sammanträdet kan tala med varandra, om detta är ändamålsenligt med hänsyn till arten och omfattningen av de frågor som skall behandlas vid sammanträdet. Härvid tillämpas inte bestämmelserna om avgörande av ett mål på grund av en parts utevaro.

Hörande av åklagaren

24 §

Om målsäganden använder sig av sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. eller enligt 118 § 3 mom. i grundlagen eller om målsäganden ensam för talan i brottmålet på grund av att förundersökningsmyndigheten har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas, skall domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art.

9 kap.

Om rättegångskostnader

1 a §

Om ett åtal eller något annat yrkande som har framförts av åklagaren förkastas, avvisas eller avskrivs, är staten skyldig att på yrkande av svaranden ersätta dennes rättegångskostnader till ett skäligt belopp. Staten är dock inte ersättningsskyldig, om svaranden med anledning av att målsäganden har sökt ändring döms för den gärning som åtalet gällde. Ersättningen betalas först när frågan om svarandens skuld har avgjorts och avgörandet har vunnit laga kraft.

— — — — — — — — — — — — — —

Justitieministeriet kan meddela närmare föreskrifter om fullgörande av statens ersättningsskyldighet och om förfarandet vid utbetalning av ersättningen.

6 §

Yrkande på ersättning för rättegångskostnaderna skall framställas innan behandlingen av målet har slutförts. I yrkandet skall beloppet av rättegångskostnaderna och grunderna för dem specificeras.

9 §

Vad som i 21 kap. 8, 12 och 13 §, 14 § 2 mom. samt 16 § i rättegångsbalken bestäms om tvistemål skall i tillämpliga delar gälla även i brottmål.

11 kap.

Om domstolens avgörande

5 a §

Innan domstolen bestämmer om undersökning av sinnestillståndet hos en svarande i brottmål skall den separat avgöra (*mellandom*) frågan om det har visats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. Samtidigt kan domstolen genom mellandom avgöra en fråga som gäller privaträttsliga anspråk eller andra yrkanden. I

en mellandom får ändring inte sökas särskilt genom besvär.

Efter sinnesundersökningen avgör domstolen vilket brott svaranden har gjort sig skyldig till och avgör målet till övriga delar, om inte målet för någon svarandes del kan avgöras separat på de grunder som anges i 5 §. Av särskilda skäl kan även en fråga som avgjorts genom mellandom bedömas på nytt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i rättegångsbalken 15 kap. 14—16 § och 29 kap.,

av dem 15 kap. 15 och 16 § sådana de lyder i lag 21/1868 samt 29 kap. sådant det lyder delvis ändrat i nämnda lag och i lag 362/1960,

ändras 6 kap. 5 § 2 mom., 12 kap. 33 §, 14 kap. 6 och 7 § samt 17 kap. 9 § 2 mom., 36 § 1 mom. och 45 §,

sådana de lyder, 6 kap. 5 § 2 mom. i lag 1052/1991, 12 kap. 33 § samt, 17 kap. 9 § 2 mom. och 36 § 1 mom. i lag 690/1997, 14 kap. 6 och 7 § i nämnda lag 362/1960 samt 17 kap. 45 § i lagarna 571/1948 och 494/1969, samt,

fogas till 2 kap. 6 §, sådan den lyder i nämnda lag 1052/1991, ett nytt 2 mom. och till 17 kap. 36 §, sådan den lyder i nämnda lagar 571/1948 och 690/1997, ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom., som följer:

2 kap.

Om domförhet

6 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Vid avgörande av brottmål i skriftligt förfarande är tingsrätten domför med ordföranden ensam.

6 kap.

Huvudförhandling i tvistemål

5 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Om huvudförhandlingen inte kan hållas inom en dag, får sammanträdet avbrytas. Sammanträdet skall om möjligt fortsättas under dagar som följer på varandra. Är detta inte möjligt, skall målet behandlas under minst två vardagar i veckan, om inte behandlingen skjuts upp med stöd av 10 §.

— — — — — — — — — — — — — — —

12 kap.

Om parterna

33 §

En part eller en person som skall höras får tas i förvar, om domstolen har bestämt att personen i fråga skall hämtas till domstolen. Frihetsberövandet får inte räcka längre än fem dygn, transporttiden inräknad.

Bestämmelser om när ett vittne får tas i förvar finns i 17 kap. 36 §.

14 kap.

Om handläggning av mål inför rätta

6 §

Rättens ordförande är skyldig att övervaka att ordningen vid sammanträdena upprätthålls och meddela de föreskrifter som behövs för detta. Ordföranden kan bestämma att den som stör handläggningen eller annars uppför sig olämpligt skall avlägsnas från rättssalen.

7 §

Den som

1) inte följer de föreskrifter som ordföranden har meddelat med stöd av 6 §,

2) vid ett sammanträde eller i en skrivelse till domstolen använder ett sådant tal- eller skrivsätt som kränker domstolens anseende eller som annars är olämpligt, eller

3) annars stör handläggningen eller uppför sig olämpligt,

kan dömas att betala en rättegångsbot på högst 1 000 euro.

Om rättegångsboten i en sådan situation som avses i 1 mom. inte är en tillräcklig åtgärd för att avhjälpa störningen, kan domstolen bestämma att den som är personligen närvarande i rätten omedelbart skall tas i förvar och hållas i förvar i högst 24 timmar. Om en part tas i förvar skall domstolen pröva om behandlingen av målet kan fortsätta trots partens utevaro.

Domstolen förordnar på eget initiativ om de påföljder som avses i denna paragraf. Förordnandet utgör inte något hinder för att väcka åtal för samma gärning, om det på något annat ställe i lag föreskrivs om straff för den. Ändring i ett beslut om rättegångsbot eller tagande i förvar får sökas särskilt genom besvär.

17 kap.

Om bevisning

9 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Om bevis har tagits upp i en parts utevaro, skall beviset tas upp på nytt när parten är närvarande, om det inte finns något hinder för detta och något annat inte följer av 7 § eller av 6 kap. 3 a § i lagen om rättegång i brottmål. Om beviset inte tas upp på nytt, skall domstolen redogöra för detta på basis av rättegångsmaterialet i målet.

— — — — — — — — — — — — — — —

36 §

Ett vittne som uteblir utan laga förfall eller avlägsnar sig utan lov skall dömas till förelagt vite, och om domstolen inte beslutar att fortsätta behandlingen av målet senare, kan den bestämma att vittnet genast skall hämtas till domstolen. Beslutar domstolen att behandlingen av målet skall fortsättas vid ett senare sammanträde, skall den förelägga vittnet ett högre vite eller, då orsak finns, bestämma att vittnet skall hämtas till det senare sammanträdet. Ett vittne som skall hämtas får tas i förvar. Ett vittne får inte vara berövat sin frihet av orsaker som avses i detta moment längre än fem dygn, transporttiden inräknad.

Om det på grund av hur ett vittne eller någon annan som skall höras personligen i bevissyfte uppför sig finns anledning att anta att han eller hon inte kommer att följa en uppmaning att infinna sig i domstolen, kan domstolen bestämma att personen i fråga skall hämtas till sammanträdet.

— — — — — — — — — — — — — — —

45 §

Domstolen kan bestämma att sinnestillståndet hos en svarande i brottmål skall undersökas, om

1) domstolen i en mellandom enligt 11 kap. 5 a § i lagen om rättegång i brottmål har konstaterat att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet,

2) det är motiverat att svarandens sinnestillstånd undersöks, och

3) svaranden samtycker till sinnesundersökningen eller svaranden är häktad eller åtalas för ett brott som kan medföra strängare straff än fängelse i ett år.

Domstolen kan på framställning av åklagaren, den misstänkte eller den misstänktes intressebevakare under de förutsättningar som anges i 1 mom. 2 och 3 punkten förordna om undersökning av den misstänktes sinnestillstånd redan under förundersökningen eller före huvudförhandlingen, om den misstänkte har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till en straffbar gärning eller om det annars är klart att en sinnesundersökning är nödvändig. Bestämmelser om domstolens domförhet och hur sammanträdet skall hållas när ett beslut som avses i detta moment fattas finns i 1 kap. 9 § 2 mom. i tvångsmedelslagen.

I ett beslut om sinnesundersökning får ändring inte sökas särskilt genom besvär. Den som enligt domstolens beslut skall genomgå sinnesundersökning får anföra klagan över

beslutet. Klagan får anföras utan tidsbegränsning. Klagan skall behandlas skyndsamt.

Angående sinnesundersökningen och intagning på sinnessjukhus i detta syfte föreskrivs särskilt.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) 5 § 1 mom. och 40 § 4 mom.,

sådana de lyder, 5 § 1 mom. i lag 645/2003 och 40 § 4 mom. i lag 427/2003, samt

fogas till 4 §, sådan den lyder i nämnda lag 645/2003, ett nytt 4 mom. som följer:

4 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Åklagaren kan också på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökningen skall avslutas, om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än en sådan som anges i 3 mom. För att förundersökningen skall kunna avslutas förutsätts det dessutom att något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att den skall fortsätta.

5 §

Vid förundersökning utreds

1) brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, vilka parterna är samt de andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal,

2) för säkerställande av eventuellt kvanstad den skada som har tillfogats och den vinning som har erhållits genom brottet,

3) målsägandens privaträttsliga anspråk, om denne med stöd av 3 kap. 9 § i lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra talan angående anspråket samt

4) huruvida den misstänkte och målsäganden samtycker till att målet i tingsrätten behandlas i ett sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål.

— — — — — — — — — — — — — — —

40 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Den som med stöd av 2 kap. 1 a § i lagen om rättegång i brottmål har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden och den som med stöd av 2 kap. 1 § i nämnda lag har förordnats till försvarare för den misstänkte skall tillställas en kopia av förundersökningsprotokollet.

———

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 1 kap. 15 § 2 mom., 21 § 2 mom. och 22 § 3 mom. samt 5 a kap. 6 § 2 mom.,

av dem 1 kap. 21 § 2 mom. sådant det lyder i lag 693/1997 och 1 kap. 22 § 3 mom. och 5 a kap. 6 § 2 mom. sådana de lyder i lag 646/2003, som följer:

1 kap.

Gripande, anhållande och häktning

15 §

Närvaro vid handläggning av häktningsyrkande

— — — — — — — — — — — — — — —

Den som begärts häktad och som är anhållen skall höras personligen med anledning av häktningsyrkandet. Om domstolen anser att det är lämpligt, kan den som begärts häktad höras utan att han eller hon är närvarande i rättssalen med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Om domstolen anser att det är nödvändigt skall den som begärts häktad hämtas till domstolen. Den som begärts häktad skall ges tillfälle att anlita ett biträde när yrkandet behandlas.

— — — — — — — — — — — — — — —

21 §

Utsättande av tid för väckande av åtal

— — — — — — — — — — — — — — —

Om den tid som har satts ut för väckande av åtal visar sig vara för kort, kan domstolen på begäran som inom denna tid har framställts av åklagaren förlänga tiden. Den häktade och dennes biträde skall ges tillfälle att bli hörda med anledning av begäran. Den häktade skall höras personligen om han eller hon vill det. Om domstolen anser att det är lämpligt kan den häktade höras utan att han eller hon är närvarande i rättssalen med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Om domstolen anser att det är nödvändigt skall den häktade hämtas till domstolen.

— — — — — — — — — — — — — — —

22 §

Ny behandling av ett häktningsärende

— — — — — — — — — — — — — — —

Den häktade och dennes biträde samt den anhållningsberättigade tjänstemannen skall ges tillfälle att bli hörda när häktningsärendet behandlas på nytt, om inte den häktade eller den anhållningsberättigade tjänstemannen meddelar att detta inte är nödvändigt. Den häktade skall höras personligen om han eller hon vill det eller om det annars är skäl att höra den häktade för att saken skall kunna utredas. Om domstolen anser att det är lämpligt kan den häktade höras utan att han eller hon är närvarande i rättssalen med anlitande av

videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Om domstolen anser att det är nödvändigt skall den häktade hämtas till domstolen.

5 a kap.

Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation

6 §

Handläggning av tillståndsärenden i domstol

— — — — — — — — — — — — — — —

Ett yrkande som har framställts av en anhållningsberättigad tjänsteman skall utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i närvaro av tjänstemannen eller en av denne förordnad tjänsteman. Behandlingen kan också ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Ärendet avgörs utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslutningen, teleadressen eller teleterminalutrustningen eller av det utrymme som skall avlyssnas eller övervakas hörs. När ett ärende som avses i 3 § 2 mom. behandlas, skall dock innehavaren av teleanslutningen eller teleadressen ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talar emot det.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av 17 § i tingsrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tingsrättslagen av den 28 juni 1993 (581/1993) 17 § 1 mom., sådant det lyder i lag 774/2002, som följer:

17 §

Lagmannen kan förordna

1) den som tjänstgjort som notarie i två månader att i tingsrättens kansli handlägga och avgöra

a) inskrivningsärenden som avses i 5 kap. 1 § i jordabalken (540/1995),

b) ansökningsärenden,

c) mål som avses i 5 kap. 3 och 14 § i rättegångsbalken, samt

2) den som tjänstgjort som notarie i fyra månader att i enkla tvistemål som gäller fordringar träffa sådana avgöranden som avses i 5 kap. 27 a § i rättegångsbalken samt att fungera som ordförande i tingsrätten

a) vid sammanträden med en domare i ansökningsärenden,

b) vid sammanträden med en domare i brottmål och i ärenden som gäller förvandlingsstraff för böter, dock inte vid behandling av häktnings- och reseförbudsärenden enligt tvångsmedelslagen (450/1987),

c) vid muntlig förberedelse och vid huvudförhandling med en domare i enkla tvistemål som gäller fordringar, och

d) vid sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997); härvid kan dock inte strängare straff än böter dömas ut.

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av 1 § i lagen om verkställighet av böter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 9 augusti 2002 om verkställighet av böter (672/2002) 1 § som följer:

1 §

Lagens tillämpningsområde

I den ordning som föreskrivs i denna lag verkställs följande påföljder:

1) böter som bestämts som dagsböter enligt 2 a kap. 3 § 1 mom. i strafflagen (39/1889) samt vite, samfundsbot, ordningsbot och disciplinbot (*böter*),

2) avgift som avses i 44 § 2 mom. och 45 b § i militära disciplinlagen (331/1983),

3) förverkandepåföljd som avser egendom eller ett penningbelopp,

4) staten tilldömd ersättning som grundar sig på ett brott,

5) staten tilldömd ersättning i andra ärenden och mål än brottmål, om allmänna åklagaren uppträtt i dem på tjänstens vägnar,

6) staten tilldömd ersättning som grundar sig på en sådan ersättning för kostnader i samband med en rättegång som betalats av statens medel,

7) en på statens regressrätt enligt brottsskadelagen (935/1973) grundad fordran på den som ansvarar för en skada,

8) rättegångsbot som avses i 14 kap. 7 § i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av 3 § i militära rättegångslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i militära rättegångslagen av den 25 mars 1983 (326/1983) 3 § 1 mom., sådant det lyder i lag 375/1990, som följer:

3 §

När en tingsrätt som avses i 1 § 2 mom. behandlar ett militärt rättegångsärende skall rätten bestå av ordföranden och två militära ledamöter. Ordförande är en lagman eller en tingsdomare enligt vad som bestäms i tingsrättens arbetsordning. Ärenden behandlas i denna sammansättning även vid ett sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997). När en domstol behandlar ärenden som gäller disciplinbesvär är den domför även med ordföranden ensam.

— — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 21 december 2004

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Johannes Koskinen*

Bilaga
Parallelltexter

1.

Lag

om ändring av lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen av den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 1 § 2 mom.,
ändras 2 kap. 1 a och 3 § och 10 § 1 mom., 3 kap. 10 § 2 mom., 5 kap. 8 § 3 mom., 13 § och 15 § 1 mom., 6 kap. 3 §, 9 § 2 mom., 11 § 1 och 2 mom., 7 kap. 2 § 1 mom. 6 punkten och 9 kap. 1 a § 1 mom. samt 6 och 9 §,
av dem 2 kap. 1 a § sådan den lyder i lag 652/2004, 3 § och 9 kap. 1 a § 1 mom. sådana de lyder i lag 107/1998, 2 kap. 10 § 1 mom. sådant det lyder i lag 260/2002 och 9 kap. 9 § sådan den lyder i lag 369/1999,
fogas till 3 kap. 10 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom., till 5 kap. en ny 10 a §, till lagen ett nytt 5 a kap., till 6 kap. en ny 3 a §, till 7 kap. en ny 14 a § och en ny 24 § samt en ny mellanrubrik före 24 §, till 9 kap. 1 a §, sådan den lyder i nämnda lag 107/1998, ett nytt 3 mom. samt till 11 kap. en ny 5 a § som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap	
Om åtalsrätt	
Allmänt stadgande	
1 §	
Ett brottmål får inte tas upp till prövning vid domstol, om inte åtal för brottet har väckts av den som enligt lag har åtalsrätt.	
Domstolen får dock självmant döma ut straff för rättegångsförseelser.	(upphävs)
2 kap.	2 kap.
Om biträdande av part	**Om biträdande av part**
1 a §	1 a §
Domstolen kan förordna ett rättegångsbiträde för att bistå målsäganden under förun-	Domstolen kan förordna ett rättegångsbiträde för att bistå målsäganden under förun-

Gällande lydelse

dersökningen och, om målsäganden har anspråk i ett mål som drivs av allmänna åklagaren, under rättegången, när målet gäller

1) sexualbrott som avses i 20 kap. i strafflagen, om inte ett förordnande av särskilda skäl anses onödigt,

2) brott som avses i 21 kap. 1—6 § i strafflagen, om ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte, eller

3) människohandel som avses i 25 kap. 3 eller 3 a § i strafflagen, om detta skall anses motiverat med hänsyn till brottets allvar, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter.

3 §

Under de förutsättningar som framgår av 1 a § kan för en målsägande *som inte framställer yrkande vid rättegången och* som blir hörd personligen för utredning av saken och anses behöva stöd vid förundersökningen och i rättegången, förordnas en stödperson som har tillräcklig kompetens för att sköta uppdraget.

10 §

Till en försvarare, ett målsägandebiträde och en målsägandes stödperson som förordnats enligt detta kapitel samt till ett vittne som har åberopats av en svarande som har fått en försvarare och till ett vittne som har åberopats av en målsägande som har fått ett biträde betalas av statens medel arvode och ersättning med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i 17 och 18 § rättshjälpslagen bestäms om arvode och ersättning till biträden och vittnen.

— — — — — — — — — — — — — — —

Föreslagen lydelse

dersökningen och, om målsäganden har anspråk i ett mål som drivs av allmänna åklagaren, under rättegången, när målet gäller

1) sexualbrott som avses i 20 kap. i strafflagen, om inte ett förordnande av särskilda skäl anses onödigt,

2) brott som avses i 21 kap. 1—6 § i strafflagen, om ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte, eller

3) *brott mot liv, hälsa eller frihet, om ett förordnande skall anses befogat* med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter.

3 §

Under de förutsättningar som framgår av 1 a § kan för en målsägande som blir hörd personligen för utredning av saken och anses behöva stöd vid förundersökningen och i rättegången förordnas en stödperson som har tillräcklig kompetens för att sköta uppdraget.

10 §

Till en försvarare *och* ett målsägandebiträde som förordnats enligt detta kapitel *betalas av statens medel arvode och ersättning med iakttagande i tillämpliga delar av det som i 17 och 18 § i rättshjälpslagen bestäms om arvode och ersättning till biträden. Till en stödperson som förordnats enligt detta kapitel samt till ett vittne som har åberopats av en svarande som har fått en försvarare och till ett vittne som har åberopats av en målsägande som har fått ett biträde betalas ersättning med iakttagande i tillämpliga delar av det som i 18 § i rättshjälpslagen bestäms om ersättning.*

— — — — — — — — — — — — — — —

Gällande lydelse

3 kap

Om privaträttsligt anspråk

10 §

Om målsäganden, eller någon annan som har sådan rätt, under förundersökningen eller annars har uppgett att han själv vill framställa sina privaträttsliga anspråk med anledning av det brott som stämningsansökan avser, eller åklagaren har meddelat att han trots målsägandens begäran inte har för avsikt att föra dennes talan med anledning av anspråket, skall målsäganden eller en sådan annan person som avses ovan ges möjlighet att inom en viss tid skriftligen framställa sina anspråk och grunderna för anspråken till domstolen, vid äventyr att anspråken annars kan avvisas i samband med behandlingen av brottmålet.

Om inte något annat följer av 5 kap. 5 eller 6 § rättegångsbalken, kan ett *skriftligt* anspråk enligt 1 mom. prövas i samband med ett brottmål även om den som framställt anspråket inte är närvarande i rätten.

Föreslagen lydelse

3 kap.

Om privaträttsligt anspråk

10 §

Domstolen kan även per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig dataförmedling uppmana målsäganden eller någon annan som har rätt att framställa privaträttsliga anspråk i saken att inom en viss tid framställa sina anspråk och grunderna för anspråken till domstolen. Härvid tillämpas inte det som i 1 mom. föreskrivs om avvissande av anspråk. Anspråken och grunderna för dem får på domstolens begäran tillställas domstolen per telefon eller med hjälp av någon annan lämplig dataförmedling. Om sådana anspråk eller grunder för anspråk som har framställts muntligen är oklara, kan domstolen kräva att de bekräftas skriftligen.

Om inte något annat följer av 5 kap. 5 eller 6 § i rättegångsbalken, kan ett anspråk enligt 1 *eller 2* mom. prövas i samband med ett brottmål även om den som framställt anspråket inte är närvarande i rätten.

5 kap.

Om väckande av åtal

8 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Stämning får av något särskilt skäl också verkställas så att svaranden delges endast stämningen och meddelas de i 3 § 1 mom.

— — — — — — — — — — — — — — —

Stämning får av något särskilt skäl också verkställas så att svaranden delges endast stämningen och meddelas de i 3 § 1 mom.

Gällande lydelse

3—5 punkten avsedda omständigheter som ligger till grund för stämningsansökan. Stämningsansökan och det i 3 kap. 10 § avsedda yrkandet skall härvid utan dröjsmål sändas till svaranden per post i så god tid att han har tillräckligt med tid att bereda sitt försvar innan ärendet behandlas i rätten.

13 §

Om en svarande som inte fyllt 18 år åtalas för ett brott för vilket, under de omständigheter som nämns i åtalet, stadgas strängare straff än fängelse i sex månader eller om svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning, skall huvudförhandlingen hållas inom två veckor från att brottmålet blev anhängigt. Fattas ett beslut om häktning, reseförbud eller avstängning från tjänsteutövning efter att åtal väckts, räknas tiden från beslutet.

Fristen i 1 mom. kan förlängas utöver två veckor, om detta krävs med hänsyn till en sådan åtgärd som avses i 7 eller 11 §, gemensam handläggning av åtal eller av någon annan viktig orsak.

Föreslagen lydelse

3—5 punkten avsedda omständigheter som ligger till grund för stämningsansökan. Stämningsansökan och det i 3 kap. 10 § avsedda yrkandet skall härvid utan dröjsmål sändas till svaranden per post i så god tid att svaranden har tillräckligt med tid att bereda sitt försvar innan ärendet behandlas i rätten. *Om svaranden inte har någon postadress skall svaranden i samband med stämningen underrättas om i vilken domstols kansli handlingarna finns att få.*

10 a §

Ett sammanträde för muntlig förberedelse kan också hållas per telefon eller med hjälp av videokonferens eller någon annan lämplig dataförmedling som möjliggör att de som deltar i sammanträdet kan tala med varandra, om detta är ändamålsenligt med hänsyn till arten och omfattningen av de frågor som skall behandlas vid sammanträdet.

13 §

Om svaranden är häktad eller har meddelats reseförbud eller avstängts från tjänsteutövning, skall huvudförhandlingen hållas inom två veckor från det att brottmålet blev anhängigt. Fattas ett beslut om häktning, reseförbud eller avstängning från tjänsteutövning efter det att åtal har väckts, räknas tiden från beslutet.

Om en svarande som inte har fyllt 18 år åtalas för ett brott för vilket, under de omständigheter som nämns i åtalet, föreskrivs strängare straff än fängelse i sex månader, skall huvudförhandlingen hållas senast 30 dagar efter det att brottmålet blev anhängigt. Om huvudförhandlingen ställs in skall ny huvudförhandling hållas inom 30 dagar från den dag då huvudförhandlingen skulle ha hållits.

Fristen i 1 *eller 2* mom. kan förlängas utöver den tid som föreskrivs ovan, om detta krävs med hänsyn till en sådan åtgärd som avses i 7 eller 11 §, gemensam handläggning av åtal eller av någon annan viktig orsak.

Gällande lydelse

15 §

Till sammanträdet skall kallas åklagaren och målsäganden, om inte åklagaren för hans talan, svaranden samt målsägandebiträdet och stödpersonen som har förordnats med stöd av 2 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

Föreslagen lydelse

15 §

Till huvudförhandlingen skall kallas

1) åklagaren,

2) svaranden,

3) en målsägande som har underrättat domstolen om att han eller hon kommer att framställa yrkanden i saken och vars talan åklagaren inte för, samt

4) ett målsägandebiträde och en stödperson som har förordnats med stöd av 2 kap.

— — — — — — — — — — — — — — —

5 a kap.

Om avgörande av mål utan huvudförhandling

Förutsättningar

1 §

Ett mål kan avgöras utan att huvudförhandling hålls (skriftligt förfarande), om

1) det för inget enskilt brott som avses i ett av allmänna åklagaren väckt åtal under de omständigheter som nämns i åtalet har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst två år,

2) svaranden erkänner den gärning som anges i allmänna åklagarens åtal och samtycker till att målet avgörs i skriftligt förfarande,

3) svaranden var myndig när gärningen begicks, och

4) målsäganden under förundersökningen eller senare skriftligen har meddelat att han eller hon inte yrkar på att huvudförhandling skall hållas.

I skriftligt förfarande kan inte dömas ut strängare straff än fängelse i nio månader.

Förfarandet

2 §

Om förundersökningen eller andra omständigheter ger anledning att anta att det finns förutsättningar för skriftligt förfarande, skall svaranden i samband med delgivningen av stämningen, stämningsansökan

Gällande lydelse | *Föreslagen lydelse*

och ett sådant anspråk som avses i 3 kap. 10 § uppmanas att skriftligen inom en tid som domstolen bestämmer meddela tingsrätten om han eller hon erkänner den gärning som anges i åtalet och samtycker till att målet avgörs utan huvudförhandling.

Svaranden skall i stämningen också uppmanas att skriftligen bemöta de yrkanden som framställs mot honom eller henne. I övrigt gäller angående stämningen i tillämpliga delar 5 kap. 9 §.

Om svaranden inom den utsatta tiden tillställer tingsrätten ett sådant meddelande som avses i 1 mom. och det i övrigt finns förutsättningar enligt 1 § för att avgöra målet i skriftligt förfarande, ordnas ingen huvudförhandling i målet utan saken avgörs utan dröjsmål i skriftligt förfarande, om det inte är skäl att överföra målet till huvudförhandling.

3 §

Tingsrätten kan av särskilda skäl uppmana en part att dessutom tillställa tingsrätten en skriftlig utsaga. Tingsrätten bestämmer då vad parten skall yttra sig om.

Om tingsrätten anser att det är nödvändigt kan den ge en part tillfälle att avge en muntlig utsaga i tingsrättens kansli eller på platsen för sammanträdet. Tingsrätten kan också tillåta att ett svaromål eller en utsaga får avges muntligen i tingsrättens kansli eller på platsen för sammanträdet.

En part kallas till muntligt förhör vid äventyr att målet kan avgöras trots partens utevaro. Tingsrätten kan också bestämma att en part skall infinna sig personligen i tingsrätten, om det anses nödvändigt att parten är personligen närvarande. Härvid iakttas i tillämpliga delar vad som i 8 kap. föreskrivs om kallelse och de hot vid vilka en part kan kallas till sammanträdet.

4 §

När muntligt förhör ordnas i ett mål skall en parts muntliga svaromål eller utsaga antecknas i protokollet.

En parts skriftliga svaromål eller utsaga eller ett protokoll som upprättats över en parts muntliga svaromål eller utsaga skall genast delges de parter som handlingen gäl-

Gällande lydelse | *Föreslagen lydelse*

ler, om inte detta är uppenbart onödigt.

5 §

I skriftligt förfarande kan svaranden inte dömas till strängare straff än fängelse i sex månader utan att svaranden ges tillfälle att avge en muntlig utsaga.

6 §

Bestämmelser om när tingsrätten är domför finns i 2 kap. 6 § i rättegångsbalken.

Avgörandet

7 §

I skriftligt förfarande får till grund för domen eller beslutet läggas endast sådana omständigheter som nämns i åtalet, svarandens erkännande, eventuella skriftliga eller i protokollet antecknade muntliga yrkanden, svaromål eller utsagor som parterna har framställt samt annat skriftligt material som har uppkommit vid behandlingen av målet. Ett förundersökningsprotokoll som har tillställts tingsrätten får läggas till grund för domen eller beslutet endast till den del protokollet har åberopats av parterna.

8 §

Tingsrätten skall i god tid innan avgörandet meddelas skriftligen underrätta parterna om vilken dag domen eller beslutet kommer att meddelas. Detta kan göras redan i samband med delgivningen av stämningen.

Tingsrätten skall omedelbart efter det att domen eller beslutet har meddelats sända en kopia av avgörandet till svaranden och till en målsägande som har framställt yrkanden i målet och samtidigt sända de fullföljdsanvisningar som avses i 25 kap. 3 § 2 mom. i rättegångsbalken. I avgörandet skall antecknas att det inte innehåller uppgift om avgörandets laga kraft. Avgörandet och fullföljdsanvisningarna får sändas per post till den adress som parten senast har uppgett.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Kompletterande bestämmelser

9 §

I det skriftliga förfarandet iakttas i övrigt vad som föreskrivs om behandling av brottmål.

Sådana mål som avses i 7 kap. kan inte behandlas i skriftligt förfarande.

6 kap.

Om huvudförhandling

3 §

Huvudförhandlingen får inledas trots sådana hinder som avses i 2 § 4—6 punkten, om det finns skäl att anta att behandlingen av målet inte behöver skjutas upp, eller, om det måste skjutas upp, att någon ny huvudförhandling inte behöver hållas av skäl som anges i 11 §, och uppskovet inte medför någon olägenhet för behandlingen av målet.

6 kap.

Om huvudförhandling

3 §

Huvudförhandlingen får inledas trots sådana hinder som avses i 2 § 4—6 punkten, om det finns anledning att anta att behandlingen av målet inte behöver skjutas upp eller, om behandlingen måste skjutas upp, att någon ny huvudförhandling inte behöver hållas av skäl som anges i 11 §, och uppskovet inte medför någon betydande olägenhet för behandlingen av målet.

Huvudförhandlingen får inledas trots ett sådant hinder som avses i 2 § 2 punkten, om

1) svaranden inte har följt en uppmaning om att vid vite infinna sig i domstolen, och

2) det trots att behandlingen måste skjutas upp finns anledning att anta att någon ny huvudförhandling inte behöver hållas av skäl som anges i 11 §, och uppskovet inte medför någon betydande olägenhet för behandlingen av målet.

3 a §

När en huvudförhandling har inletts med stöd av 3 § 2 mom. kan domstolen trots svarandens utevaro höra vittnen och sakkunniga eller förhöra målsäganden eller en annan svarande i bevissyfte, om svaranden i samband med stämningen har underrättats om att bevisningen kan tas upp även om han eller hon är frånvarande. Målet får behandlas även till övriga delar, om det är nödvändigt för att målsägandens privaträttsliga anspråk skall kunna behandlas eller bevis tas upp.

När huvudförhandlingen fortsätter efter att ha varit uppskjuten skall domstolen för svaranden redogöra för det rättegångsmate-

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	rial som har kommit in i målet i svarandens utevaro.
	Bevisningen tas inte upp på nytt när svaranden är närvarande. Bevisningen skall dock tas upp på nytt om svaranden begär det och svaranden har haft laga förfall för sin utevaro men inte har kunnat anmäla detta i tid, eller om domstolen anser att det är nödvändigt av något särskilt skäl.
9 §	9 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om huvudförhandlingen inte kan hållas inom en dag, får sammanträdet avbrytas. Sammanträdet skall om möjligt fortsättas under dagar som följer på varandra. Är detta inte möjligt, skall målet behandlas under minst tre vardagar i veckan, om inte behandlingen uppskjuts med stöd av 10 §.	Om huvudförhandlingen inte kan hållas inom en dag, får sammanträdet avbrytas. Sammanträdet skall om möjligt fortsättas under dagar som följer på varandra. Är detta inte möjligt, skall målet behandlas under minst *två* vardagar i veckan, om inte behandlingen skjuts upp med stöd av 10 §.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
11 §	11 §
Om domstolen på grund av bristande domförhet måste ta in en ny medlem under pågående huvudförhandling, skall en ny huvudförhandling hållas. En ny huvudförhandling skall likaså hållas om behandlingen av målet har uppskjutits en eller flera gånger med mer än sammanlagt 14 dagar.	Om domstolen på grund av bristande domförhet måste ta in en ny medlem under pågående huvudförhandling, skall en ny huvudförhandling hållas. En ny huvudförhandling skall likaså hållas om behandlingen av målet har skjutits upp en eller flera gånger med mer än sammanlagt *30* dagar.
Även om målet har varit uppskjutet med mer än 14 dagar behöver ingen ny huvudförhandling hållas, om det med hänsyn till målets art av särskilda skäl anses onödigt och om det kan anses att huvudförhandlingen har hållits i ett sammanhang trots uppskovet och avbrottet. En ny huvudförhandling skall dock alltid hållas när huvudförhandlingen har uppskjutits med mer än sammanlagt 45 dagar.	Även om målet har varit uppskjutet med mer än *30* dagar behöver ingen ny huvudförhandling hållas, om det med hänsyn till målets art av särskilda skäl anses onödigt och om det kan anses att huvudförhandlingen har hållits i ett sammanhang trots uppskovet och avbrottet. En ny huvudförhandling skall dock alltid hållas när huvudförhandlingen har skjutits upp med mer än sammanlagt *60* dagar.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Gällande lydelse

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

2 §

I stämningsansökan skall uppges

— — — — — — — — — — — — — — —

6) utredning om att åklagaren har beslutat att inte väcka åtal med anledning av brottet,

— — — — — — — — — — — — — — —

Föreslagen lydelse

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

2 §

I stämningsansökan skall uppges

— — — — — — — — — — — — — — —

6) utredning om att åklagaren har beslutat att inte väcka åtal *för brottet eller att förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas,*

— — — — — — — — — — — — — — —

14 a §

Förberedelsesammanträdet kan också hållas per telefon eller med hjälp av videokonferens eller någon annan lämplig dataförmedling som möjliggör att de som deltar i sammanträdet kan tala med varandra, om detta är ändamålsenligt med hänsyn till arten och omfattningen av de frågor som skall behandlas vid sammanträdet. Härvid tillämpas inte bestämmelserna om avgörande av ett mål på grund av en parts utevaro.

Hörande av åklagaren

24 §

Om målsäganden använder sig av sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. eller enligt 118 § 3 mom. i grundlagen eller om målsäganden ensam för talan i brottmålet på grund av att förundersökningsmyndigheten har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas, skall domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art.

9 kap.

Om rättegångskostnader

1 a §

Om ett åtal eller något annat yrkande som har framförts av åklagaren förkastas eller

9 kap.

Om rättegångskostnader

1 a §

Om ett åtal eller något annat yrkande som har framförts av åklagaren förkastas, avvisas

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
avvisas eller avskrivs, är staten skyldig att på svarandens yrkande ersätta svarandens rättegångskostnader till ett skäligt belopp.	eller avskrivs, är staten skyldig att på yrkande av svaranden ersätta dennes rättegångskostnader till ett skäligt belopp. *Staten är dock inte ersättningsskyldig, om svaranden med anledning av att målsäganden har sökt ändring döms för den gärning som åtalet gällde. Ersättningen betalas först när frågan om svarandens skuld har avgjorts och avgörandet har vunnit laga kraft.*
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
	Justitieministeriet kan meddela närmare föreskrifter om fullgörande av statens ersättningsskyldighet och om förfarandet vid utbetalning av ersättningen.
6 §	6 §
Ersättning för rättegångskostnader skall yrkas innan behandlingen av målet slutförs. Dessutom skall det uppges vad kostnaderna består av.	Yrkande på ersättning för rättegångskostnaderna skall framställas innan behandlingen av målet har slutförts. *I yrkandet skall beloppet av rättegångskostnaderna och grunderna för dem specificeras.*
9 §	9 §
Vad som i 21 kap. 8 § *2 mom.,* 12 och 13 §, 14 § 2 mom. samt 16 § rättegångsbalken bestäms om tvistemål skall i tillämpliga delar gälla även i brottmål.	Vad som i 21 kap. 8, 12 och 13 §, 14 § 2 mom. samt 16 § i rättegångsbalken bestäms om tvistemål skall i tillämpliga delar gälla även i brottmål.
	11 kap.
	Om domstolens avgörande
	5 a §
	Innan domstolen bestämmer om undersökning av sinnestillståndet hos en svarande i brottmål skall den separat avgöra (mellandom) frågan om det har visats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. Samtidigt kan domstolen genom mellandom avgöra en fråga som gäller privaträttsliga anspråk eller andra yrkanden. I en mellandom får ändring inte sökas särskilt genom besvär.
	Efter sinnesundersökningen avgör domstolen vilket brott svaranden har gjort sig skyldig till och avgör målet till övriga delar,

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	om inte målet för någon svarandes del kan avgöras separat på de grunder som anges i 5 §. Av särskilda skäl kan även en fråga som avgjorts genom mellandom bedömas på nytt.
	Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i rättegångsbalken 15 kap. 14—16 § och 29 kap.,

av dem 15 kap. 15 och 16 § sådana de lyder i lag 21/1868 samt 29 kap. sådant det lyder delvis ändrat i nämnda lag och i lag 362/1960,

ändras 6 kap. 5 § 2 mom., 12 kap. 33 §, 14 kap. 6 och 7 § samt 17 kap. 9 § 2 mom., 36 § 1 mom. och 45 §,

sådana de lyder, 6 kap. 5 § 2 mom. i lag 1052/1991, 12 kap. 33 § samt, 17 kap. 9 § 2 mom. och 36 § 1 mom. i lag 690/1997, 14 kap. 6 och 7 § i nämnda lag 362/1960 samt 17 kap. 45 § i lagarna 571/1948 och 494/1969, samt,

fogas till 2 kap. 6 §, sådan den lyder i nämnda lag 1052/1991, ett nytt 2 mom. och till 17 kap. 36 §, sådan den lyder i nämnda lagar 571/1948 och 690/1997, ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom., som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	2 kap.
	Om domförhet
	6 §
	— — — — — — — — — — — — — — —
	Vid avgörande av brottmål i skriftligt förfarande är tingsrätten domför med ordföranden ensam.
6 kap.	
Huvudförhandling i tvistemål	
5 §	
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om huvudförhandlingen inte kan hållas inom en dag, får sammanträdet avbrytas. Sammanträdet skall om möjligt fortsättas under dagar som följer på varandra. Är detta inte möjligt, skall målet behandlas under minst tre vardagar i veckan, om inte behandlingen uppskjuts med stöd av 10 §.	Om huvudförhandlingen inte kan hållas inom en dag, får sammanträdet avbrytas. Sammanträdet skall om möjligt fortsättas under dagar som följer på varandra. Är detta inte möjligt, skall målet behandlas under minst *två* vardagar i veckan, om inte behandlingen skjuts upp med stöd av 10 §.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Gällande lydelse

12 kap.

Om parterna

33 §

En svarande i ett brottmål som enligt domstolens beslut skall hämtas till domstolen får tas i förvar.

En annan part eller en person som skall höras och som enligt domstolens beslut skall hämtas till domstolen får inte tas i förvar tidigare än dagen innan transporten börjar.

Frihetsberövandet, transporttiden inräknad, får inte räcka längre än tre dagar.

14 kap.

Om handläggning av mål inför rätta

6 §

Rättens ordförande är skyldig att övervaka, att ordningen vid sammanträde upprätthålles. Han bör fördenskull avbryta olämplig utsaga och tillrättavisa envar, som uppträder störande eller otillbörligt. Efterkommas icke ordförandens order, skall den ohörsamme avlägsnas från rättens sessionsrum.

7 §

Var, som stör handläggningen eller är ohörsam mot rätten eller dess ordförande eller eljest kränker domstolens anseende eller inför rätta eller i till rätten ingiven skrift begagnar kränkande eller vanvördigt tal- eller skrivsätt, må rätten på eget initiativ omedelbart straffa med böter.

I utslag, varigenom någon i stöd av 1 mom. dömts till ordningsstraff, må ändring särskilt för sig sökas medelst besvär. Sådant utslag utgör icke hinder för väckande av åtal för den gärning, som föranlett ordningsstraffet, om däri ingår gärning, för vilken straff annorstädes i lag är stadgat.

Föreslagen lydelse

12 kap.

Om parterna

33 §

En part eller en person som skall höras får tas i förvar, om domstolen har bestämt att personen i fråga skall hämtas till domstolen. Frihetsberövandet får inte räcka längre än fem dygn, transporttiden inräknad.

Bestämmelser om när ett vittne får tas i förvar finns i 17 kap. 36 §.

14 kap.

Om handläggning av mål inför rätta

6 §

Rättens ordförande är skyldig att övervaka att ordningen vid sammanträdena upprätthålls *och meddela de föreskrifter som behövs för detta. Ordföranden kan bestämma att den som stör handläggningen eller annars uppför sig olämpligt skall avlägsnas från rättssalen.*

7 §

Den som

1) inte följer de föreskrifter som ordföranden har meddelat med stöd av 6 §,

2) vid ett sammanträde eller i en skrivelse till domstolen använder ett sådant tal- eller skrivsätt som kränker domstolens anseende eller som annars är olämpligt, eller

3) annars stör handläggningen eller uppför sig olämpligt,

kan dömas att betala en rättegångsbot på högst 1 000 euro.

Om rättegångsboten i en sådan situation som avses i 1 mom. inte är en tillräcklig åtgärd för att avhjälpa störningen, kan domstolen bestämma att den som är personligen närvarande i rätten omedelbart skall tas i förvar och hållas i förvar i högst 24 timmar. Om en part tas i förvar skall domstolen prö-

Gällande lydelse	Föreslagen lydelse
	va om behandlingen av målet kan fortsätta trots partens utevaro.
	Domstolen förordnar på eget initiativ om de påföljder som avses i denna paragraf. Förordnandet utgör inte något hinder för att väcka åtal för samma gärning, om det på något annat ställe i lag föreskrivs om straff för den. Ändring i ett beslut om rättegångsbot eller tagande i förvar får sökas särskilt genom besvär.
15 kap.	
Om rättegångsombud	
14 §	
[Finnes fullmächtig hafva retadt, eller förledt någon til oskiälig rättegång, eller emot bättre vett drifvit orättfärdig sak, eller brukadt vitterlig falskhet; böte tijo, tjugu, eller mera, til hundrade daler, eller plichte med fängelse, och varde honom ej mera tillåtit at föra andras saker för Rätta, alt som Domaren pröfvar thes brott vara. Drager sådan fullmächtig sig ifrån saken, innan slut ther i varder, at straff ther med undgå; plichte äntå, som sagt är. Varder någor öfvertygad, at han ock hemliga skrifvit i saken för hufvudmannens vederpart, eller gått honom med skiäl och råd til handa; böte hundrade daler, eller straffes med fängelse vid vatn och bröd, och vare ärelös.]	(upphävs)
15 §	
Alla ega Rätten heder och vördnad visa; ty skall ej någon, i stället för laga fullmäktig, låta öfvermage, tjenstedräng, eller annan otjenlig gifva dess skrifter in, eller till muntligt förhör skicka. Gör det någon, böte i Underrätt [fem daler], i Hofrätt [tio daler].	(upphävs)
16 §	
Tager någon sig talan för Rätta i den sak, der han hvarken är målsegande, eller ombudsman, eller eger å embetets vägnar kära och söka, eller efter lag dertill lof hafver; böte i Underrätt [fem daler], i Hofrätt [tio daler], eller mera, som saken är till; sker	(upphävs)

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
det hos[Kejsarens Befallningshafvande], böte [fem daler], kronans ensak; fylle ock i dessa fall all skada.	

17 kap.

Om bevisning

9 §

— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om bevis har tagits upp i en parts utevaro, skall beviset upptas på nytt när parten är närvarande, om det inte finns något hinder för detta och något annat inte följer av 7 §. Om beviset inte upptas på nytt, skall domstolen redogöra för detta på basis av rättegångsmaterialet i målet.	Om bevis har tagits upp i en parts utevaro, skall beviset tas upp på nytt när parten är närvarande, om det inte finns något hinder för detta och något annat inte följer av 7 § *eller av 6 kap. 3 a § i lagen om rättegång i brottmål*. Om beviset inte tas upp på nytt, skall domstolen redogöra för detta på basis av rättegångsmaterialet i målet.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

36 §	36 §
Ett vittne som uteblir utan laga förfall eller avlägsnar sig utan lov skall dömas till förelagt vite, och om domstolen inte beslutar att fortsätta handläggningen av målet senare, kan den bestämma att vittnet genast skall hämtas till domstolen. Beslutar domstolen att handläggningen av målet skall fortsättas vid ett senare sammanträde, skall den förelägga vittnet ett högre vite eller, då orsak finns, bestämma att vittnet skall hämtas till det senare sammanträdet. Ett vittne som skall hämtas får tas i förvar *tidigast dagen innan transporten börjar*. Av orsaker som avses i detta moment får vittnet inte vara berövad sin frihet längre än tre dagar, transporttiden inräknad.	Ett vittne som uteblir utan laga förfall eller avlägsnar sig utan lov skall dömas till förelagt vite, och om domstolen inte beslutar att fortsätta behandlingen av målet senare, kan den bestämma att vittnet genast skall hämtas till domstolen. Beslutar domstolen att *behandlingen* av målet skall fortsättas vid ett senare sammanträde, skall den förelägga vittnet ett högre vite eller, då orsak finns, bestämma att vittnet skall hämtas till det senare sammanträdet. Ett vittne som skall hämtas får tas i förvar. *Ett vittne får inte vara berövat sin frihet av orsaker som avses i detta moment längre än fem dygn,* transporttiden inräknad. *Om det på grund av hur ett vittne eller någon annan som skall höras personligen i bevissyfte uppför sig finns anledning att anta att han eller hon inte kommer att följa en uppmaning att infinna sig i domstolen, kan domstolen bestämma att personen i fråga skall hämtas till sammanträdet.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

45 §	45 §
Där det för utredning av sinnestillståndet hos den, som anklagats för brott, är av nöden, att han undersökes å sinnessjukhus, må	*Domstolen kan bestämma att sinnestillståndet hos en svarande i brottmål skall undersökas, om*

Gällande lydelse

rätten förordna därom. Ej må anklagad dock mot sin vilja åläggas att undergå sådan undersökning, utan så är, att han hålles häktad, eller att på det brott, för vilket han åtalas, kan följa strängare straff än fängelse i ett år.

Angående undersökning av sinnestillstånd och intagande i sådant syfte i vårdanstalt för sinnessjuka skall i övrigt iakttagas, vad därom särskilt är stadgat.

Föreslagen lydelse

1) domstolen i en mellandom enligt 11 kap. 5 a § i lagen om rättegång i brottmål har konstaterat att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet,

2) det är motiverat att svarandens sinnestillstånd undersöks, och

3) svaranden samtycker till sinnesundersökningen eller svaranden är häktad eller åtalas för ett brott som kan medföra strängare straff än fängelse i ett år.

Domstolen kan på framställning av åklagaren, den misstänkte eller den misstänktes intressebevakare under de förutsättningar som anges i 1 mom. 2 och 3 punkten förordna om undersökning av den misstänktes sinnestillstånd redan under förundersökningen eller före huvudförhandlingen, om den misstänkte har erkänt att han eller hon har gjort sig skyldig till en straffbar gärning eller om det annars är klart att en sinnesundersökning är nödvändig. Bestämmelser om domstolens domförhet och hur sammanträdet skall hållas när ett beslut som avses i detta moment fattas finns i 1 kap. 9 § 2 mom. i tvångsmedelslagen.

I ett beslut om sinnesundersökning får ändring inte sökas särskilt genom besvär. Den som enligt domstolens beslut skall genomgå sinnesundersökning får anföra klagan över beslutet. Klagan får anföras utan tidsbegränsning. Klagan skall behandlas skyndsamt.

Angående sinnesundersökningen och intagning på sinnessjukhus i detta syfte föreskrivs särskilt.

29 kap.

Om rättegångs missbruk

1 §

Djerfves någon missbruka rättegång, och emot klara skäl och bättre vett, af arghet, drager någon för Rätta, böte i Underrätt ifrån [tio] till [tjugu daler, de fattiges ensak], och gälde dertill rättegångskostnad, hinder och skada.

(upphävs)

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
Hafver någon tappat i Underrätt, och gillar Hofrätten i allt Underrätts utslag, pröfve Hofrätten ock om han för ohemul klagan gjort sig till ansvar förfallen; finnes det, böte han då från [trettio] till [etthundra daler]. I alla dessa fall plikte fullmäktig, som i [15 kapitlet 14 §] sagt är. Orkar den brottslige ej böta; plikte med fängelse, som särskilt stadgadt är.	(upphävs)
3 §	
Missbrukar then, som å [Konungens och] Kronans vägnar talar, rättegång, til andras förfång och skada; stånde til laga ansvar, och varde dömd efter omständigheterna.	(upphävs)
4 §	
har upphävts genom L G: 12.8.1960 , Ffs: 362/1960.	

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av förundersökningslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) 5 § 1 mom. och 40 § 4 mom.,

sådana de lyder, 5 § 1 mom. i lag 645/2003 och 40 § 4 mom. i lag 427/2003, samt

fogas till 4 §, sådan den lyder i nämnda lag 645/2003, ett nytt 4 mom. som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
	Åklagaren kan också på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökningen skall avslutas, om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än en sådan som anges i 3 mom. För att förundersökningen skall kunna avslutas förutsätts det dessutom att något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att den skall fortsätta.
5 §	5 §
Vid förundersökning utreds	Vid förundersökning utreds
1) brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, *den skada som har tillfogats eller den vinning som har erhållits genom det*, vilka parterna är samt de andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal,	1) brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, vilka parterna är samt de andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal,
2) målsägandens privaträttsliga anspråk, om denne med stöd av 3 kap. 9 § lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra talan angående anspråket samt	2) *för säkerställande av eventuellt kvanstad den skada som har tillfogats och den vinning som har erhållits genom brottet,*
3) möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom brottet och att verkställa en förverkandepåföljd som döms ut el-	3) *målsägandens privaträttsliga anspråk, om denne med stöd av 3 kap. 9 § i lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra*

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
ler skadestånd som betalas till målsäganden med anledning av brottet.	*talan angående anspråket samt*
	4) huruvida den misstänkte och målsäganden samtycker till att målet i tingsrätten behandlas i ett sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
	40 §
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Den som med stöd av 2 kap. 1 § lagen om rättegång i brottmål har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden skall tillställas en kopia av förundersökningsprotokollet.	Den som med stöd av 2 kap. *1 a §* i lagen om rättegång i brottmål har förordnats till rättegångsbiträde för målsäganden *och den som med stöd av 2 kap. 1 § i nämnda lag har förordnats till försvarare för den misstänkte* skall tillställas en kopia av förundersökningsprotokollet.
	Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i tvångsmedelslagen av den 30 april 1987 (450/1987) 1 kap. 15 § 2 mom., 21 § 2 mom. och 22 § 3 mom. samt 5 a kap. 6 § 2 mom.,

av dem 1 kap. 21 § 2 mom. sådant det lyder i lag 693/1997 och 1 kap. 22 § 3 mom. och 5 a kap. 6 § 2 mom. sådana de lyder i lag 646/2003, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
Gripande, anhållande och häktning	
15 §	
Närvaro vid handläggning av häktningsyrkande	
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Den som begärts häktad och som är anhållen skall inställas till domstolen, där han skall höras med anledning av yrkandet. Den anhållne skall ges tillfälle att anlita biträde när yrkandet behandlas.	Den som begärts häktad och som är anhållen skall *höras personligen med anledning av häktningsyrkandet. Om domstolen anser att det är lämpligt, kan den som begärts häktad höras utan att han eller hon är närvarande i rättssalen med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Om domstolen anser att det är nödvändigt skall den som begärts häktad hämtas till domstolen. Den som begärts häktad* skall ges tillfälle att anlita ett biträde när yrkandet behandlas.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
21 §	
Utsättande av tid för väckande av åtal	
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Om den tid som har utsatts för väckande av åtal visar sig vara för kort, får domstolen på begäran som inom denna tid har framställts av åklagaren förlänga tiden. Den häktade och hans biträde skall ges tillfälle att bli hörda med anledning av begäran. Den häk-	Om den tid som har satts ut för väckande av åtal visar sig vara för kort, *kan* domstolen på begäran som inom denna tid har framställts av åklagaren förlänga tiden. Den häktade och dennes biträde skall ges tillfälle att bli hörda med anledning av begäran. *Den*

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
tade skall hämtas till domstolen, om han vill bli personligen hörd.	*häktade skall höras personligen om han eller hon vill det. Om domstolen anser att det är lämpligt kan den häktade höras utan att han eller hon är närvarande i rättssalen med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Om domstolen anser att det är nödvändigt skall den häktade hämtas till domstolen.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

22 §

Ny behandling av ett häktningsärende

— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Den häktade och dennes biträde samt den anhållningsberättigade tjänstemannen skall ges tillfälle att bli hörda när häktningsärendet behandlas på nytt, om inte den häktade eller den anhållningsberättigade tjänstemannen meddelar att detta inte är nödvändigt. Den häktade skall hämtas till domstolen, om han eller hon vill bli hörd personligen eller om det annars är skäl att höra den häktade för att saken skall kunna utredas.	Den häktade och dennes biträde samt den anhållningsberättigade tjänstemannen skall ges tillfälle att bli hörda när häktningsärendet behandlas på nytt, om inte den häktade eller den anhållningsberättigade tjänstemannen meddelar att detta inte är nödvändigt. *Den häktade skall höras personligen om han eller hon vill det eller om det annars är skäl att höra den häktade för att saken skall kunna utredas. Om domstolen anser att det är lämpligt kan den häktade höras utan att han eller hon är närvarande i rättssalen med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra. Om domstolen anser att det är nödvändigt skall den häktade hämtas till domstolen.*

5 a kap.

Teleavlyssning, teleövervakning och teknisk observation

6 §

Handläggning av tillståndsärenden i domstol

— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
Ett yrkande som har framställts av en anhållningsberättigad tjänsteman skall utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i	Ett yrkande som har framställts av en anhållningsberättigad tjänsteman skall utan dröjsmål tas upp till behandling i domstol i

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
närvaro av tjänstemannen eller en av denne förordnad tjänsteman. Ärendet avgörs utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslutningen, teleadressen eller teleterminalutrustningen eller av det utrymme som skall avlyssnas eller övervakas hörs. När ett ärende som avses i 3 § 2 mom. behandlas, skall dock innehavaren av teleanslutningen eller teleadressen ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talar emot det.	närvaro av tjänstemannen eller en av denne förordnad tjänsteman. *Behandlingen kan också ske med anlitande av videokonferens eller någon annan lämplig teknisk dataöverföring där de som deltar i behandlingen har sådan kontakt att de kan både höra och se varandra.* Ärendet avgörs utan att den misstänkte eller innehavaren av teleanslutningen, teleadressen eller teleterminalutrustningen eller av det utrymme som skall avlyssnas eller övervakas hörs. När ett ärende som avses i 3 § 2 mom. behandlas, skall dock innehavaren av teleanslutningen eller teleadressen ges tillfälle att bli hörd, om inte skäl som har samband med utredningen talar emot det.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

5.

Lag

om ändring av 17 § i tingsrättslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tingsrättslagen av den 28 juni 1993 (581/1993) 17 § 1 mom., sådant det lyder i lag 774/2002, som följer:

Gällande lydelse

17 §

Lagmannen kan förordna

1) den som tjänstgjort som notarie i två månader att i tingsrättens kansli handlägga och avgöra

a) inskrivningsärenden som avses i 5 kap. 1 § jordabalken (540/1995),

b) ansökningsärenden,

c) mål som avses i 5 kap. 3 och 14 § rättegångsbalken, samt

2) den som tjänstgjort som notarie i fyra månader att i enkla tvistemål som gäller fordringar träffa sådana avgöranden som avses i 5 kap. 27 a § rättegångsbalken samt att fungera som ordförande i tingsrätten

a) vid sammanträden med en domare i ansökningsärenden,

b) vid sammanträden med en domare i brottmål och i ärenden som gäller förvandlingsstraff för böter, dock inte vid behandling av häktnings- och reseförbudsärenden enligt tvångsmedelslagen (450/1987), *och*

c) vid muntlig förberedelse och vid huvudförhandling med en domare i enkla tvistemål som gäller fordringar.

— — — — — — — — — — — — — — —

Föreslagen lydelse

17 §

Lagmannen kan förordna

1) den som tjänstgjort som notarie i två månader att i tingsrättens kansli handlägga och avgöra

a) inskrivningsärenden som avses i 5 kap. 1 § i jordabalken (540/1995),

b) ansökningsärenden,

c) mål som avses i 5 kap. 3 och 14 § i rättegångsbalken, samt

2) den som tjänstgjort som notarie i fyra månader att i enkla tvistemål som gäller fordringar träffa sådana avgöranden som avses i 5 kap. 27 a § i rättegångsbalken samt att fungera som ordförande i tingsrätten

a) vid sammanträden med en domare i ansökningsärenden,

b) vid sammanträden med en domare i brottmål och i ärenden som gäller förvandlingsstraff för böter, dock inte vid behandling av häktnings- och reseförbudsärenden enligt tvångsmedelslagen (450/1987),

c) vid muntlig förberedelse och vid huvudförhandling med en domare i enkla tvistemål som gäller fordringar, *och*

d) vid sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997); härvid kan dock inte strängare straff än böter dömas ut.

— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

6.

Lag

om ändring av 1 § i lagen om verkställighet av böter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 9 augusti 2002 om verkställighet av böter (672/2002) 1 § som följer:

Gällande lydelse

1 §

Lagens tillämpningsområde

I den ordning som föreskrivs i denna lag verkställs följande påföljder:
1) böter som bestämts som dagsböter enligt 2 a kap. 3 § 1 mom. strafflagen (39/1889) samt vite, samfundsbot, ordningsbot och disciplinbot (böter),
2) avgift som avses i 44 § 2 mom. och 45 b § militära disciplinlagen (331/1983),
3) förverkandepåföljd som avser egendom eller ett penningbelopp,
4) staten tilldömd ersättning som grundar sig på ett brott,
5) staten tilldömd ersättning i andra ärenden och mål än brottmål, om allmänna åklagaren uppträtt i dem på tjänstens vägnar,
6) staten tilldömd ersättning som grundar sig på en sådan ersättning för kostnader i samband med en rättegång som betalats av statens medel,
7) en på statens regressrätt enligt brottsskadelagen (935/1973) grundad fordran på den som ansvarar för en skada.

Föreslagen lydelse

1 §

Lagens tillämpningsområde

I den ordning som föreskrivs i denna lag verkställs följande påföljder:
1) böter som bestämts som dagsböter enligt 2 a kap. 3 § 1 mom. i strafflagen (39/1889) samt vite, samfundsbot, ordningsbot och disciplinbot (*böter*),
2) avgift som avses i 44 § 2 mom. och 45 b § i militära disciplinlagen (331/1983),
3) förverkandepåföljd som avser egendom eller ett penningbelopp,
4) staten tilldömd ersättning som grundar sig på ett brott,
5) staten tilldömd ersättning i andra ärenden och mål än brottmål, om allmänna åklagaren uppträtt i dem på tjänstens vägnar,
6) staten tilldömd ersättning som grundar sig på en sådan ersättning för kostnader i samband med en rättegång som betalats av statens medel,
7) en på statens regressrätt enligt brottsskadelagen (935/1973) grundad fordran på den som ansvarar för en skada,
8) rättegångsbot som avses i 14 kap. 7 § i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 20 .

7.

Lag

om ändring av 3 § i militära rättegångslagen

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i militära rättegångslagen av den 25 mars 1983 (326/1983) 3 § 1 mom., sådant det lyder i lag 375/1990, som följer:

Gällande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §	3 §
Då en underrätt som avses i 1 § 2 mom. behandlar ett militärt rättegångsärende skall rätten bestå av en ordförande och två militära ledamöter. Ordförande är i en rådstuvurätt borgmästaren eller en justitierådman och i en häradsrätt häradshövdingen eller en tingsdomare enligt vad som bestäms i domstolens arbetsordning. När en domstol behandlar ärenden som gäller disciplinbesvär är den beslutför även då den består av ordföranden ensam.	*När en tingsrätt* som avses i 1 § 2 mom. behandlar ett militärt rättegångsärende skall rätten bestå av ordföranden och två militära ledamöter. Ordförande är *en lagman* eller en tingsdomare enligt vad som bestäms i *tingsrättens* arbetsordning. *Ärenden behandlas i denna sammansättning även vid ett sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997).* När en domstol behandlar ärenden som gäller disciplinbesvär är den domför även med ordföranden ensam.
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —

Denna lag träder i kraft den 20 .

Bilaga
Förordningsutkast

Statsrådets förordning

om ändring av förordningen om förundersökning och tvångsmedel

I enlighet med statsrådets beslut, fattat på föredragning från justitieministeriet,

ändras i förordningen av den 17 juni 1988 om förundersökning och tvångsmedel (575/1988) 16 § som följer:

16 §

Anteckningar i förhörsprotokollet

I det förhörsprotokoll som sätts upp över förhöret skall utöver förhörsberättelsen antecknas

1) tidpunkten då förhöret inleddes och avslutades, platsen för förhöret, förhörsledare samt övriga närvarande,

2) den förhördes personuppgifter och, i fråga om personer som förhörs såsom misstänkta, även civilstånd, underhållsskyldighet, inkomster och förmögenhet samt, vid undersökning av trafikbrott eller trafikförseelser som begåtts med motorfordon, uppgifterna i körkortet,

3) den förhördes ställning vid förundersökningen och förändringar i den,

4) sådana förfrågningar och meddelanden som avses i 29 § i förundersökningslagen,

5) sådan granskning av förhörsberättelsen som avses i 39 § 2 eller 3 mom. i förundersökningslagen, samt

6) uppgift om den misstänkte och målsäganden enligt 5 § i förundersökningslagen samtycker till att målet i tingsrätten behandlas i skriftligt förfarande.

I protokollet över förhör med en laglig företrädare för ett samfund som förhörs såsom målsägande antecknas de uppgifter som behövs för att samfundet skall kunna identifieras samt företrädarens ställning i samfundet.

I förhörsprotokollet skall även antecknas

1) orsaken till att förhör har hållits mellan klockan 21 och 6,

2) orsaken till att någon med stöd av 31 § i förundersökningslagen har vägrats tillträde till förhöret eller med stöd av lagens 35 § har avlägsnats därifrån samt huruvida målsägandena i enlighet med lagens 36 § har beretts tillfälle att ta del av vad som kommit fram vid förhöret och att ställa frågor, samt

3) huruvida socialnämnden har beretts tillfälle att sända en företrädare till ett förhör av ett barn samt huruvida en företrädare för socialnämnden har varit närvarande.